

JAAARSTUKKEN 2023

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

COLOFON

Een uitgave van het openbaar lichaam Bonaire

Contactgegevens:

Directie Bedrijfsvoering en Ondersteuning

Afdeling Financiën

INHOUDSOPGAVE

1	Aanbiedingsbrief.....	4
2	Financiële toelichting.....	5
3	Leeswijzer.....	8
4	Jaarverslag.....	9
4.1	Beleidsverantwoording.....	9
4.1.1	Hoofdfunctie 0 – Algemeen bestuur.....	9
4.1.2	Hoofdfunctie 1 – Openbare orde en veiligheid.....	20
4.1.3	Hoofdfunctie 2 – Verkeer, vervoer en waterstaat.....	20
4.1.4	Hoofdfunctie 3 – Economische zaken.....	25
4.1.5	Hoofdfunctie 4 – Onderwijs.....	28
4.1.6	Hoofdfunctie 5 – Cultuur en recreatie.....	29
4.1.7	Hoofdfunctie 6 – Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk.....	34
4.1.8	Hoofdfunctie 7 – Volksgezondheid.....	39
4.1.9	Hoofdfunctie 8 – Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting.....	43
4.1.10	Hoofdfunctie 9 – Financiering/algemene dekkingsmiddelen.....	45
4.2	De paragrafen.....	47
4.2.1	Lokale heffingen.....	47
4.2.2	Risicomanagement en weerstandsvermogen.....	50
4.2.3	Onderhoud kapitaalgoederen.....	54
4.2.4	Bedrijfsvoering.....	57
4.2.5	Deelnemingen.....	60
4.2.6	Grondbeleid.....	66
4.2.7	Begrotingsrechtmatigheid.....	68
5	Jaarrekening.....	72
5.1	De balans.....	72
5.2	Overzicht van baten en lasten.....	95
5.3	Overzicht bijzondere uitkeringen inclusief toelichting voortgang.....	98
6	BIJLAGEN.....	121
1.	Overzicht personeel.....	121
2.	Overzicht staat van activa.....	124
3.	Overzicht subsidies en inkomensoverdrachten.....	130
4.	Verzamel en consolidatiestaat.....	132

1 AANBIEDINGSBRIEF

Hierbij bieden wij u de jaarrekening 2023 aan. De wijze waarop we u deze presenteren sluit aan op de indeling van de jaarstukken 2022.

In de beleidsverantwoording leggen we meer de nadruk op de realisatie van beleidsdoelstellingen en minder op onze reguliere, wettelijk vastgelegde taken. In de jaarrekening wordt vanzelfsprekend verslag uitgebracht over alle uitgaven, beleids-projectmatig én structureel. Bij de beschrijving van de beleidsdoelstellingen vermelden we de relatie tot de afspraken die we hebben vastgelegd in het Bestuursprogramma van het voormalige bestuurscollege.

Overeenkomstig de wet- en regelgeving, zoals opgenomen in de BBV-BES, is de jaarrekening in lijn met de begroting voor het jaar 2023. Het is onze intentie om alle toekomstige documenten voor de financiële cyclus van het OLB op deze manier in te richten. Hiermee verwachten we dat binnen onze organisatie, ons bestuur en bij de inwoners van Bonaire, de onderlinge verbanden tussen, en prioriteitsstelling van onze activiteiten duidelijker wordt. Dit zal onze uitvoeringskracht ten goede komen.

Het resultaat van de jaarrekening 2023 is uitgekomen op een verlies van bijna USD 3,4 miljoen. In het jaarverslag wordt beleidsmatig een toelichting gegeven op het resultaat en in de tabellen “wat heeft het gekost” is een toelichting gegeven op de grotere afwijkingen.

Namens het Bestuurscollege van Bonaire.

C. Abraham

Gedeputeerde Bedrijfsvoering en Dienstverlening

2 FINANCIËLE TOELICHTING

Het jaar 2023 is afgesloten met een negatief resultaat van USD 3,4 Miljoen

Analyse van het jaarrekeningresultaat

Het vertrekpunt van deze analyse is de vastgestelde begroting 2023. In de 1^e begrotingswijziging zijn de resterende budgetten van de bijzondere uitkeringen per 31 december 2022 aan de begroting toegevoegd. Deze mutaties hebben het begrotingsresultaat niet gewijzigd.

In de 2^e en 3^e begrotingswijziging zijn weer nieuw ontvangen bijzondere uitkeringen (BU's) toegevoegd aan de begroting. De vrije uitkering is in 2023 opgehoogd. De besteding van deze middelen zijn eveneens aan de begroting toegevoegd. Tevens zijn enkele investeringsbudgetten beschikbaar gesteld. In de jaarverantwoording worden naast de reguliere baten en lasten ook de BU's verantwoord. De middelen die we ontvangen van het Rijk in de vorm van uitkeringen ramen we zowel aan de baten als de lastenzijde. Bij de jaarafsluiting wordt het saldo van de BU's opgenomen als vooruit ontvangen gelden van het Rijk. Een specificatie van de beschikbare middelen en de besteding inclusief een toelichting op de besteding van deze middelen is opgenomen in de jaarstukken.

bedragen x USD 1.000

Hoofdfunctie / functie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Voordeel Nadeel	
LASTEN:						
0 Algemeen bestuur	39.198	30.690	38.222	37.446	775	V
1 Openbare orde en veiligheid	810	794	881	887	-6	N
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	13.514	9.922	21.945	18.131	3.814	V
3 Economische zaken	6.278	5.363	6.289	5.795	494	V
4 Onderwijs	8.978	2.686	13.816	13.844	-28	N
5 Cultuur en recreatie	8.134	5.020	9.240	8.909	331	V
6 Sociale voorzieningen/maatschapp.werk	12.902	9.319	23.019	21.206	1.812	V
7 Volksgezondheid	9.766	5.593	22.187	23.979	-1.792	N
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	991	3.095	4.983	6.230	-1.247	N
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	10.453	1.103	13.640	19.114	-5.475	N
TOTAAL LASTEN	111.024	73.585	154.220	155.542	-1.322	N
BATEN:						
0 Algemeen bestuur	8.111	4.543	10.925	8.624	2.301	N
1 Openbare orde en veiligheid	1.213	317	561	1.019	-458	V
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	8.768	4.714	16.537	13.230	3.307	N
3 Economische zaken	2.100	664	1.714	1.351	362	N
4 Onderwijs	6.425	64	11.224	11.166	57	N
5 Cultuur en recreatie	1.027	433	4.355	4.147	208	N
6 Sociale voorzieningen/maatschapp.werk	8.656	1.579	15.265	14.044	1.220	N
7 Volksgezondheid	5.959	1.873	12.927	13.940	-1.013	V
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	1.150	1.137	3.021	4.393	-1.371	V
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	69.810	58.261	77.692	80.275	-2.583	V
TOTAAL BATEN	113.219	73.585	154.220	152.189	2.030	N
SALDO VAN LASTEN EN BATEN	2.195	-	-	-3.353		N

Het nadelige rekeningresultaat is veroorzaakt door een aantal grotere afwijkingen op verschillende hoofdfuncties. De grotere afwijkingen worden na de toelichting op de hoofdfuncties nader toegelicht.

Het jaarrekeningresultaat wordt als volgt verklaard.

Functie	Omschrijving	Bedrag	
001	Hogere verplichting wachtgelden	-309.000	N
002	Hogere bankkosten koersverschillen	-636.000	N
002	Lagere licentie- en automatiseringskosten	412.000	V
002	Lagere renteopbrengst Cft	-1.554.000	N
140	Hogere opbrengst casinorechten	482.000	V
210	Lagere kosten onderhoud wegen en straten	600.000	V
222	Hogere opbrengst liggelden	278.000	V
600	Lagere personeelskosten Maatschapp.ondersteuning	318.000	V
650	Lagere uitgaven voor kinderopvang	127.000	V
722	Bijdrage aan afvalwaterheffing	-770.000	N
920	Hogere opbrengst Visitor Entry Tax/Cruisevax	1.037.000	V
920	Afboeken opbrengst Logeergastenbelasting/verhuurauto	-1.642.000	N
920	Hogere opbrengst grondbelasting	401.000	V
920	Hogere opbrengst motorrijtuigenbelasting	664.000	V
920	Hogere opbrengst opcenten vastgoedbelasting	412.000	V
921	Hogere aandeel loon- en prijsontwikkeling vrije uitkering	855.000	V
922	Vrijval oude openstaande verplichtingen	564.000	V
922	Afdracht ABB periode 2019 - 2023	-1.200.000	N
922	Ophoging voorziening debiteuren	-2.200.000	N
922	Ophoging kosten seniorenregeling	-1.069.000	N
922	Ophoging voorziening pensioenen	-412.000	N
Div.	Overige kleinere afwijkingen	289.000	V
Totaal		-3.353.000	

Verloop van de baten en lasten

Overeenkomstig de Wet FinBES zijn er in 2023 vier relevante uitvoeringsrapportages (UR) opgesteld. Deze rapportages over de voortgang van de bestedingen en inkomsten zijn voorzien van een advies van het CFT en door de eilandsraad vastgesteld. In de financiële verordening is opgenomen dat het BC van Bonaire twee tussentijdse rapportages opstelt en laat vaststellen in de eilandsraad. In 2023 zijn de 2^e UR en de 1^e tussentijdse rapportage (Turap) als 1 document behandeld en vastgesteld. Dit is ook gebeurd met de 3^e UR en 2^e Turap.

Ontwikkelingen van de Bijzondere Uitkeringen

Het beschikbare bedrag voor 2023 voor het realiseren van gemaakte afspraken die in diverse beschikkingen zijn afgegeven door de ministeries in de vorm van Bijzondere Uitkeringen (BU's), bedroeg USD 33,4 miljoen. Dit is een afname van 22% ten opzichte van de ontvangen middelen in 2022. De bestedingen in 2023 zijn uitgekomen op USD 48,3 miljoen. Dit is bijna 13% meer dan de bestedingen in 2022. Er is per 31 december 2023 USD 29,7 miljoen beschikbaar in 2024 voor bestedingen die gedekt worden uit bijzondere uitkeringen.

Ontwikkeling van de reserves

Het totaal van de reserves is in 2023 gestegen met USD 12,5 miljoen. De stand van het saldo per 31 december 2023 inclusief het jaarrekeningresultaat 2023 bedraagt USD 91,2 miljoen. De bestemmingsreserves zijn gestegen met USD 22,6 miljoen en hebben per 31 december 2023 een volume van USD 67 miljoen. De toename van de reserves is voornamelijk het gevolg van de instelling van de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen van USD 13,4 miljoen. Daarnaast is USD 5,4 miljoen gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen. De dotatie houdt verband met fouterstel van in het verleden niet geactiveerde investeringen in infrastructuur voor de nieuwbouw van sociale huurwoningen. Het bedrag gelijk aan de toevoeging aan de MVA is gedoteerd aan de bestemmingsreserve.

Ontwikkelingen van de investeringen

In 2023 is ruim USD 32,6 miljoen geïnvesteerd. De investeringen hebben betrekking op USD 17 miljoen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken, sportaccommodaties USD 3,2 miljoen, woonruimten en bedrijfsgebouwen USD 1,8 miljoen, duurzame bedrijfsmiddelen USD 1,9 miljoen, vervoersmiddelen en automatiseringsmiddelen USD 0,9 miljoen en huisvesting scholen voor USD 4,4 miljoen. Daarnaast heeft de aankoop van Plantage Fontein in 2023 plaats gevonden voor USD 3,4 miljoen. Van de activa in bestelling is de OLB bijdrage aan de renovatie kosten van Kristu Bon Wardador van USD 1,1 miljoen geheralloceerd naar huisvesting scholen. De totale investering bedraagt hiermee USD 33,7 miljoen. De totale waarde van de materiële vaste activa bedraagt per 31 december 2023 USD 72,2 miljoen.

3 LEESWIJZER

De inrichting van de jaarrekening volgt de voorgeschreven indeling uit het besluit 'Begroting en verantwoording openbare lichamen BES', zoals voorgeschreven in de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba' (wet FinBES) aan de hand van de zogenaamde hoofdfuncties (zoals bepaald in de 'Regeling functionele indeling BES'). De indeling bestaat uit een beleidsdeel en een financieel deel.

Het beleidsgedeelte bestaat uit de beleidsverantwoording van de beleidsvoornemens volgens de voorgeschreven hoofdfuncties, en een aantal verplichte paragrafen. In de begroting 2023 gaven wij aan wat onze beleidsvoornemens waren. Hierbij brengen wij verslag aan u uit over wat we bereikt hebben en geven we de verbanden aan met de uitgevoerde prioriteiten die zijn toegekend in het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023.

In de beleidsverantwoording sluiten we de verantwoording per hoofdfunctie af met een tabel waaruit duidelijk wordt hoeveel er is uitgegeven ten laste van deze hoofdfunctie, gespecificeerd naar de verschillende hieronder vallende functies. Als er grote afwijkingen zijn tussen wat er was begroot, en wat er is gerealiseerd, lichten we deze vervolgens toe. Wij lichten de grotere afwijkingen op functieniveau toe tussen de begroting en de realisatie.

Voor afwijkingen die het gevolg zijn van Bijzondere Uitkeringen (BU's) wordt verwezen naar de inhoudelijke toelichting per BU in bijlage 1.

Het financiële gedeelte bestaat uit de balans, de toelichting hierop en een totaaloverzicht van de lasten en baten.

In de bijlagen treft u de informatie aan die in de wet FinBES wordt voorgeschreven. Hierbij wijzen wij u met name naar de bijlage over de Bijzondere Uitkeringen (BU's), die voor u beleidsinhoudelijke relevante informatie bevat.

4 JAARVERSLAG

4.1 Beleidsverantwoording

4.1.1 Hoofdfunctie 0 – Algemeen bestuur

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijnen in het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt.

Oprichting en inrichting Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC) (Functie 001)

In 2023 is het RIEC Caribisch Nederland opgericht. De deelnemende partners hebben daartoe een convenant getekend en het OLB is aangewezen als beheerorganisatie. In dit jaar zijn de vacatures uitgezet en vervuld. Er is huisvesting gevonden die voldoet aan de voorwaarden en ook zijn de casus overleggen met ketenpartners gestart. Er zijn verschillende sessies bij keten partners gehouden om de bewustwording over ondermijning en de mogelijkheden van het RIEC bij een ieder bekend te maken.

Oprichting EU desk (Functie 001)

De EU/International desk heeft dit hele jaar workshops georganiseerd om zowel OLB als maatschappelijke organisaties bekender te maken met de beschikbare fondsen. De website met daarop alle fondsen is operationeel en wordt steeds geüpdatet, nu ook met instructie video's waarin stapsgewijs uiteen wordt gezet hoe de fondsen werken en hoe aanvragen moeten worden ingediend. De IDB zet zich in om in samenwerking met partners te werken aan het verbeteren van de zichtbaarheid (visibility) en communicatie van de EU op Bonaire, met betrekking tot gerealiseerde projecten. De desk heeft ondersteund bij verschillende aanvragen die voor de EU fondsen zijn gedaan, bijvoorbeeld op het gebied van duurzame energie en watermanagement. Als concrete resultaten kunnen genoemd worden dat:

1: Bonaire gekozen is als een van de 30 eilanden (van de 2.500 die konden deelnemen) die in aanmerking komt voor Technical Assistance voor verduurzamingsprojecten binnen het CE4EUI platform (Clean Energy for EU Islands). Het betreft een horizontaal fonds van de EU waar voorheen partijen op Bonaire geen toegang toe wisten.

2: er is een fonds van USD 120.000 verkregen ten behoeve van Technical Assistance voor het realiseren van een watermanagement project voor Washington Slagbaai.

Gedurende het laatste kwartaal 2023 en het eerste kwartaal van 2024 heeft de IDB, in samenwerking met het Global Action on Space van de EU, de eerste regionale conferentie omtrent het Galileo project voorbereid.

Versterken Bureau Integriteit (Functie 001)

In het jaar 2023 heeft bureau integriteit de volgende activiteiten ondernomen: meldgesprekken gevoerd en integriteitsonderzoeken gedaan, nieuwe integriteit coördinatoren aangenomen en opgeleid, infrastructuur versterkt (onderzoeksprotocol en meldingsprocedure ambtelijk afspraken over gemaakt), de eerste stappen gezet om de gedragscode samen met medewerkers te vernieuwen, interne vertrouwenspersonen geworven, netwerk opgebouwd met integriteitsbureaus van de andere eilanden, samenwerking met RCN bestendigd, kwartaalgesprekken met directies gevoerd, een programma rondom de bewustwording van nevenactiviteiten opgezet en voorlichting gegeven aan alle afdelingshoofden.

Oprichting Bureau Bestuurlijke Betrekkingen (Functie 001)

Met de oprichting van Bureau Bestuurlijke Betrekkingen is er een start gemaakt de professionalisering van de bestuurlijke betrekkingen van het OLB. Het voorbereiden van het ambtelijk apparaat alsmede het Bestuurscollege voor de komst van bewindspersonen is gecentraliseerd en wordt gecoördineerd via Bureau Bestuurlijke betrekkingen. Tevens biedt het bureau ondersteuning namens Bureau Eilandsecretaris aan directies en/of het bestuur op onderwerpen en beleidsterreinen waar er samen met de verschillende ministeries aan gewerkt wordt.

Opstellen nieuwe Algemene Plaatselijke Verordening (Functie 001)

De APV is in concept af en afgestemd met de betrokken ketenpartners. De laatste slag is om het voor te leggen aan het BC met de laatste vraagpunten. Vanwege de wisseling van het BC is er vertraging opgelopen met het voorleggen van dit concept. Daarnaast zal de inwerkingtreding van het IAB invloed hebben op de APV; dit moet nog verwerkt worden. Dit staat nu gepland om in 2024 af te ronden en naar de Eilandsraad te sturen.

Revitalisering organisatie (Functie 002)

In de afgelopen jaren is Bonaire enorm gegroeid, niet alleen in inwonersaantallen maar ook in de bestuurlijke opgave. Dat betekent dat het ambtelijk apparaat verstrekt, ontwikkeld en geëquipeerd moet worden om deze opgave aan te kunnen.

In de afgelopen periode is een programma (Fase 2) opgesteld met daarin 9 werkstromen die betrekking hebben op een samenhangend geheel van alle verbeterprojecten binnen het OLB die gezamenlijk moeten bijdragen aan een totale versterking van de uitvoeringskracht van het Openbaar Lichaam Bonaire.

Het Programma plan Revitalisering Fase 2 geeft concreet inzicht in de diverse verbeterprojecten wat, wanneer, waarom moet gebeuren en met welk gewenst resultaat.

Op basis hiervan kan in de verbeterplannen en projectplannen meer gedetailleerde invulling worden gegeven aan de benodigde activiteiten en het benodigde project team per project. Vanuit analyse- en ontwerpfase moet nu worden overgegaan tot daadwerkelijk doorvoering van benodigde verbeteringen in het OLB. De 9 werkstromen zijn als volgt ingericht.

Onder elke werkstroom zijn projecten gedefinieerd aangestuurd door een programmamanagementteam en -structuur.

De voorbereidingen van de 1 loket service gedachte om de dienstverlening voor burgers te verbeteren zijn gedaan. Dat betekent dat alle inwoners en ondernemers op 1 locatie langs kunnen voor diensten van het OLB waarbij ook alle (online) betalingen op die fysieke locatie plaatsvinden. Het programma van eisen en de aanbestedingsprocedure voor de verbouwing van de locatie waar dit klant contact centrum wordt gevestigd is afgerond. In de tussentijd is het call center operationeel geworden waar er gebeld maar ook via chat en online platforms zoals WhatsApp contact opgenomen kan worden met het OLB

Verder is de afdeling JAZ versterkt. De legislatieve terughoudendheid die eerder geldig was voor de openbare lichamen heeft plaats gemaakt voor comply or explain waardoor de noodzaak voor wetgevingscapaciteit binnen het OLB is toegenomen. Begin 2023 is de afdeling uitgebreid met 2 fte wetgevingscapaciteit, een bestuurlijk juridisch adviseur, een fiscaal jurist en een vaste administratieve kracht. Het effect van deze capaciteitsuitbreiding is dat:

- a) Met de uitbreiding van de wetgeving en advies sectie de administratieve druk is toegenomen en daarvoor nu ondersteuning op maat is, waardoor de kwaliteit van de algehele dienstverlening zowel intern alsook extern kan worden verbeterd
- b) Er juridische bijstand op maat kan worden verleend aan de afzonderlijke directies. Elke directie heeft nu een bestuurlijk juridisch adviseur toegekend gekregen voor de dagelijkse juridische ondersteuning.
- c) De inzet van externe bijstand wordt teruggedrongen daar de juristen nu in nieuwe zaken zelfstandig optreden in bezwaarschrift- en of beroepsprocedures.
- d) De wetgevingsproducten zoals opgenomen in de wetgevingskalender 2023 zijn aangeleverd bij de agendakamer.
- e) De beoordelingscommissie alsook de war BC commissie naast de straatnamen commissie weer zijn ingesteld en een evenwichtige samenstelling kennen.

Centraliseren huisvesting (Functie 002)

In 2023 is een aanvang gemaakt met een noodzakelijke renovatie van het Bestuurskantoor. Hiervoor is in de begroting een voorbereidingsinvestering opgenomen. Doordat het gereedmaken van de tijdelijke huisvesting van de leden van het Bestuurscollege, het Bureau Eilandsecretaris en het Kabinet van de Gezaghebber meer tijd in beslag heeft genomen is de renovatie vertraagd. De renovatie werkzaamheden worden in 2024 voortgezet.

In 2023 is het Huisvestingskader opgesteld, dit kader beschrijft waaraan een nieuw centraal overheidsgebouw naar de mening van gesproken betrokkenen (breed draagvlak) moet voldoen. Het bevat eisen en ambities ten aanzien van de huisvesting en schetst in woorden een beeld van een nieuw gebouw. Een belangrijke uitkomst van het Huisvestingskader is dat een nieuw centraal overheidsgebouw meer moet zijn dan een gebouw waarin alleen het OLB is gevestigd. Het gebouw en het bijbehorende terrein dienen een bijdrage te leveren aan de maatschappelijke en economische ontwikkeling van de omgeving. Het gebouw moet een maatschappelijke meerwaarde hebben. Het Huisvestingskader gaat ervan uit dat naast de ambtelijke medewerkers ook het bestuurscollege en de eilandsraad naar het nieuwe gebouw verhuizen. Op basis van het Huisvestingskader is vervolgens een globaal functioneel en ruimtelijk programma van eisen opgesteld. In dit programma wordt aangegeven uit welke functies en ruimten het gebouw bestaat en welke functies een plaats dienen krijgen op het bijbehorende terrein. Het programma van eisen maakt onderscheid in publieksgebied, bestuursgebied, kantoorgebied, vergadergebied, extern gebied en het bijbehorende terrein. Bij het opstellen van het programma van eisen is rekening gehouden met een groei van de bestuurlijke en ambtelijke organisatie en met een maatschappelijke meerwaarde. Berekent is dat de vereiste oppervlakte van het gebouw en van het bijbehorende terrein circa 18.000 m² bedraagt. De locatie moet deze ruimte bieden. In het Huisvestingsplan zijn aan de hand van enkele algemene criteria en criteria uit het Huisvestingskader 15 mogelijke locaties met elkaar vergeleken. Daaruit is 1 locatie als winnaar uit de bus gekomen. In de komende tijd wordt verkend of deze optie ook inderdaad haalbaar is.

Het bestuurscollege heeft op 12 juli 2023 ingestemd met het Huisvestingsplan OLB 2023. Daarbij is het stadionterrein in Kralendijk aangegeven als voorkeurslocatie voor een nieuw te bouwen centraal overheidsgebouw. Het BC heeft een principe besluit over de voorkeurslocatie genomen, want alvorens er een definitieve keuze wordt gemaakt dient een aantal onderwerpen nader te worden beschreven en onderzocht.

Na instemming van het bestuurscollege met dit Huisvestingsplan en de aanwijzing van het stadionterrein te Kralendijk als principe locatie voor een nieuw centraal overheidsgebouw kan worden gestart met fase 2 van het traject om tot het nieuwe gebouw te komen.

Fase 2 is de projectinitiatie waarin tot een Project Initiatie Document voor het centrale overheidsgebouw wordt gekomen. In deze fase worden definitieve keuzes gemaakt.

De volgende onderwerpen worden in fase 2 verder uitgewerkt:

- a. Nader onderzoek naar de in principe gekozen locatie wat betreft de problematiek en kansen rondom verkeer- en watermanagement, opslag containers en windmolens, erfpacht terrein, voetbalveld en atletiekbaan en de coördinatie hiervan;
- b. Instellen van een Stuurgroep;
- c. Definitief besluit over de locatie en het vervolg van fase 2 (go/no go);
- d. Verdiepen, verbreden en concretiseren huisvestingskader;
- e. Opstellen van een gedetailleerd en definitief functioneel en ruimtelijk programma van eisen;
- f. Opstellen van een technisch programma van eisen;
- g. Kiezen van een architect;
- h. Maken van een voorlopig en definitief ontwerp (inclusief een interieur ontwerp);
- i. Opstellen van een gedetailleerde raming van de kosten (inclusief inrichting en meubilair);
- j. Opstellen van een meerjaren onderhoudsbegroting;
- k. Opstellen inkoopstrategie (aanbestedingsvorm);
- m. Opstellen van een business case;
- n. Draaiboek opstellen voor de realisatie en het beheer.

In het derde kwartaal is het OLB bezig geweest met de voorbereidingen om te kunnen starten met fase 2 van het traject.

Het OLB is in het laatste kwartaal van 2023 onder leiding van de stuurgroep centrale huisvesting OLB met een nader onderzoek begonnen naar de in principe gekozen locatie (stadionterrein). Dit onderzoek betreft onder ander de problematiek en kansen rondom verkeer- en watermanagement, opslag containers en windmolens, erfpacht terrein, voetbalveld en atletiekbaan en de coördinatie hiervan.

Planning voor 2024:

- afronden naderonderzoek stadionterrein;
- presentatie geven aan de eilandsraad over het centrale huisvestingsplan en locatiekeuze;
- standpuntbepaling en besluitvorming Bestuurscollege en Eilandraad
- Kosten met betrekking tot de rest van fase 2 begroten;
- Starten met de resterende actiepunten van fase 2.

Versterken bestuurlijke communicatie (Functie 002)

In de afgelopen periode is de communicatiefunctie binnen het OLB doorgelicht waardoor inzicht is ontstaan in de benodigde formatie en bijbehorende competenties. Ook is tijdelijke bijstand geleverd door externe inhuur. In de komende periode zal een nieuw afdelingshoofd starten die de aanbevelingen uit de doorlichting zal implementeren.

002 Procesverbetering en prioritering directie Toezicht en Handhaving (DTH)

De Directie Toezicht & Handhaving heeft verschillende illegale stortplaatsen op Bonaire schoon gemaakt met geld afkomstig uit de bijzondere uitkering illegale stortplaatsen.

Voor de aanpak van illegaal vuilnisstorten op publieke gronden waarbij bijvoorbeeld de dader(s) onbekend zijn, die een gevaar voor volksgezondheid kunnen zijn, of die voor horizonvervuiling zorgen is

de BU tot stand gekomen. Een deel van deze middelen zijn in het eerste halfjaar ingezet. Onder andere aan de volgende projecten:

- Te Kaya Maranon werd na het bestuursrechtelijke pad te hebben bewandeld, 22 december 2022 last onder bestuursdwang toegepast. Er werden ongeveer 80 autowrakken en al het vuil dat op het terrein lag opgeruimd. Hierbij werden de schoonmaakwerkzaamheden door twee bedrijven gedaan.
- Op de naamloze verharde weg, achter Amboina naar de steenbrekerij werd schoongemaakt;
- In Tera Cora werd langs de afrastering van het vliegveld en op enkele plaatsen in de buurt schoongemaakt;
- In Antriol werd te Kaya Pikuditu en Kaya Jose Girigorio Hernandez twee grote vuilnishopen opgeruimd;
- In Rincon werden een 6-tal autowrakken en schroot opgeruimd en de naamloze onverharde weg leidende van Rancho Don Pedro door Lasana langs Tanki di Shon Leu tot naar de verharde weg leidende naar Washington, schoongemaakt van verschillende hoopjes sluikstortingen;
- Op de Kaminda di Garoshi zijnde een onverharde weg leidende van de weg naar Dos Pos naar de onverharde weg ter hoogte van Rancho Don Pedro, twee autowrakken en enkele sluikstortingen opgeruimd. De laatste twee genoemde wegen zijn wegen die zeer veel gebruikt worden door toeristen.

Informatiebijeenkomst

Rondom de organisatie van Dia di Rincon heeft de afdeling samen met BKCEN en KPCEN voorlichting gegeven. De afdeling Waren & Hygiëne is specifiek over de wijze waarop aanbieders van etenswaren de voedselveiligheid moeten waarborgen ingegaan. In totaal zijn 100 venters voorgelicht en hebben zij een certificaat van deelname ontvangen.

Project Horeca

Begin 2023 is gestart met het uitvoeren van inspecties in de horeca en zijn er 56 inspecties uitgevoerd. Naast voedselveiligheid wordt ook geïnspecteerd op de regelgeving rondom alcoholgebruik.

Project SUPS

Binnen het project SUPS (Single Used Plastics) heeft de afdeling in de horeca 38 inspecties uitgevoerd.

Roeren van grafkelder

De afdeling heeft 20 maal toezicht gehouden op het roeren van grafkelders in het kader van de Begrafeniswet BES.

In de maanden augustus en september 2023 werd door de DTH illegale stortplaatsen op Bonaire schoon gemaakt. Met geld afkomstig uit Nederland direct voor de DTH werd speciaal voor de aanpak van geprioriteerde stortplaatsen, enkele van deze stortplaatsen schoongemaakt.

Voor de aanpak van illegaal vuilnisstorten op publieke gronden waarbij de dader(s) onbekend zijn en die een gevaar voor volksgezondheid kunnen leveren, en enigszins in de natuur zitten en die voor horizonvervuiling zorgen, werd er een bedrag van USD 76.000 gereserveerd die bij de DTH zit voor (geprioriteerde illegale vuilnisstortplaatsen).

- Op de naamloze verharde weg leidende achter Amboina naar de steenbrekerij van wijlen El Tigre werd ook schoongemaakt. In de maanden augustus en september is deze 2 keer schoongemaakt. Onbekenden hadden na opruiming deze plek weer vuil gemaakt.
- In Antriol en omgeving Bario di Mexico, Kaya Barakuda, Den Stashi en Bario Santa Rosa werden vuilnishopen opgeruimd;
- Bij Belnem werd ook schoongemaakt;

- In Washikemba en Lagun werden grote vuilnishopen opgeruimd;
- Ten westen van LVV waren grote hopen vuil deze werden ook schoongemaakt.

In het vierde kwartaal zijn er nog enkele geprioriteerde illegale vuilnisstortplaatsen opgeruimd.

002 Uitbreiding en voortzetting OLB Academie

In 2023 zijn ondergenoemde trainingen en opleidingen aan 167 medewerkers van het OLB verzorgd.

2023	
Masterclass Duurzame Inzetbaarheid (nog bezig)	1
Masterclass Oplossingsgericht Leidinggevende	15
Masterclass Bestuurlijke Aanpak van Ondernijning (nog bezig)	1
Psychologische Begeleidingstraject	3
Training Agressie en Beheersing	21
Resiss Profiel Traject & Teamontwikkeling (nog bezig)	15
Omgaan met verandering	30
Bestuursrecht	7
MS Excel Basis	1
MS Excel Intermediate	5
Basiscursus Papiamentu	12
Conversatie Papiamentu	6
Gevorderde Papiamentu	6
Spelling en Gramatica Papiamentu	38
Basiscursus Electrotechniek	6
Totaal medewerkers	167

In 2023 is de OLB Academy niet opgericht. Dit kwam doordat er pas in augustus een opleidingscoördinator aan boord kwam, die eerst vertrouwd moest raken met de organisatie, een inventarisatie van de behoeften moest uitvoeren en beleidsrichtlijnen moest ontwikkelen. Al deze stappen waren noodzakelijk voordat er overgegaan kon worden tot de daadwerkelijke oprichting van de OLB Academy.

002 Inrichten Klanten Service Centrum

De in maart 2023 ingerichte en in bedrijf genomen klant contact center (KCC) heeft tot en met 31 december 2023 in totaal 23237 klantcontacten afgehandeld waarvan 19961 telefonische contacten betrof, 1917 e-mails en 1008 sociale media contacten. Van alle klantcontacten hebben de KCC medewerkers 16359 direct geholpen en hun klantvragen beantwoordt. Dit is 70% van alle klantvragen. Ons streven is om 80% van alle klantvragen binnen de KCC af te handelen. Er zijn verdere investeringen in de uitwerking en offerte fase om de 'call accounting' en de rapportage hierover beter te organiseren. Tevens biedt het een betere service doordat klanten in de wacht kunnen worden gezet als de KCC medewerkers allemaal bezet zijn aan de telefoon. Het gaat om een investering van om en nabij USD 12.000.

Organisatie inrichting KSC

De nadere uitwerking en uitvoering van het project KSC verloopt voorspoedig. De organisatie inrichting is in samenwerking met de afdeling P&O nader uitgewerkt. Een platte organisatie met grotendeels

generieke functie is het resultaat geworden van deze exercitie. Dit heeft als voordeel dat de KSC medewerkers op verschillende 'service' gebieden inzetbaar zijn en daarmee ook gevarieerd werk kunnen verrichten. De functies zijn inmiddels beschreven en gewaardeerd door een hiervoor gespecialiseerd bedrijf.

Het is nu van belang om de uitwerkingen vast te stellen en de 'voorlopige' ophanging van de KSC organisatie te borgen binnen het OLB organisatie. Hiermee kunnen de plaatsingsprocessen in 2024 op een formele manier plaatsvinden en betrokkenen ook weten waar ze rechtspositioneel aan toe zijn.

Verbouwing KSC

In het vierde kwartaal zijn de meerkosten zichtbaar geworden naar aanleiding van de staat van het gebouw na sloop die ook een direct gevolg zijn van de beslissing om de asbest op alle drie gebouwen te verwijderen. Het is van belang om aan te geven dat de originele kostenraming niet uitging van de asbestverwijdering maar een oppervlakkige interventie om het asbest zo veel mogelijk te neutraliseren. Het verwijderen van asbest bij alle drie gebouwen hetgeen de verrotte en met witte mieren geïnfecteerde kapconstructie blootstelde, het herbouwen van de dragende kolumnen, zijgevels en achtergevel heeft geleid tot een (meer)kostenposten van USD 1 miljoen.

Voorts dient te worden aangegeven dat gebouw 2 en 3 een bouwkundige raming hadden die geen technische installaties bevatte en ook geen inrichting. Het is goed te vermelden dat de technische installatie onder andere luchtbehandelingssystemen bevat die voldoet aan de binnenkort te introduceren ARBO normen op Bonaire. Dit geldt uiteraard niet alleen voor de luchtbehandelingssystemen maar ook voor de ergonomische inrichting van de werkplekken en het meubilair die hierbij hoort. De toevoeging van deze technische installaties (ICT, Elektra, koeling en luchtbehandeling) vertegenwoordigen een extra kostenpost van USD 1 miljoen.

De totale meerkosten inclusief de verhoogd directievoering en coördinatie werkzaamheden leidt tot een totaalbedrag van USD 2.393.501. Het resultaat hiervan zal een nieuw gebouw (behoud van deze historische art-deco gebouw) zijn met 1600 vierkante meter klantenservice en kantoor ruimte die niet elders gehuurd moet worden. Rekening houden met een conservatieve vierkante meter huurprijs van USD 30.00 is de terugverdienperiode van de totale investering (USD 5.300.000) 9.2 jaar.

Uiteraard is de waarde van een kwalitatief hoger niveau van service, een waardige en excellente klantreis en -beleving van hoge waarde voor de bevolking van Bonaire en het OLB. Met de toekenning van de extra middelen om deze meerkosten te dekken kan de KSC in het vierde kwartaal van 2024 de deuren openen voor het publiek.

Uitbreiding en borging digitalisering binnen de organisatie (Functie 002)

ICT dienstverlening

Voor wat betreft de ICT dienstverlening zijn volgende doelen behaald:

- In de afgelopen periode is het netwerk management ingericht waardoor het gehele datanetwerk van het OLB beheerd wordt, waardoor verstoringen sneller kunnen worden opgemerkt en sneller worden opgelost.
- De web applicatie Firewall welke actief de cybersecurity van het interne applicatielandschap van het OLB versterkt is geconfigureerd.
- 2 applicatieclusters zijn geconfigureerd, die in oktober in gebruik genomen gaan worden waardoor de beschikbaarheid van data en applicaties sterk verbeterd wordt.
- 60% van de bekabeling van de werkplekken van het ambtelijk apparaat zijn professioneel aangesloten.

- Er is een begin gemaakt aan het verhogen van de snelheid van het WIFI netwerk op 5 van de 23 locaties AutoCad in combinatie met speciale workstations zijn aangeschaft, zodat vergunningverleners beter hun werkzaamheden kunnen uitvoeren.
- Er is gestart met het maken van een beeldenbank waar alle OLB gerelateerde foto's, video's en geluidsfragmenten van de afgelopen 13 jaar, toegankelijk worden gemaakt
- Ter afronding van het in gebruik nemen van het nieuwe datanetwerk van het OLB zijn externe penetratietesten uitgevoerd (friendly hacking), om de beveiliging van het OLB netwerk te valideren. De bevindingen die daarin naar boven zijn gekomen, worden in het eerste kwartaal van 2024 weggewerkt en zal er een geplande hertest plaatsvinden.
- Een 5-tal beleidsdocumenten zijn ingediend ter vaststelling, waaronder ICT governance, ICT beveiliging en Toegangsbeleid (zowel fysiek als logisch). De verwachting is, dat deze stukken in het eerste kwartaal van 2024 zullen worden vastgesteld.

Borging Digitalisering

Het Team Digitalisering de volgende activiteiten uitgevoerd:

1. Digitaal en zaakgericht werken

- a. BC-voorstel proces: Er is een nieuwe flow voor het proces BC-voorstel ingericht. Deze nieuwe flow is ondertussen in productie.
- b. Bouwvergunning proces: Eind 2022 zijn er diverse gesprekken met R&O gevoerd om dit proces te verbeteren. Alle wensen zijn in het eerste halfjaar van 2023 in JOIN geautomatiseerd. In het vierde kwartaal heeft R&O de nieuwe flow gevalideerd en uitgerold.
- c. Natuur processen: In het eerste halfjaar van 2023 is dit proces in JOIN ingericht. De natuurvergunning ambtenaren hebben de inrichting uitvoerig getest. Ook dit proces wordt in een dagdeel sessie gevalideerd om vervolgens uitgerold te kunnen worden.
- d. VOG proces: Bij dit proces wordt er een koppeling gemaakt met PG te Curaçao waardoor VOG aanvragen niet meer gemaïld dient te worden. De leverancier is in het eerste halfjaar samen met de afdeling ICT bezig geweest om de koppeling te realiseren. In kwartaal 3 is de koppeling gereed en in het vierde kwartaal is de gegevens uitwisseling ingericht.

2. Digitaal vergaderen

- a. Met de invoering van het nieuwe BC-voorstel flow is ook geregeld dat alle vergader momenten in JOIN worden opgenomen. Hierdoor is het gelijk overzichtelijk wanneer een advies besproken in een BC vergadering.
- b. In het tweede kwartaal van 2023 is Team Digitalisering gestart met het organisatie-breed uitrollen van iBabs. Het streven is dat de gehele organisatie aan de eind van dit jaar met iBabs gaat gebruiken.

3. Digitale dienstverlening

- a. Team Digitalisering heeft een jaar lang hard gewerkt aan het inrichten van een systeem om alle klantcontacten vanuit de samenleving met de OLB per kanaal bij te houden. Vanaf het tweede kwartaal is het KCC operationeel en is OLB bereikbaar via de volgende kanalen: centraal OLB email, Facebook, chat via bonairegov.com, WhatsApp en telefoon.

- b. Er is in 2023 hard gewerkt aan de voorbereiding van het portaal miboneiru.com dat in 2024 wordt uitgerold. Voor de gemeenschap betekent dit dat zij online geïdentificeerd kan worden en daardoor niet voor alle diensten naar de balie dient te gaan om zaken te regelen.
- c. Tevens is een nieuwe eform generator ingericht dat OLB meer grip geeft op digitale aanvragen. Deze eform generator is inmiddels ook gekoppeld aan JOIN. Ook is hard gewerkt aan de eform flow dat het makkelijker maakt voor de samenleving om alle stappen van een eform te doorlopen.
- d. Er is ook een systeem geïmplementeerd dat online (via eform) ingediende bestanden kan controleren op basis van een vooraf ingesteld model. Middels deze controle weet de aanvrager vanaf het indienen van het bestand of het bestand voldoet aan de eisen van indienen. Dit maakt het indienen van een aanvraag voorspelbaar.
- e. Verder is gewerkt aan de implementatie van een online betalingstool. Dit online betalingssysteem is ook in de eform flow gebouwd.

4. Digitale voorzieningen

- a. In het eerste halfjaar is het gegevensmagazijn Key2DDS van Centric geïnstalleerd en ingericht. Hieraan zijn de volgende systemen gekoppeld: JKC, JOIN en TYPO3 (voor pre-fill van persoons- en adresgegevens in formulieren). Met Key2DDS kunnen gegevens tussen verschillende systemen op een veilig manier worden gedaan.
- b. In 2023 is Key2DDS tevens gekoppeld aan Key@Finance, GouwIT en het leerplichtsysteem.

5. Digitale inclusie: Er is een elearning systeem ingericht dat JOIN gebruikers zelf begeleid. Het voordeel hiervan is dat er minder menskracht ingezet dient te worden gedaan om gebruikers te trainen.

003 Uitbreiding aantal stemlokalen

Er zijn twee stemlokalen extra ingezet bij de afgelopen verkiezingen. Uit de evaluatie is gebleken dat per verkiezing gekeken zal worden hoeveel stembureaus ingericht zullen gaan worden. Vooralsnog wordt gekozen voor: Eilandsraad: 12 stembureaus en de overige verkiezingen (tweede kamer en Europees parlement) 6 stembureaus.

003 Uitbreiding medewerkers voor versnellen beschikbaarheid uitslag

Centraal tellen is op dit moment nog een wettelijke optie. Per verkiezing kan gekozen worden om wel of niet centraal te tellen. Totdat er een wettelijke verplichting komt (verwacht in 2025) zal alleen bij de eilandsraad verkiezingen centraal geteld worden zoals dit jaar het geval was. Bij de overige verkiezingen (Tweede kamer en Europees parlement) zal decentraal (op locatie (stembureau) zelf) geteld worden.

020 Register van overheidsgebouwen opstellen

Door de directie R & O is een opname gedaan van alle overheidsgebouwen. Er is rekening gehouden met eigendom schap en kadastrale gegevens en grote van de gebouwen. Veel van deze kapitaalgoederen kennen geen kadastrale registratie om dat ze op een domeingrond liggen. Hiervan is het moederperceel wel bekend maar geen registratie per gebouw. Dit heeft geresulteerd in een lijst van kapitaalgoederen van het Openbaar Lichaam Bonaire welke in 2024 zal worden omgezet in een register. Hiernaast dienen de domeingronden omgezet te worden in een kadastraal registrerend perceel.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Algemeen bestuur	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Vershil
001	Bestuursorganen	2.543	2.861	4.071	3.628	443 V
002	Bestuursapparaat	34.615	25.440	31.764	31.520	244 V
003	Burgerzaken	875	1.121	1.140	970	170 V
020	Eigendom niet voor openbare dienst	1.165	1.268	1.247	1.329	-82 N
	TOTAAL LASTEN	39.198	30.690	38.222	37.447	775 V
001	Bestuursorganen	169	62	1.009	538	-471 N
002	Bestuursapparaat	4.272	961	6.416	4.413	-2.003 N
003	Burgerzaken	451	266	266	346	80 V
020	Eigendom niet voor openbare dienst	3.219	3.254	3.234	3.326	92 V
	TOTAAL BATEN	8.111	4.543	10.925	8.623	-2.302 N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-31.087	-26.147	-27.297	-28.824	-1.527 N

Toelichting op grotere afwijkingen

001-Bestuursorganen

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2022 is vanuit de algemene reserve USD 450.000 beschikbaar gesteld voor versterking van de capaciteit voor de eilandsraad en de griffie. Hiervan is USD 233.000 niet besteed in 2023 en dit wordt beschikbaar gesteld in 2024. De werkelijke uitgaven zijn onttrokken uit de algemene reserve. Daarnaast zijn de budgetten voor opleidingen, cursussen, automatiserings- en telefoonkosten deels besteed. Deze vrijval bedraagt over 2023 USD 99.000. Het budget voor reis- en verblijfskosten is met USD 92.000 overschreden.

De vergoeding voor 2023 en de toekomstige lasten voor wachtgeldten ten behoeve van voormalig gezagdragers is te laag begroot. Dit betekent in 2023 een overschrijding van USD 309.000.

De salariskosten voor de gezaghebber zijn USD 52.000 lager uitgekomen dan geraamd in verband met het vertrek van de gezaghebber. De overige kosten zoals voorlichting/promotie, telefoonkosten laten een onderbesteding zien van USD 41.000.

De personeelskosten van de griffie zijn USD 90.000 lager uitgekomen dan geraamd vanwege een aantal vacatures.

Het openbaar lichaam is penhouder van de middelen van het RIEC. Er wordt budget vanuit Nederland beschikbaar gesteld en als budget opgenomen op deze functie. De middelen die niet besteed zijn worden jaarlijks beschikbaar gesteld voor het nieuwe jaar. Dit verklaart een voordeel van USD 110.000 aan de lastenzijde en batenzijde op deze functie.

002-Bestuursapparaat

Door het niet tijdig in kunnen vullen van vacatures is ten aanzien van de salarisbegroting een voordelig saldo op deze functie ontstaan van USD 651.000.

Er zijn vele afwijkingen voor facilitaire zaken te constateren. De kosten die lager zijn uitgekomen dan begroot zijn onder andere elektriciteit (USD 500.000) als gevolg van het wegvallen van het vastrecht en huur gebouwen (USD 570.000) als gevolg van vertraging van diverse verhuizingen. De kosten die hoger uitgekomen zijn dan begroot zijn schoonmaakkosten (USD 178.000), kleine onderhoudskosten (USD 110.000), telefoonkosten (USD 758.000) en representatiekosten (USD 173.000).

De kosten voor de betalingen in het kader van onderstand bij wijze van pensioen zijn USD 83.000 hoger uitgekomen dan begroot. Dit geldt ook voor de kosten die de afdeling P&O heeft gemaakt in 2023.

De kosten voor het betalingsverkeer zijn USD 275.000 hoger uitgekomen dan begroot. Dit is onder andere veroorzaakt door de vele online betalingen vanwege de Toeristenbelasting. In gevallen dat facturen in euro's betaald moeten worden, hanteren we een vaste wisselkoers. Hierdoor zijn koersverschillen ontstaan. Voor het jaar 2023 heeft dit geleid tot een nadeel van USD 360.000.

Daarentegen zijn de licentiekosten en automatiseringskosten USD 412.000 lager dan begroot. Dit is het gevolg van verplichtingen voor het volgend jaar waarmee rekening gehouden diende te worden in de begroting, maar die niet in de kosten van 2023 mochten worden verantwoord.

De rente vordering op Cft was in de derde begrotingswijziging geraamd op USD 1.800.000. Het werkelijk ontvangen bedrag was veel lager ad USD 306.000. Dit resulteert in een lagere rente opbrengst van USD 1.554.000.

De legesopbrengst vermakelijkheidsbelasting is USD 64.000 hoger uitgekomen dan geraamd vanwege meer activiteit.

Tot slot is op te merken dat de budgetten voor bijzondere uitkeringen die vastgelegd zijn op basis van ontvangen beschikkingen voor een bedrag van USD 286.000 niet zijn besteed in 2023. Dit betekent een budgetonderschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

003-Burgerzaken

Het budget verkiezingen is niet geheel besteed. Er blijft USD 30.000 over. Daarnaast zijn de personeelslasten lager uitgekomen dan begroot wegens niet ingevulde vacatures.

Aan de batenzijde is de opbrengst leges USD 80.000 hoger uit dan begroot. Dit komt vooral doordat er in 2023 meer paspoorten en identiteitsbewijzen zijn afgegeven hetgeen tot extra baten van USD 55.000 heeft geleid. De verkoop van producten uit de basisadministratie is daarnaast met USD 25.000 gestegen.

020-Eigendom niet voor openbare dienst

De lasten zijn USD 30.000 lager dan begroot als gevolg van het niet in kunnen vullen van vacatures bij de afdeling grondzaken. Wel heeft de inhuur van personeel gezorgd voor een nadeel van USD 210.000. Daar staat tegenover dat de opbrengst erfpachten is toegenomen met USD 92.000. Deze extra baten zijn het gevolg van de uitgifte van nieuwe erfpachtpercelen.

4.1.2 Hoofdfunctie 1 – Openbare orde en veiligheid

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijn ‘Duurzame economische ontwikkeling’ uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:

Uitbreiding formatie en aanschaf materialen (Functie 130)

In het jaar 2023 is er gewerkt aan het verder ontwikkelen en professionaliseren van het coördinatieteam. Het team heeft verschillende workshops, cursussen en trainingsmomenten gekend. Verder is het team voorzien van de nodige werkmaterialen ter uitvoering van de nodige werkzaamheden tijdens crisismomenten.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Openbare Orde en veiligheid	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Verschil
130	Rampenbestrijding	203	177	421	343	78 V
140	Overige beschermende maatregelen	607	617	460	544	-84 N
	TOTAAL LASTEN	810	794	881	887	-6 N
130	Rampenbestrijding	203	117	361	337	-24 N
140	Overige beschermende maatregelen	1.010	200	200	682	482 V
	TOTAAL BATEN	1.213	317	561	1.019	458 V
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	403	-477	-320	132	452 V

Toelichting op grotere afwijkingen

130-Rampenbestrijding

Het beschikbare budget voor rampenbestrijding, crisis en calamiteiten is niet besteed. Dit betekent een financieel voordeel op van USD 70.000. De BU gelden voor geneeskundige hulpverlening is voor USD 40.000 niet besteed. Dit heeft tot gevolg dat ook aan de batenzijde deze vrijval zichtbaar is.

140-Overige beschermende maatregelen

De overschrijding op de lasten die verantwoord zijn op functie 140 is uitsluitend veroorzaakt door hogere salariskosten als gevolg van de salarisindexering.

De opbrengst casinorechten is met USD 482.000 hoger uitgekomen dan eerder geraamd. Zie ook de toelichting bij de paragraaf Lokale heffingen.

4.1.3 Hoofdfunctie 2 – Verkeer, vervoer en waterstaat

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijnen uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:

200 Dataverzameling voor onderbouwd plan watermanagement

In samenwerking met stakeholders is het plan voor data verzameling verder uitgewerkt. Het ministerie van BZK heeft opdracht verleend om voor de BES eilanden luchtfoto te vervaardigen. Deze informatie zal beschikbaar gesteld worden aan de eilanden. Via kartering worden deze informatie verder verwerkt

worden in topografische kaarten. Hierbij zal alle objecten via een digitaal beheersysteem worden geregistreerd en beheerd.

210 Renovatie bestaande wegen

In 2023 is er veel aandacht besteed aan het wegennet. De projecten die gefinancierd zijn door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat binnen het kader van de “Meerjarig onderhoudsprogramma wegen” zijn in overeenstemming met planning uitgevoerd en afgerond. Door gebrek aan fondsen voor het uitvoeren van de Kaya Nikiboko Zuid is deze in 2023 niet uitgevoerd. Dit als gevolg van tegenvallers bij de uitvoering van dit project. Het gaat met name om onvoorziene omstandigheden zoals slechte ondergrond, fundering en onderlagen. De uitvoering van de Kaya Nikiboko Zuid is opgenomen in de begroting 2024 en zal opgepakt worden in 2024. De voorbereiding en het bestek zijn gereed voor aanbesteding.

210 Onderhoud bestaande wegen

In 2023 is er veel aandacht besteed aan het wegennet. Er is getracht om de veiligheid beter te waarborgen door structureel onderhoud te verrichten aan de wegoppervlakte. Hierbij is vergeleken met voorgaande jaren structureel opdracht verleend aan de onderhoud aannemers om grotere hoeveelheden te verwerken over een periode van een kwartaal. Dit zal verder structureel worden opgepakt in 2024 in de vorm van een zorgcontract. Het gedeelte voor de luchthaven zal in 2024 opgepakt worden.

210 Verharden onverharde wegen in woonwijken

In 2023 is een aanvang gemaakt met de uitvoering van de projecten van het MJOP 2023-2027. Deze zijn onderverdeeld in 5 percelen. De percelen 1 en 5 zouden opgeleverd worden in 2023. Door het aanhoudende regenseizoen vorig jaar is dit uitgelopen en zullen deze werkzaamheden in het eerste kwartaal van 2024 worden opgeleverd. De andere percelen zijn gestart en zullen zoals gepland eind tweede kwartaal 2024 worden opgeleverd.

210 Aanleg en renovatie toegangswegen scholen

Er begint langzamerhand vaart te komen in de uitvoering van de schoolhuisvesting programma. Tijdens de laatste stuurgroep meeting is duidelijkheid verschaft over de voortgang van het programma. De aanbesteding van de Pelikaan en MBO zullen eind eerste kwartaal rond zijn. Hierna zullen de werkzaamheden aanvangen. De Forma huisvesting zal rond het derde kwartaal zijn afgerond. De ontsluiting van de Forma krijgt hierdoor prioriteit in het tweede kwartaal van 2024.

210 Noodreparaties aan wegen die pas later ingepland zijn voor renovatie

De werkzaamheden die gepland stonden voor 2023 zijn allemaal afgerond. De beschikbaar gestelde begroting hiervoor is volledig benut. Enkele onderdelen hiervan werden dan toch wel als investering aangemerkt. Gevolg hiervan is dat deze middelen bij de derde begrotingswijziging vrij zijn gekomen. Voor de toekomst zal door middel van een betere planning onderscheid moeten worden gemaakt tussen onderhoud en investering.

210 Financiering voor infrastructuur voor nieuwe woonwijken van FCB

Conform de gemaakte afspraken binnen het bestuursakkoord 2018-2022 is het openbaar lichaam Bonaire verantwoordelijk voor de medefinanciering van de volkshuisvesting projecten welk FCB uitvoert. In het vierde kwartaal zijn de middelen overgeheveld naar FCB volgens de gemaakte afspraken binnen het convenant.

210 Uitvoering Centrumvisie

In 2023 is de tweede fase van de Kaya Grandi afgerond. Het gaat hierbij om het onderdeel lopende van de Kaya Simon Bolivar tot en met de Kaya Isla Riba, inclusief de Kaya Isla Riba. De verdere uitvoering van dit project zal in februari 2024 aanvangen. Daarnaast lopen de werkzaamheden op de locatie bekend als voormalige brionkazerne gestaagd.

210 Beheer van openbare ruimte door OLB

De werkzaamheden voor de upgradering van het voormalige Brionplein zijn aangevangen in het vierde kwartaal van 2023. Deze werkzaamheden zullen in 2024 verder worden voortgezet. Door voortschrijdend inzicht is het project aangepast. In 2023 is er ook aandacht besteed aan de slavenhutjes te Wittepan en Oranjepan. Als gevolg van de klimaatveranderingen worden de funderingen van de slavenhutjes te Wittepan aangetast door stijgende zeespiegel. Dit met als gevolg schade aan de fundering waardoor de woningen inzakken. Dit fenomeen dient verder bestudeerd te worden in 2024 om tijdig duurzame oplossingen te vinden voor dit problematiek.

210 Verankeren onderhoud openbare ruimtes en stranden

De inventarisatie is afgerond en een lijst opgesteld van het vastgoed waaronder openbare ruimtes van het openbaar lichaam Bonaire. Dit lijst zal verder worden uitgewerkt ter registratie van de kapitaalgoederen van het openbaar lichaam Bonaire. Daarnaast is er aandacht besteed aan het onderhouden en vervangen van enkele objecten binnen de openbare ruimte. Hierbij zijn de Palapa's te Sorobon vervangen en groot onderhoud verricht aan de toiletten bij Te Amo Beach.

211 Vervanging straatverlichting

Het project is op schema en de tweede fase is afgerond. In deze fase zijn er totaal 1000 armaturen vervangen. Dit project zal verder in 2024 worden uitgevoerd. De lokale water en energiebedrijf is belast met de uitvoering van de werkzaamheden.

211 Vaststellen en uitvoeren verordening Openbaar Vervoer

Er is een tweesporen traject gevolgd. In het derde kwartaal zijn Inspiratiesessies en Visieformulering Mobiliteit georganiseerd. Daarnaast wordt samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gekeken naar de mogelijkheden om twee openbaar vervoerroutes. Momenteel wordt gewerkt aan de voorbereiding van een startnotitie.

De ontwerpverordening Personenvervoer is bij de eilandsraad voor meningsvorming. Het ambtelijk apparaat is bezig om de ontwerpverordening te voorzien van een Nota van Wijziging die via het bestuurscollege aan de eilandsraad zal worden aangeboden. Momenteel worden er workshops voor de stakeholders georganiseerd om informatie te vergaren voor de Nota van Wijziging.

211 Digitale afname theorie examens Rijbewijzen

Programma aanbieders zijn door het team digitalisatie en het bureau rijbewijzen benaderd om offertes uit brengen voor een theorie-examenapplicatie. Bureau rijbewijzen en het team digitalisatie hebben de offertes doormiddel van een scorekaart op diverse criteria beoordeeld. De directeur Toezicht en Handhaving is schriftelijk met onderbouwing geïnformeerd welke offerte het meest aan de wensen en eisen voldoet en vervolgens geadviseerd tot besluitvorming.

In 2023 zijn twee wetsconcepten inzake wetsherziening met betrekking tot omwisseling van buitenlandse rijbewijzen door het Bestuurscollege en de gezaghebber aangenomen. Eén van de concepten was een gezaghebbersbesluit. Genoemde besluiten werden door TH/Bureau rijbewijzen opgesteld na een risicoanalyse bij de omwisseling van buitenlandse rijbewijzen voor een Bonairiaans rijbewijs. Na herziening van de regelgeving met betrekking tot omwisseling van buitenlandse rijbewijzen dient een rijbewijshouder van een buitenlandsrijbewijs, een echtheidsverklaring vanuit het land van afgifte van dat rijbewijs te overleggen bij omwisseling voor een Bonairiaans rijbewijs. Dat brengt met zich mee dat het personeel van bureau rijbewijzen extra opgeleid dient te zijn in documentenherkenning.

Geplande acties voor 2024:

- Bureau rijbewijzen zal de nodige handelingen verrichten zodat offertes voor een cursus “Documenten herkenning” opgevraagd kan worden. De kosten van de training zijn in de begroting 2024 opgenomen want het team van het bureau rijbewijzen zal in 2024 opgeleid moeten worden.
- Er zal bekeken worden naar de mogelijkheden voor de inzet van een uitzendkracht bij het bureau rijbewijzen om het team te kunnen versterken. Bureau rijbewijzen kampt met mankracht tekort waardoor de wachttijden voor examens oplopen. In de begroting 2024 is vacature voor twee fte's opgenomen. Indien er een uitzendkracht bij het bureau rijbewijzen ingezet kan worden dient dat met zicht op vaste aanstelling plaats te vinden. Deze acties zal T&H de ruimte geven om de formatie-uitbreiding van het bureau rijbewijzen te formaliseren.
- Voorbereidingen om in 2024 een verkenningsbezoek door de coördinator bureau rijbewijzen en teamdigitalisatie bij het CBR Nederland te realiseren. Zoals eerder aangegeven zal het gekozen applicatie eenzelfde variant als dat van het CBR zijn maar aangepast naar onze wensen. De inhoud voor wat betreft het toetsingsmateriaal zal op Bonaire ontwikkeld worden.

222 Verder voorbereiden bouw containerhaven

De Start Notitie voor een Milieu Effect Rapportage van de nieuw haven is gepresenteerd aan directie R&O om de MER te kunnen starten. Onderhoud op de muren en port bij de haven is gerealiseerd. Dit in overeenstemming met ISPS-regels waarbij wordt gesteld dat de haven de eerste lijn van beveiliging moet bieden. In januari 2023 zijn urgente reparatie werkzaamheden uitgevoerd nadat door een storm een zinkgat was ontstaan bij het monument van de tweede wereldoorlog voor de Noordpier. Deze kosten van deze reparatie waren niet begroot. De nieuwe deur en hekwerken zijn nog niet geleverd, want we moesten wachten voor betaling na een begrotingswijziging. De camera's zijn intussen geleverd en zijn geïnstalleerd en actief. Het project loodsboot Velos heeft vertraging opgelopen omdat de onderdelen voor de jets van nog geleverd moeten worden. De nieuwe datum van het te water laten van de loodsboot Velos staat gepland op het eerste kwartaal 2024.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Verkeer, vervoer en waterstaat	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Verschil	
210	Wegen, straten en pleinen	11.206	7.840	19.454	16.058	3.396	V
211	Verkeersmaatregelen te land	150	179	461	158	303	V
222	Verkeersmaatregelen te water	2.158	1.903	2.030	1.915	115	V
	TOTAAL LASTEN	13.514	9.922	21.945	18.131	3.814	V
210	Wegen, straten en pleinen	7.579	3.917	15.376	12.108	-3.268	N
211	Verkeersmaatregelen te land	111	96	396	139	-257	N
222	Verkeersmaatregelen te water	1.078	701	766	983	217	V
	TOTAAL BATEN	8.768	4.714	16.538	13.230	-3.308	N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.746	-5.208	-5.407	-4.901	506	V

Toelichting op grotere afwijkingen

210-Wegen, straten en pleinen

De grootste uitleg voor de forse onderschrijding aan de lasten- en batenzijde is de onderbesteding van de BU's voor wegenonderhoud. Er was bijna USD 13,2 miljoen beschikbaar en daarvan is USD 4,7 miljoen niet besteed. Deze middelen worden in 2024 beschikbaar gesteld. De personeelskosten voor het beheer van de openbare ruimte zijn USD 150.000 lager uitgekomen dan geraamd vanwege een aantal niet ingevulde vacatures.

Het budget voor onderhoud gebouwen is met USD 155.000 onderschreden. Ook het budget voor klein onderhoud aan wegen en straten is onderschreden met bijna USD 600.000.

Voor het monumentenfonds was incidenteel USD 187.000 beschikbaar vanuit de bestemmingsreserve. De reeds gepleegde investeringen uit deze reserve zijn geactiveerd en het bedrag gelijk aan de investeringen is gestort in de bestemmingsreserve afschrijvingen. Deze middelen worden in 2024 beschikbaar gesteld voor de voortzetting van de renovatie werkzaamheden Passangrahan. Van de structurele middelen voor monumentenzorg is USD 57.000 niet besteed.

211-Verkeersmaatregelen te land

Voor de pilot openbaar vervoer is in 2023 USD 300.000 beschikbaar gesteld. Dit budget nagenoeg nog niet ingezet. De uitvoering kan pas starten na vaststelling van de ontwerpverordening Personenvervoer. Het ambtelijk apparaat is bezig om de ontwerpverordening te voorzien van een Nota van Wijziging die via het bestuurscollege aan de eilandsraad zal worden aangeboden.

222-Verkeersmaatregelen te water

Voor de inzet van middelen uit de BU Showcase Hato is USD 65.000 begroot. Deze middelen zijn niet ingezet in 2023 in afwachting op de aanstelling van projecteider. Deze middelen worden in 2024 beschikbaar gesteld.

De opbrengst lig-, loods- en meergelden is USD 278.000 hoger uitgekomen dan geraamd vanwege meer activiteit.

4.1.4 Hoofdfunctie 3 – Economische zaken

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijn 'Duurzame economische ontwikkeling' uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:

300 Voorlichting verschaffen diversificatie economische activiteiten en aanboren nieuwe markten

Samen met de toeristische stakeholders is de focus in 2023 geweest om de kwaliteitstoerist met een hoger besteedbaar inkomen aan te trekken. Het streven is dat de bestede middelen op het eiland blijven. De explosieve groei van het aantal bedden blijft een zorg, maar er is hard gewerkt om het aantal vliegstoelen te verhogen met een verhoging in het hoogseizoen van de frequentie van American Airlines, Delta Airlines en United Airlines. Een wekelijkse vlucht van het Canadese WestJet, en een tweewekelijkse vlucht van Winair vanuit Sint Maarten zijn toegevoegd. Vooralsnog is deze verhoging in het hoogseizoen. Toekomstig beleid moet zich vooral gaan richten op stabilisatie in het aantal bedden en de juiste kwaliteitstoerist. Het aantal cruise toeristen bereikt in 2023 vrijwel hetzelfde aantal als in 2022. Focus ligt op een hogere frequentie in het laagseizoen om de medewerkers in de sector year-round voldoende werk te bieden en een betere balans en verspreiding van het aantal cruisetouristen per dag te verkrijgen. De samenwerking met FORMA is voortgezet en er zijn in 2023 tegen de 100 lokale personen succesvol opgeleid voor diverse hospitality cursussen. Het Carrying Capacity Rapport is aangeleverd door de Wereldbank en bevat goede handvaten voor het toekomstige beleid. Ook zal het OLB nader onderzoek verrichten over de haalbaarheid van ferrydiensten tussen Bonaire en Curaçao.

300 Organiseren economische bijeenkomsten voor diversificatie economische activiteiten en aanboren nieuwe markten

Er is een succesvolle handelsmissie georganiseerd in samenwerking met PSV, BrainPort Eindhoven, Orange Sports Forum, KvK en de business incubator BusinessSpark. Een week vol kennisdeling, netwerken en waardevolle contacten over en weer, waar de lokale markt kennismaakte met hele nieuwe markten en ideeën op kon doen en samenwerkingen aan kon gaan. Youth Enterprises Platform (YEP) werd opgericht in samenwerking met het OLB door een team van jonge Bonairiaanse entrepreneurs onder de paraplu van We-Connect. Doel is commitment met Bonaire en studenten actief mee te laten denken wat zij voor Bonaire kunnen betekenen in diverse sectoren, 'braingain' en Bonairianen motiveren terug te komen naar Bonaire na hun studie of middels remigratie. De congresmarkt wordt steeds aantrekkelijker voor Bonaire; de faciliteiten zijn inmiddels op niveau aanwezig en kan Internationale doelgroepen aan. Naar verwachting wordt het MER-proces voor de bouw van de nieuwe vrachthaven geïnitieerd.

300 Opstellen nieuwe milieuverordening

De nieuwe milieuverordening heeft een relatie met het IAB, deze is nodig voor de invoering hier van. Er is hiervoor een concept van beschikbaar. Ten aanzien van het IAB werden opleveringscontroles gedaan bij de bedrijven die vergunning plichtig zijn onder de huidige Hinderverordening, maar ook het IAB. Dit betreft circa 12 bedrijven. Verder is er een aanvang gemaakt met de controle op garagebedrijven waar nu een Ebham van kracht is. In totaal zijn 37 garagebedrijven gecontroleerd. De Ebham garagebedrijven zal met de inwerking treden van het IAB komen te vervallen en dan vallen de garagebedrijven ook onder het IAB. Bij de controles die nu worden uitgevoerd, wordt hiernaar al een doorkijk gemaakt. Voor het in werking treden van het IAB zullen bedrijven geïnformeerd worden over wat van hen wordt verwacht en gecontroleerd hoe ze er nu voor staan, in relatie tot de nieuwe regels van het IAB. Hiervoor zal een aanpak qua toezicht programma en communicatie worden opgezet, met folders voor specifieke

branches en radiospotjes en dergelijke. In het vierde kwartaal 2023 werd samen met collega's uit Nederland een nulmeting gedaan van de bedrijvenstaat op Bonaire. Deze nulmeting werd gedaan in verband met de inwerkingtreding van de IAB in 2024 en dit werd voor bijna 100 procent gedaan. Door de tijdsdruk en een tekort aan mankrachten werd in deze een tiental van de bijna 800 bedrijven niet behaald.

Het traject van toezicht en handhaving op Selibon N.V. is gestart. Selibon is aangeschreven door de directie Toezicht en Handhaving voor de problematiek rond het afval afgiftepunt Morotin te Rincon. Echter is Selibon nog bezig met de Directie Toezicht en Handhaving om te komen tot een duurzame aanpak voor het storten op de openbare weg aldaar. Voor wat betreft Landfill Lagun werden er enige voortgang geboekt door Selibon N.V. Met betrekking tot de verbrander duurt de toezicht en handhaving hierop nog door en emissie metingen zullen in 2024 voortgezet worden.

Het advies tot vrije toegang voor het storten van vuil te Landfill Lagun werd voor nogmaals 3 maanden ingewilligd. Deze vrije toegang heeft geleid tot een afname van de illegale vuilstortingen in de natuur. Uit controles en inspecties bleek een afname van de hoeveelheid vuil in de natuur op de illegale stortplaatsen. Ook bleek uit het register te Landfill Lagun dat er veel meer vuil daar werd gestort. Er werden in verband met de World Clean up day verschillende plekken op het eiland schoongemaakt.

310 Uitbreiden aantal incubators

Er is een uitvoeringsplan gemaakt, inclusief een SWOT analyse, van de business incubator om van de pilot een definitief project te maken. Vanuit BusinessSpark is gewerkt aan relatie met ketenpartners zowel voor wat betreft de business incubator als het pilotproject Di Simia pa Produkto. Dit hield voornamelijk afstemming tussen deze partners in, zodat hun rol goed konden invullen in de ontwikkeling van de lokale ondernemers. Met de deelnemers is vooral gewerkt aan management doelstellingen en hun professionele en persoonlijke ontwikkeling. In het kader van het pilotproject Di Simia pa Produkto, zijn er informatieve video's gemaakt van lokale agri entrepreneurs met als doel anderen in deze sector te motiveren. Verschillende kandidaten hebben zich gemeld en hebben ook begeleiding ontvangen bij het maken van hun ondernemersplan. Voor wat betreft de business incubator zelf is er een campagne gestart "Buy Local Campaign" om de gemeenschap bewust te maken van de redenen en voordelen om lokaal te kopen.

310 Modernisering luchthaveninfrastructuur

BIA is de vertrekhal met 200m² aan het uitbreiden en is onlangs begonnen met het vergroten van de aankomsthal met 60 m² en de bagageband met 10 meter. Daarnaast komt er een overkapping over het pad dat naar de immigratie loopt en wordt het restaurant gerenoveerd en uitgebreid met een terras. Het aantal incheckbalies gaat van 12 naar 14 of 15. Een verdere verbetering in het proces van de Visitor Entry Tax wordt onderzocht. De herinrichting van de platformen en de modernisering van het terminalgebouw zoals in de MoU van december 2022 tussen het OLB, BZK, IenW en BIA is overeengekomen bevindt zich in de plan uitwerking fase.

341 Professionalisering LVV

Uit deze middelen wordt onder andere de afdeling visserij opgezet. Momenteel is er reeds een projectleider visserij aangesteld. De aanstelling van de Data Monitoring Officer (DMO) en het bijhouden van de visvangsten is uitgesteld tot het eerste kwartaal van 2024. Er is in overleg met een Marine Research organisatie een onderzoek agenda opgesteld, en de eerste voorbereidingen zijn getroffen voor een inventarisatie van de kantvisserij dat plaats gaat vinden in het eerste kwartaal van 2024.

341 Aanleg volkstuinjes bij de wijkcentra

In de wijken op Bonaire worden volkstuinjes ontwikkeld. Een groot gedeelte van de benodigde middelen zijn reeds aangeschaft. De in het derde kwartaal van 2023 aangestelde projectleider tuinbouw heeft dit project al opgepakt en gaat het trekken in de komende twee jaren. Het jaar 2023 stond in het teken van verduurzaming van de wijk door fysieke wijkverbetering en verbetering van de sociale cohesie. Het initiatief van LVV om volkstuinjes in de vorm van Greenhouses' te plaatsen bij de verschillende wijkcentra sluit hier heel goed bij aan. De uitvoering van het beleidsdoel groenpakketten van volkstuinjes is al in 2023 van start gegaan. Het thans lopend proces betreft het daadwerkelijk plaatsen van 'Greenhouses' bij verschillende wijkcentra waar groente en fruit kunnen worden gekweekt. Dit project zit nu in de opzetfase, uitvoering van de benodigde startup activiteiten, regelen van faciliteiten rondom de Greenhouse en het bijstaan van de wijkcentra bestuurders met advies en expertise.

341 Verstrekken groenpakketten volkstuinjes

De uitvoering van het beleidsdoel groenpakketten van volkstuinjes is van start gegaan nadat de projectleider in het derde kwartaal werd aangesteld. LVV zal ook instructies geven hoe groente en fruit kunnen worden gekweekt en startpakketten verstrekken. De productie van voedingsmiddelen door LVV zal ook worden ingezet voor de voedselbank.

341 Ontwikkelingsfonds ten behoeve van landbouw, visserij en veeteelt

De afgelopen jaren hebben we dit met het project Di Simia Pa Produkto di kunukero pa empresario weten te ondersteunen door het aanbieden van incentives. Deze incentives zijn in 2023 voortgezet en bekendheid gegeven door middel van voorlichtingscampagnes, podcasts op sociale media en korte tv-programma's en zijn in het vierde kwartaal voortgezet. In samenwerking met het OLB verstrekt Qredits agro-leningen (het Agri Project). Hierdoor kunnen ondernemers in de landbouw-, visserij- en veeteeltsector lenen tegen een rente van 2%. Dit is mogelijk gemaakt door een bijdrage van het OLB.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Economische zaken	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Verschil
300	Dienst economische zaken	3.979	4.054	3.874	3.674	200 V
310	Handel en industrie	258	111	265	154	111 V
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	2.041	1.198	2.150	1.967	183 V
	TOTAAL LASTEN	6.278	5.363	6.289	5.795	494 V
300	Dienst economische zaken	865	493	303	158	-145 N
310	Handel en industrie	208	150	304	295	-9 N
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	1.027	21	1.107	899	-208 N
	TOTAAL BATEN	2.100	664	1.714	1.352	-362 N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.178	-4.699	-4.575	-4.443	132 V

Toelichting op grotere afwijkingen

300-Dienst economische zaken

Uit de bestemmingsreserve Advies, controle en onderzoek is USD 33.000 beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn in 2023 niet ingezet. Derhalve is er een onderschrijving van USD 33.000.

Daarom heeft er geen onttrekking uit deze reserve plaatsgevonden. Ook de baten laten hierdoor een onderschrijding van hetzelfde bedrag zien. Deze middelen worden in 2024 ingezet ter financiering van de samenwerkingsovereenkomst tussen het OLB en het opleidingscentrum volwasseneducatie voor het verzorgen en coördineren van trainingen.

310-Handel en industrie

Uit de bestemmingsreserve Toerisme is voor de implementatie van het tourism recovery plan USD 154.000 beschikbaar gesteld. Er is in 2023 USD 117.000 besteed. Derhalve een onderschrijding van lasten van USD 4.000. Dus de baten laten ook een onderschrijding van hetzelfde bedrag zien.

341 Overige agrarische zaken, jacht, visserij

Voor het stimuleren van het ondernemerschap in de agrarische sector en bevordering van de landbouw, veeteelt en visserij is in 2023 respectievelijk USD 250.000 en 50.000 beschikbaar gesteld. De werkelijke uitgaven zijn uitgekomen op USD 177.000. De vrijval bedraagt in 2023 USD 132.000.

In 2023 was geraamd om de beschikbare middelen van USD 745.000 voor de renovatie slachthuis in te zetten. Er is USD 167.000 minder besteed. Deze middelen vallen in 2023 vrij maar blijven voor 2024 beschikbaar.

Dit geldt ook voor de greenhouses in de wijken. Er was USD 69.000 beschikbaar en USD 41.000 is niet besteed. Deze middelen vallen in 2023 vrij maar blijven voor 2024 beschikbaar.

Hier staat tegenover dan LVV USD bijna USD 150.000 meer heeft ingezet voor de aanschaf van kleine materialen zoals kunstmest, omheining, voer etc.

4.1.5 Hoofdfunctie 4 – Onderwijs

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijn 'kansen voor iedereen door een goede vorming' uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:

400 Opstellen onderwijsvisie

In het eerste en tweede kwartaal van 2023 is er een aanvang gemaakt met het opstellen van een eilandelijke pedagogische visie. Echter is dit gestaakt eind tweede kwartaal vanwege capaciteit in de uitvoering.

Einde derde kwartaal is er een nieuwe medewerker aangewezen om vaart in dit proces te zetten.

Gesprekken zijn georganiseerd met ketenpartners in de 4de kwartaal.

Stappenplan Pedagogische Visie Bonaire is opgesteld. Ketenpartners zijn geïdentificeerd. Een externe kracht gaat in 2024 aan de slag met het opstellen van de pedagogische visie voor Bonaire.

400 Inventarisatie mogelijkheden interinsulaire samenwerking voor tegengaan braindrain

In het derde kwartaal 2023 hebben oriënterende gesprekken plaatsgevonden met sector Sport en Cultuur van Curaçao. Geplande gesprekken die in het vierde kwartaal 2023 moesten plaats vinden met o.a. ROA, MBO en de diensten van Curaçao en Aruba zijn door te kort aan uitvoeringscapaciteit gestaagd.

Verder zullen er met partners binnen het Centraal Dialoog worden bekeken welke voorzieningen of maatregelen genomen kunnen worden om de braindrain tegen te gaan. Hierbij wordt gedacht aan huisvesting en studieschuld.

400 Kosten leerlingenvervoer bijstellen

In het tweede kwartaal 2023 is geïnvesteerd in een automatiseringssysteem voor de controle op de uitvoering van het schoolvervoer. Deze is in het derde kwartaal ingevoerd en alle vervoerders zijn geïnformeerd over de reële kosten van schooltransport.

In het vierde kwartaal werd door de afdeling Educatie en Welzijn een advies uitgebracht aan het bestuurscollege voor het bijstellen van de kosten van leerlingenvervoer.

Daarnaast heeft de afdeling Educatie en Welzijn, met succes, een pilot gedraaid met 3 aanbieders van leerlingenvervoer om het systeem beter te leren kennen en een evaluatie te doen. De leverancier heeft eind 2023 de rest van het materiaal, zijnde tablets (voor aanbieders) en QR Codes (voor gebruikers) aangeleverd.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Onderwijs	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Vershil	
400	Algemeen beheer onderwijs	825	733	703	794	-91	N
480	Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	7.494	1.294	12.454	12.391	63	V
482	Volwasseneneducatie	659	659	659	659	-	
	TOTAAL LASTEN	8.978	2.686	13.816	13.844	-28	N
400	Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-	-	V
480	Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	6.425	64	11.224	11.166	-58	N
482	Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	V
	TOTAAL BATEN	6.425	64	11.224	11.166	-58	N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-2.553	-2.622	-2.592	-2.678	-86	N

Toelichting op grotere afwijkingen

400-Algemeen beheer onderwijs

De overschrijding van het budget van USD 91.000 wordt volledig veroorzaakt door hogere personeelslasten als gevolg van de salarisindexering.

4.1.6 Hoofdfunctie 5 – Cultuur en recreatie

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijn ‘sociaal-economische ontwikkeling’ én ‘kansen voor iedereen door goede vorming’ uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:

510 Integraal vormingsplan Uitbreiden en verbeteren bibliotheek

2023 was een belangrijk jaar voor de bibliotheekvoorziening.

Er zijn zeker stappen gezet om toe te werken om de bibliotheekvoorziening te verbeteren.

Zo heeft de bibliotheek een bibliotheekcollectie, die meertalig, vernieuwd en gevarieerd is en wordt er op structurele basis, nieuwe boeken gekocht en oude boeken gesaneerd.

In het kader van het optimaliseren van de servicevoorziening naar de klant toe, is er ook een nieuw automatiseringsproduct geïmplementeerd.

Het aantal leden is verdubbeld ten opzichte van 2022.

In het vierde kwartaal is de nodige aandacht besteed aan de landelijke campagne van de Kinderboekenweek, waarbij er voor het eerst ook een geschenkenboek is gelanceerd vanuit de bibliotheek.

De ambitie is om dit een structureel onderdeel te maken van deze landelijke campagne.

Tijdens 2023 is er ook een eerste start gemaakt voor twee belangrijke programma's ten behoeve van de leesbevordering en leesplezier op basisscholen en kinderdagverblijven, waarbij de samenwerking met de bibliotheek belangrijk is.

Het project 'digitale inclusie' was nog niet prominent aanwezig, maar wel is er geïnvesteerd in randvoorwaarden om in het eerste kwartaal van 2023 een doorstart te maken. Er zijn voorbereidingen getroffen om de implementatie van digitale inclusie verder uit te werken.

Vanuit de teamformatie is er ook gewerkt aan het verbeteren van de bibliotheekvoorziening. Verder is het programma 'de bibliotheek op school' en 'boekstart in de kinderopvang' officieel gestart en is de samenwerking tussen de bibliotheek, basisscholen en kinderdagverblijven geïntensiveerd middels de werkzaamheden van leesconsulenten op locatie.

In het laatste kwartaal van 2023 is er gewerkt aan de formatie invulling, tijdelijke nieuwe locatie en structurele nieuwe locatie voor de bibliotheek

Zo heeft de projectleider doorontwikkeling grote stappen voorwaarts gezet en is er in het laatste kwartaal, een afdelingshoofd, kwartiermaker, leesconsulent en nieuwe bibliotheekmedewerker aangesteld.

Daarnaast is de inzet van de expertise vanuit de Provinciale Ondersteuning Instellingen erg waardevol en heeft dit ertoe geleid dat er expertise is gedeeld.

Wegens een beperkt budget zijn er weinig activiteiten georganiseerd in 2023.

Het beleidsdoel om de bibliotheek uit te breiden is niet gelukt in 2023.

Er zijn wel veel voorbereidingen getroffen en de planning is dat de bibliotheek in 2024 zal verhuizen naar een nieuwe tijdelijke locatie, waar er meer ruimte is voor onder andere het uitvoeren van de wettelijke taken van de bibliotheken en de doelen vanuit het meerjarenbeleidsplan van de bibliotheek.

Dit is een grote opgave waarbij huisvesting, functieformatie en uitvoering van het jaarplan een belangrijk component zullen worden tijdens het eerste kwartaal van 2024.

530 Verzelfstandiging afdeling Sport

Verzelfstandiging is geïnitieerd op basis van het beleidsplan sport en bewegen; Boneiru Aktivo i Salu 2023-2027. Het BC heeft in het derde kwartaal een principebesluit genomen om de verzelfstandiging van de afdeling voort te zetten. De Eilandsraad en de vakbond waren hierover geïnformeerd. Echter werd het beleidsplan niet geaccordeerd door de Eilandsraad. Er is een startnotitie voor sport-, beweeg- en speelbeleid 2024 opgesteld die nog aangeboden moet worden aan de BC.

Vervolgens kunnen er weer stappen gezet worden met betrekking tot de verzelfstandiging van INDEBON. Voorbereidingen zijn (deels) al getroffen voor wat betreft een aantal structuren. Plan van aanpak dient dus ook herzien en aangepast te worden.

530 Verhoging intensiteit onderhoud sportfaciliteiten

Over het hele jaar 2023 zijn er grote en achterstallige onderhoud-, renovatiewerkzaamheden gedaan aan alle sportvelden, speeltuinen en ook multifunctionele velden. Verder zijn diverse opknappbeurten gedaan rondom sport- en spelaccommodaties. Onderhoud en schoonmaakwerkzaamheden werden maandelijks gedaan. Naast de maandelijkse onderhoud- en schoonmaakwerkzaamheden werden diverse grote renovaties uitgevoerd. Het Stadion op Rincon werd volledig gerenoveerd tot een internationaal voetbalveld. De gymzaal van Rincon werd ook volledig gerenoveerd. Bij het Stadion Playa werden sloopwerkzaamheden uitgevoerd door het weghalen van de bouwvallige tribunes, de atletiekbaan is ook vernieuwd en alle lichtmasten werden ook vervangen. Het Park Jossy Boekhoudt werd voor een groot deel gerenoveerd inclusief de aanleg van een kunstgras veld. De gebouwen van speeltuinen Lan Lan Clarenda en Parke Tului werden volledig geverfd zowel binnen als buiten. Sommige speeltoestellen werden ook gerepareerd en vervangen. Bij Parke Nemencio Winklaar op Rincon zijn er bakstenen aangelegd en de omheining werd volledig vernieuwd.

530 Gebruik van sportvelden in de avonduren

Bij de meeste sportvelden en de 2 stadions werden de oude verlichtingen vervangen door moderne ledlampen. Alle voetbalclubs, softbalt-, baseballteams en andere soorten sport zoals pickleball, hockey, rugby, frisbee en beachvolleybal maken dagelijks gebruik van de sportvelden in de avonduren. Gebruik is van maandag tot en met zaterdag.

530 Gebruik van sportvelden voor meerdere types activiteiten

De sportvelden worden voor verschillende soorten sport zoals hockey, rugby, pickleball, frisbee, cyclovla gebruikt. Naast bovengenoemde soorten sport is "Indebon den bo Bario" geïntroduceerd om de bevolking in beweging te brengen. Indebon den bo Bario is in 4 wijken aanwezig. Door de opening van het Fever Park zijn er nu meerdere sportsoorten gebruik gaan maken van deze faciliteit, zoals wedstrijden met kleine afstandsbediening auto's en go-carting. De verwachting is dat er in de toekomst meerdere sporttakken gebruik zullen maken van deze faciliteit.

530 Deelname aan interinsulaire spelen

De interinsulaire spelen hebben in de maanden maart en april plaatsgevonden op Aruba, Bonaire en Curaçao. Een evaluatie van de interinsulaire spelen heeft plaatsgevonden in de maand juli met als resultaat dat er nu 3 sportsoorten toegevoegd zullen worden. De sportsoorten stijgen daardoor van 6 naar 9. De afdeling cultuur is ook betrokken bij het stimuleren van culturele uitingen tijdens sportactiviteiten voor jongeren. Saba en Sint-Eustatius zullen ook meedoen met de interinsulaire spelen. Schoolwedstrijden zoals atletiek, trefbal basketbal, dam en schaken zijn al in 2023 begonnen. De winnaars zullen in 2024 deelnemen aan de interinsulaire schoolspelen op Bonaire en de andere eilanden Aruba en Curaçao.

540 Inrichting infrastructuur voor behoud culturele identiteit

Burgerparticipatie is zeer van belang bij het uitvoeren van het Cultuurbeleid. In 2023 is er aandacht besteed aan gesprekken met partners om de verschillende structurele activiteiten en de vieringen van volksfeesten uit te besteden. Door middel van deze gesprekken stimuleert SKAL-organisaties om de uitvoering van het cultuurbeleid dichter bij de bevolking te brengen.

In de eerste helft van 2023 zijn de activiteiten in het kader van de cultuur kalender merendeels normaal uitgevoerd. Voorbeelden zijn de activiteiten Maskarada, Viering Karnaval en Tumba Festival, Diktado Lenga Materno, Dia di Antriol, Dia di Rincon, Simadan di Chana i Doeï, Arte Palabra Bonaire en viering San Juan en San Pedro. De bevolking wordt hierbij gestimuleerd om actief deel te nemen aan de georganiseerde culturele activiteiten die een zeer positief effect hebben op de overdracht van cultuur van generatie naar generatie.

Met een gereviseerd Cultuurbeleidsplan zal de cultuureducatie steeds meer aandacht krijgen en dichter bij de jeugd komen te staan. Het cultuurbeleid is dus in ontwikkeling.

In 2023 werden de subsidies op het gebied van cultuur aangepast, zodat de organisaties die subsidie ontvangen beter invulling kunnen geven op de beoogde inrichting infrastructuur voor behoud van culturele identiteit. Vanaf dit jaar worden de vieringen van volksfeesten verdeeld in een protocollair en cultureel gedeelte. Een commissie is belast met het protocollaire gedeelte en een wijk organisatie met het culturele gedeelte.

“Huntu nos ta forma un Komunidat”, Samen vormen we allemaal één gemeenschap. Belangrijk is dat de traditionele Bonairiaanse cultuur centraal blijft in deze ontwikkeling. Voornaamste doel hierbij is dat de Bonairiaanse bevolking zich meer betrokken gaat voelen om vanuit een “Bottom up approach” culturele activiteiten te ontplooiën om de overdracht van cultuur van generatie naar generatie te stimuleren. Dit moet ertoe leiden dat traditionele wijken van Bonaire meer van de cultuur, die onder de bewoners van deze wijken leeft, met elkaar delen.

In opdracht van het BC is er in het derde kwartaal 2023 een evaluatie van het huidige cultuurbeleid, “Sin Kosecha, no tin Simandan” afgerond. De bevindingen zijn in een concept cultuurbeleid voor 2023 – 2027 uitgewerkt en worden in het eerste kwartaal 2024 aan het BC aangeboden.

540 Verzelfstandiging SKAL

In 2023 is er aandacht besteed aan de versteviging van de onderafdeling. Er is gewerkt aan het openstellen van vacature voor een Hoofdmedewerker A/Cultuur binnen de onderafdeling en in samenwerking met OCW zijn middelen beschikbaar gesteld voor aanstellen van drie fte Cultuurcoaches. De functie van Cultuurcoaches is voor een periode van drie jaren 2023 tot en met 2025. Kwartiermaker Cultuur begint januari 2024 met haar werkzaamheden en zal de verzelfstandiging, positionering en structuur van de nieuwe cultuurorganisatie voor Bonaire als prioriteit hebben.

540 Vertegenwoordiging door culturele en folkloristische groepen buiten Bonaire

Muziekgroepen, cultuurorganisaties en kunstenaars hebben deelgenomen aan muziek-, dans, kunst- en cultuuruitwisseling op Curaçao, Aruba, Santo Domingo, Colombia en in Nederland.

SKAL was vertegenwoordigd in de bestuursvergadering op Curaçao. (National Archeological Anthropological Memory Management).

Een delegatie bestaande uit 10 jongeren samen met hun leiders zijn afgereisd naar Colombia. Doel van deze reis was het inwinnen van de Colombiaanse opvoeding en kennis tussen de jongeren.

Dia di Rincon en Bonaire Dag worden jaarlijks gevierd in Nederland. Verschillende Bonairiaanse muziekgroepen en dansgroepen vormen deel van het dagprogramma. De Bonairiaanse Cultuur wordt hierdoor sterk gepromoveerd.

Verder culturele deelnames hebben plaats gevonden in Aruba te weten een muzikale groep (drumband) en een dansgroep hebben deelgenomen aan een cultuur uitwisselingsprogramma op het gebied van kunst, de “Geng di Arte”. Verder heeft ook een groep Bonairiaanse kunstenaars voor het eerste keer deelgenomen aan de Internationale Street Art in Nederland.

560 Verdere uitvoering verbetering publieke stranden

Er is in het derde kwartaal 2023 een inventarisatie gemaakt van de gebouwen gerelateerd aan de publieke stranden. Hierbij zijn shadebeelden opgenomen. In het eerste kwartaal van 2024 zal een startgesprek worden gevoerd over de herinrichting van de openbare stranden. De plannen die hiervoor klaarliggen, zullen geëvalueerd worden.

560 Inrichting stranden

In het eerste kwartaal van 2024 zal een startgesprek worden gevoerd over de herinrichting van de openbare stranden. De plannen die hiervoor klaarliggen, zullen geëvalueerd worden.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Cultuur en recreatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Verschil	
510	Openbaar bibliotheekwerk	392	376	677	693	-16	N
530	Sport	4.241	2.611	5.915	5.822	93	V
540	Kunst	1.070	1.606	2.145	1.903	242	V
541	Oudheidkunde / musea	197	252	252	251	1	V
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtreocr.	2.234	175	250	240	10	V
	TOTAAL LASTEN	8.134	5.020	9.239	8.909	330	V
510	Openbaar bibliotheekwerk	38	-	369	383	14	V
530	Sport	987	432	3.427	3.420	-7	N
540	Kunst	-	-	558	342	-216	N
541	Oudheidkunde / musea	-	-	-	-	-	V
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtreocr.	2	1	1	2	1	V
	TOTAAL BATEN	1.027	433	4.355	4.147	-208	N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-7.107	-4.587	-4.884	-4.762	122	V

Toelichting op grotere afwijkingen

530-Sport

Naast de VWS middelen die als BU's zijn ontvangen zijn door het openbaar lichaam budgetten beschikbaar gesteld. De personeelskosten zijn USD 140.000 (nadeel) hoger uitgekomen dan begroot. Ook is het budget voor reis- en verblijfskosten met USD 75.000 overschreden terwijl het budget voor vervoerskosten met USD 41.000 onderschreden is. Het budget voor het onderhoud van de infrastructuur voor Indebon en de buitensportaccommodaties is met USD 400.000 onderschreden en is dus een voordelig resultaat.

540-Kunst

De begrote middelen voor de BU cultuurcoaches 2023-2025 en de middelen voor de ondersteuning van de cultuurorganisaties in totaal ruim USD 208.000 zijn niet besteed.

4.1.7 Hoofdfunctie 6 – Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk

Aan de hand van de prioriteiten die zijn toegekend aan de hoofdlijnen ‘sociaal-economische ontwikkeling’ én ‘kansen voor iedereen door goede vorming’ uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:’

600 Opstellen nota armoedebeleid

In 2023 heeft het Openbaar Lichaam Bonaire significante stappen gezet in de ontwikkeling van een brede, meerjarige en integrale aanpak voor armoede en sociale achterstand op Bonaire. Het hoogtepunt was de conferentie ‘Samen tegen Armoede’. Als resultaat van de conferentie heeft de Minister voor armoedebeleid namens enkele collega bewindspersonen een slotverklaring ondertekend, waarin de intentie wordt uitgesproken om vergaand samen te werken aan de ontwikkeling van een brede aanpak voor armoede op Bonaire. Vervolgens heeft het OLB eind 2023 stappen gezet om bij meerdere ministeries verdere draagvlak op te halen voor de beoogde samenwerkingsvorm, namelijk opgavegericht en interbestuurlijk. Tevens is er een concept programmaplan geschreven, dat voor behandeling, input en verdere aanscherping met de eilandsraad besproken moet worden. Tevens is er in 2023 het rapport Commissie Sociale Minimum Caribisch Nederland gepubliceerd. Het OLB heeft dit rapport geanalyseerd en zal een reactie opstellen naar de Rijksoverheid in het eerste kwartaal van 2024.

600 Monitoren en daar waar mogelijk verbeteren koopkracht

In 2023 heeft het OLB de ontwikkeling van de koopkracht, inclusief de stijging van prijzen nauw gevolgd. In samenwerking met de Rijksoverheid heeft het OLB gezorgd voor meerdere inkomensondersteunende maatregelen zoals verlagen van energiekosten, mede door de energietoeslag, het subsidiëren van een deel van de internetkosten en waterkosten. Uiteraard is er samen met het Centraal Dialoog ook gewerkt aan de gesprekken en besluitvorming rondom de verhoging van het minimumloon in 2024. In samenwerking met andere partners zijn ook afspraken gemaakt rondom de loonsverhoging en het voorkomen van de loonprijspiraal.

600 Verhoging kinderbijslag

Het Kabinet heeft per 1 januari 2023 de kinderbijslag verhoogd naar USD 131 per maand (per kind). In samenwerking met de RCN- SZW unit en lokale zorg en hulpverleningsketen werd ook de tijdelijke regeling voor dubbele kinderbijslag voor kinderen met een intensieve zorgbehoefte (DKIZ) uitgevoerd. Er werd verder gewerkt aan de introductie van de permanente regeling door het Ministerie SZW per 2024. Het kabinet heeft tijdens de presentatie van de begroting 2024 aangekondigd dat de kinderbijslag per 1 januari 2024 opnieuw verhoogd zal worden naar USD 225 per maand per kind.

600 Verhoging AOV

Het ouderdomspensioen op Bonaire is verhoogd met 39% en bedraagt vanaf 1 januari 2023 USD 1.047 per maand. Na oplevering van het rapport “een waardig bestaan” van het sociaal minimum van Commissie Thodé in oktober 2023 is per 1 januari 2024 de AOV verhoogd naar USD 1.335. Dit is de hoogte van het realistisch sociaal minimum zodat gepensioneerden niet in armoede vervallen bij het concluderen van het werkzame leven.

600 Verdere uitwerking ouderenbeleid

De Verklaring tot samenwerking op gebied van ketenaanpak ouderenzorg Bonaire is getekend door het OLB en de betrokken partijen bij de uitvoering van het Ouderenbeleid. Er is een start gemaakt met de zogenoemde Cockpitgroep Ketenalliantie Ouderen (CKO). In het CKO geeft het OLB samen met een kerngroep van de betrokken partijen strategisch richting aan de uitvoering van het Ouderenbeleid zoals vastgesteld door het bestuurscollege.

Er is een Programmamanager Ketenzorg Ouderen aangesteld per 1 januari 2024. De programmamanager ondersteunt het CKO en de andere betrokken partijen bij de implementatie en uitvoering van het beleidsplan. Deze werkwijze ondersteunt verregaande samenwerking tussen de betrokken organisaties zodat het netwerk rondom de ouderen op Bonaire bestendig vorm krijgt. Verschillende betrokken partijen hebben in werkgroepen (samen) een start gemaakt met de volgende onderwerpen uit het beleidsplan.

1. Gezonde leefstijl (preventie):

Bijvoorbeeld: informatie over gezonde leefstijl is beschikbaar, er zijn allerlei beweegactiviteiten in de wijk, aandacht voor valpreventie, bevolkingsonderzoek is van start.

2. Beschikbaarheid en toegankelijkheid van de zorg:

Bijvoorbeeld: thuiszorg en wijkverpleging werken met specialistische teams, een miniconferentie ter bevordering van elkaar kennen en met elkaar afstemmen rondom ouderenzorg, er is aandacht vanuit de dagcentra voor de maaltijd thuis.

3. Passende zorg (kwaliteit):

Bijvoorbeeld: verschillende organisaties, zoals FAB, hebben scholing georganiseerd voor zowel professionals als mantelzorgers en andere betrokkenen.

4. Sociaal netwerk:

Bijvoorbeeld: er zijn allerlei (beweeg)activiteiten voor ouderen in de wijk

De evaluatie van het beleidsplan “Vitaal ouder worden op Bonaire” komt in een apart document ten behoeve van alle betrokken organisaties.

In 2024 wordt de samenwerkingsstructuur, die nodig is voor de uitvoering en borging van het beleid vormgegeven. De uitvoering van het beleidsplan gaat verder conform de “routeplanning”.

620 Versterken, uitbreiden en verduurzamen arbeidsinstrumenten voor mensen met een beperking

In de maand maart 2023 heeft de Minister voor Armoedebelief Participatie en Pensioenen het bedrag groot USD 1.450.088 ter beschikking gesteld aan het Openbaar Lichaam Bonaire ten behoeve van Plenchi di Trabou voor de voortzetting van arbeidsmarktprojecten, beleidsvorming en verduurzaming van de arbeidsmarktinstrumenten. Voor de personen met een beperking heeft Plenchi di Trabou voor het jaar 2023 USD 392.00,00 aan Loonkostensubsidie WMEB beschikbaar voor de creatie van banen voor deze doelgroep en extra interventie voor het behoud hiervan. Dit is goed voor 32 arbeidsplaatsen. Bij Stichting Krusada zijn 12 beschutte arbeidsplaatsen ingekocht die door werkzoekenden van Plenchi di Trabou worden ingevuld. Het onderwerp Werken met een Beperking staat zowel bij de Minister als bij het OLB hoog op de prioriteitenlijst.

630 Operationele en fysieke start Family Justice Center (FJC)

Voor de bouw van het Family Justice Center wordt een bestaand wijkgebouw gerenoveerd. Het terrein werd begin 2023 schoongemaakt en sloopwerkzaamheden binnen het gebouw werden ook uitgevoerd. Geplande uitvoering en verbouwing heeft vertraging opgelopen door bouwtechnische omstandigheden in het kap-plan. Een technisch bouwadviseur werd ingeschakeld voor verdere inspectie en uitsluitel heeft plaats gevonden in het vierde kwartaal 2023. De bouwvergunning is verleend in december 2023 en de bouwwerkzaamheden zullen in het eerste kwartaal 2024 van start gaan.

In het FJC zal hulp worden geboden onder één dak. Hulpverleners komen naar het FJC in plaats van dat de burger naar diverse instanties moet voor hulp en meerdere keren zijn verhaal moet vertellen.

De voordeur van het FJC wordt gevormd door het ‘Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling’. Het Advies- en meldpunt voert de crisisinterventie uit en is de plaatsende instantie voor vrouwenopvang of crisisplaatsing.

Ondertussen zal overleg plaatsvinden met de betrokken ketenpartners over de samenwerkende hulpverleners binnen het FJC.

630 Invoering van WW-regeling werknemers

Het Ministerie van SZW werkt aan een regeling voor een werkloosheidsvoorziening in Caribisch Nederland. Eind 2022 zijn er gesprekken gevoerd met stakeholders – via Webex en in Bonaire – om voorafgaand aan de politieke besluitvorming input op te halen over de denkrichting en invulling van de regeling en de lokale context. SZW heeft in het derde kwartaal van 2023 het ontwerp van de regeling getoetst bij betrokkenen in Caribisch Nederland, zoals de Centraal Dialoog van Bonaire. Dit was nog niet de officiële consultatie van de regeling, maar een zogenoemde ‘preconsultatie’ over de hoofdlijnen voor een WW-regeling. Daarnaast is SZW gestart met het voeren van gesprekken om input op te halen voor de denkrichting en mogelijke invulling van een ‘polis administratie’, die is toegesneden op de lokale context.

De planning is dat de officiële uitvoeringstoets op de tijdelijke regeling Werkloosheidsvoorziening BES eind 2023 of begin 2024 zal worden gestuurd. De beoogde datum van inwerkingtreding is 1 januari 2025.

630 Integrale wijkontwikkeling

In het eerste halfjaar van 2023 is de renovatie van het buurthuis Tera Korá voltooid. Daarnaast zijn er in het kader van de fysieke verbetering van de infrastructuur in de wijken voorbereidingen getroffen om speeltoestellen te bestellen en plaatsen in verschillende wijken. De speeltoestellen zullen in het eerste kwartaal 2024 op Bonaire aankomen en worden geïnstalleerd bij verschillende buurthuizen en parken.

In het kader van het verbeteren van de leefbaarheid van de wijken is in het derde kwartaal 2023 geïnvesteerd in de omheining rondom buurthuis Amboina en in het vierde kwartaal 2023 kreeg het buurthuis een facelift. Nieuwe paden en klinkers werden aangelegd en het sportveld van het buurthuis werd voorzien van een nieuwe omheining en zal in het eerste kwartaal van 2024 zijn afgerond. Alsmede is in het vierde kwartaal aanvang gemaakt met de renovatie van de oude Watapanaschool te Rincon.

In het kader van het welvaartsprogramma wordt er bijzondere aandacht besteed aan de kwetsbare doelgroepen met de mindervaliden, lichtverstandelijke gehandicapten, doven en ouderen. De focus ligt op toegankelijkheid, participatie, zelfredzaamheid en veiligheid in en rondom hun huizen. Het gaat om mensen die de middelen niet hebben om hun huizen te kunnen aanpassen.

Tevens is dit jaar opnieuw het project woningverbetering voor particuliere minderbedeelden opgestart waarbij huizen die in slechte staat van onderhoud verkeren weer leefbaar worden gemaakt door middel van gerichte verbeteringen.

Het project woningverbetering voor particuliere minderbedeelden is nog steeds bezig. Er zijn kleine aanpassingen gedaan bij een aantal huizen en 4 cliënten hebben materiaal gekregen voor kleine reparatie bij hun huizen. Verder zijn er aannemers ingeschakeld ter voorbereiding van 3 grote woningreparaties die aanvang zullen nemen in januari 2024.

Eveneens zijn er een zestal kern (prefab) woningen aangeschaft die in het tweede kwartaal van 2024 binnen zullen komen en zullen op diverse locaties geplaatst worden.

De bewustwordingscampagne met betrekking tot schuldenproblematiek is door onvoorziene omstandigheden vertraagd en zal in het eerste kwartaal 2024 van start gaan. De bewustwordingscampagne voor energieverbruik is wel van start gegaan in het vierde kwartaal van 2023.

Inzake parkeerkaarten voor gehandicapten zijn de financiële middelen gestuurd naar de uitvoeringsorganisatie ter voorbereiding van de aftrap van het project.

650 Integrale basisvoorziening voor kinderopvang

In het eerste kwartaal van 2023 publiceerde de Inspectie van het Onderwijs een rapport naar aanleiding van de eerste meting van de kwaliteit van kinderopvang in Caribisch Nederland. Deze eerste inspectieronde laat zien dat de kwaliteit van de kinderopvang verder verbeterd moet worden. Ook wordt geconstateerd dat er bij alle betrokkenen veel inzet is om dit de komende jaren voor elkaar te krijgen kinderopvangorganisaties naar het uiteindelijke kwaliteitsniveau te brengen. Afgesproken is dat in de eerste helft van het jaar 2024 de ondersteuningsstructuur verder uitgewerkt en af moet zijn.

Op dinsdag 12 september 2023 is in de commissie SZW besloten om het wetsvoorstel kinderopvang BES niet controversieel te verklaren en voor te dragen voor agendering in de Tweede Kamer. Staat voorsnog gepland in week 9 van 2024.

In samenwerking met de afdeling van Juridische en Algemene Zaken (JAZ) van het Openbaar Lichaam Bonaire is er in Oktober een start gemaakt aan het uitwerken van de wijzigingen van de eilandverordening Kinderopvang 2020. Dit zodat deze beter aansluit bij de toekomstige wet Kinderopvang BES. Er wordt verder vanuit het Rijk gewerkt aan de inhoudelijke uitwerking van de Algemeen maatregel van Bestuur (AMvB). Beleidsmatige onderdelen zijn in dit proces besproken met de eilanden. In November heeft een informele consultatiesessie met kinderopvangorganisaties en ouders plaatsgevonden waar de kwaliteitseisen geconsulteerd zijn.

De Rijksoverheid zal de kinderopvang voor een aanzienlijk deel gaan financieren.

Om ervoor te zorgen dat de vergoeding realistisch is en organisaties goede Kinderopvang kunnen blijven leveren is er een kostprijsonderzoek gedaan. De resultaten hiervan zijn in Oktober gepresenteerd aan de organisaties. Het rapport bevestigde het gevoel op de eilanden dat de huidige subsidie en ouderlijke bijdrage niet voldoende zijn om de gewenste kwaliteitsverbeteringen te realiseren. Dit wordt in kwartaal 1 van 2024 verder besproken.

De eerste concrete stappen rondom huisvesting kinderopvang zijn gezet. Er is aan het einde van 2023 een aanvraag ingediend bij het Bestuurscollege om terreinen binnen afzienbare tijd beschikbaar te stellen aan kinderopvangorganisaties die hiervoor een verzoek bij het Openbaar Lichaam Bonaire hebben ingediend. Daarnaast is er een verzoek gedaan voor het beschikbaar stellen van perceel grond voor een semipermanente voorziening ten behoeve van het plaatsen van een verzamelgebouw.

Hoeveel heeft het gekost?

Hfd. fun.	Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Vershil
600	Algemeen beheer sociale voorzieningen	3.086	1.479	9.230	8.656	574 V
611	Werkgelegenheid	363	-	613	443	170 V
630	Sociaal-cultureel werk/jeugd/jong.werk	6.417	6.912	7.761	6.994	767 V
640	Bejaardenzorg	44	58	58	41	17 V
650	Kinderopvang	2.459	777	4.772	4.502	270 V
651	Dagopvang gehandicapten	533	93	584	570	14 V
	TOTAAL LASTEN	12.902	9.319	23.018	21.206	1.812 V
600	Algemeen beheer sociale voorzieningen	2.148	-	7.736	7.589	-147 N
611	Werkgelegenheid	355	-	613	443	-170 N
630	Sociaal-cultureel werk/jeugd/jong.werk	3.650	1.519	2.368	1.610	-758 N
640	Bejaardenzorg	-	-	-	-	- V
650	Kinderopvang	1.996	-	3.996	3.852	-144 N
651	Dagopvang gehandicapten	507	60	551	550	-1 N
	TOTAAL BATEN	8.656	1.579	15.264	14.044	-1.220 N
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.246	-7.740	-7.754	-7.162	592 V

Toelichting op grotere afwijkingen

600- Algemeen beheer sociale voorzieningen

De personeelskosten voor maatschappelijk ondersteuning zijn USD 318.000 lager uitgekomen dan geraamd vanwege een aantal vacatures.

De budgetten voor bijzondere uitkeringen die vastgelegd zijn op basis van ontvangen beschikkingen, zijn voor een bedrag van USD 147.000 niet besteed in 2023. Dit betekent een budgetoverschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

Daarnaast is een beschikbaar budget voor armoedebestrijding van bijna USD 300.000 niet ingezet in 2023. Het budget voor onderstand en steun behoeftigen is in 2023 verruimd met ca USD 200.000 tot USD 550.000. Het totaal toegekend bedrag op basis van de ontvangen verzoeken bedroeg USD 250.000 en is echter gelijk aan het bedrag van 2022 gebleven. De overige vrijval van budget is veroorzaakt door een onderbesteding van de salarisbudgetten (USD 126.000).

611- Werkgelegenheid

De budgetten voor bijzondere uitkeringen die vastgelegd zijn op basis van ontvangen beschikkingen, zijn voor een bedrag van USD 170.000 niet besteed in 2023. Dit betekent een budgetoverschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

630- Sociaal-cultureel werk/jeugd/jong.werk

De budgetten voor bijzondere uitkeringen die vastgelegd zijn op basis van ontvangen beschikkingen, zijn voor een bedrag van USD 758.000 niet besteed in 2023. Dit betekent een budgetoverschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

650-Kinderopvang

Het budget voor bijzondere uitkeringen voor BES(t)4Kids die vastgelegd is op basis van de ontvangen beschikking, is voor een bedrag van USD 144.000 niet besteed in 2023. Dit betekent een budgetonderschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

De beschikbare subsidie voor kinderopvang is in 2023 niet geheel ingezet. Dit resulteert in een vrijval van budget van USD 127.000.

4.1.8 Hoofdfunctie 7 – Volksgezondheid

Aan de hand van de prioriteit ‘een integrale wijkontwikkeling, zowel fysiek als sociaal’ die zijn toegekend aan de hoofdlijn ‘sociaal-economische ontwikkeling’ uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:’

700 /710 Doorontwikkeling publieke gezondheidszorg in het kader van preventie

Wetgeving.

Er zijn 4 startnotities aangeleverd aan JAZ allen met het doel van preventie

1. Alcohol in de horeca om alcoholmisbruik in te dammen
2. Roken in de horeca om gezondheid schade ten gevolge van roken te voorkomen
3. Exploitatievergunning tatoeage permanent make up piercing om verwondingen en infecties te voorkomen
4. Tabak en tabakswaaren om gezondheid schade bij met name jongeren te voorkomen

Opleiding

Voor het opzetten van Technische Hygiëne Zorg zijn 2 personeelsleden naar GGD Haaglanden afgereisd om ervaring op te doen hoe dat aldaar aangepakt wordt met betrekking tot tatoeage permanent make up piercing met de bedoeling dat in 2024 te starten.

Een arts en twee verpleegkundigen hebben de opleiding voor reizigersadvies gevolgd. Hiermee kon PG opnieuw erkend worden als vaccinatie centrum bij het Landelijk Coördinatiecentrum Reizigersadviesing. In het kader hiervan is een derde verpleegkundige in opleiding voor de door LCR vereiste BIG registratie.

Projecten

Kwaliteit

Er is een start gemaakt met kwaliteitscontrole op te zetten en te implementeren. Dit moet in 2024 hopelijk ook leiden tot ISO-certificatie voor deelprocessen.

Vaccinatieprogramma

Er is een start gemaakt met het overbrengen van vaccin opslag van FM-ziekenhuis naar PG. De nodige technische aanpassingen aan het PG-pand elektriciteitsnetwerk worden nu voorbereid.

Seksualiteit

Er is een start gemaakt met Lang Leve de Liefde. Om een traject te ontwikkelen samen met de ketenpartners waarin we de lesmethode voor voortgezet onderwijs gaan ombuigen naar een Bonairiaanse versie.

Er is een start gemaakt met de evaluatie van pilot condoommachines. Samen met de leverancier besproken om nieuwe machines aan te schaffen. Zodat we in 2024 het aantal locaties kunnen uitbreiden

Sali seif campagne eind 2023 gevoerd.

Jeugd

Kind-Monitor onderzoek is uitgevoerd, resultaten niet zoals gewenst vanwege de aanpak. We gaan daarom in het eerste kwartaal 2024 verder op basis van een andere aanpak. De kind-monitor is een onderzoek onder ouder van 0-12-jarige die ons inzicht gaat geven in de gezondheid en behoefte van deze doelgroep.

Richtlijnen Kinderopvang Bonaire: Gezondheid, Veiligheid en Hygiëne zijn opgesteld, Voeding, Voeding hygiëne en Mondhygiëne zijn nog in concept. Q1 vindt afronding plaats en definitieve vormgeving.

Een start gemaakt met het updaten van de lesmethode B-Smart, voor preventie van verslaving Youth Health Survey 12-18-jarigen is afgerond, data is binnen. Data moet nog geanalyseerd en gepresenteerd worden.

In 2023 is ook mondhygiëne voorlichting op school van start gegaan.

Ouderen

Begin 2023 vond de presentatie plaats aan de ketenpartners van de uitkomsten sociaal-marketing onderzoek 'Behoeften van ouderen op Bonaire ten aanzien van een gezonde leefstijl'.

Specifiek voor ouderen zijn bewegingvideo's gemaakt en de waterflessen voor het waterproject besteld.

Voedselveiligheid

Het overleg met VWS ten aanzien van voedselveiligheid wordt in 2024 voortgezet. In januari 2024 is er een bezoek van een Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit NVWA om samen met de OLB-werkgroep te inventariseren wat in Bonaire allemaal op dit gebied ontbreekt en wat de vervolgstappen zouden kunnen zijn tot (gedeeltelijke) implementatie. Hierin volgt er een follow-up bezoek van een VWS-delegatie.

Data

Op het gebied van Infectie Ziekten Bestrijding IZB is ook in het tweede kwartaal een start gemaakt met het opzetten van data acquisitie surveillance overeenkomsten met de ketenpartners: FM-ziekenhuis, huisartsen, laboratoria. Middels dit steeds verder evoluerend systeem kunnen vroegtijdig signalen over infecties worden gesignaleerd om snel in te kunnen grijpen op dergelijke trends. Het FM-ziekenhuis ontwikkelt momenteel een datasysteem dat expliciet de mogelijkheid biedt met ketenpartners data te kunnen delen. Het automatisch wekelijks data extraheren van de huisartsen loopt al goed.

Gezond leven

Diverse promotie- en lesmaterialen zoals stand-up banners, folders en placemats werden ontworpen en besteld voor water drinken campagne.

Tappunt school Rincon werd geïnstalleerd en vernieuwing van de schaduwgaas greenhouses bij de scholen heeft plaats gevonden.

Campagne Sembr' awe pa kosechá mañan receptenboek is gelanceerd. Daarin wordt op een creatieve manier gebruikt gemaakt van inheemse groente.

Medische Milieukunde

PG participeert in een commissie welke het BC adviseert met betrekking tot de vuilverwerking van Selibon Begin 2024 zal door PG een depositieonderzoek worden uitgevoerd.

Advisering

Het vier jaarlijks onderzoek van de algemene gezondheid van de bevolking is nog in volle gang en wordt in het eerste kwartaal 2024 afgerond.

Personeel

Een coördinator Vector controle is aangetrokken. Hiermee kan het Vector Controle Team beter aangestuurd worden.

720 Opening gerenoveerd slachthuis

De renovatie van het slachthuis is niet volledig gerealiseerd in 2023. Het merendeel is voltooid; de vloer is gelegd, het ijzeren hangwerk is geplaatst en alle machines zijn gereed voor gebruik. Momenteel wordt de laatste hand gelegd op basis van de punten die naar voren zijn gekomen tijdens de oplevering. Het grootste onderdeel dat momenteel nog ontbreekt, is de stroomvoorziening die het gehele slachthuis moet voorzien. Ondertussen is de samenwerking met facilitaire zaken gestart voor de verhuizing, die nu gepland staat voor het tweede kwartaal van 2024.

723 Implementatie Natuur en milieu beleidsplan

Om de gehele uitvoering van het NMBP te coördineren en om dit qua capaciteit mogelijk te maken, is vanaf medio 2022 geïnvesteerd in het opzetten van het programma managementbureau. Deze draagt doorlopend zorg voor de afstemming tussen het OLB en ministeries met betrekking tot de uitvoering van het Natuur en Milieu beleidsplan, inclusief de totstandkoming van besluitvorming, financiering en monitoring.

Afgelopen jaar zijn middelen ingezet voor onder meer koraalherstel, mangrove herstel en de versterking van het afvalwaterbeheer. Ook is gewerkt aan onder meer de aankoop van Plantage Fontein, herbebossing en endemische soortenbescherming, herstelwerkzaamheden dam Mentor en integrale planvorming ten aanzien van het stroomgebied Saliña di Vlijt. Daarnaast ook resulterende in de aanstaande werving van projectleiders (3) ter ondersteuning op het gebied van natuur, water en (natuur)communicatie.

Met een ander deel van deze middelen wordt beoogd om in het eerste kwartaal 2024 te investeren in onder meer herbebossing met Sabal Palms, communicatie, het opstellen van gebiedsgerichte natuurherstelplannen en de voortzetting van het programma management. Tevens zal een ander deel van deze middelen worden ingezet voor onder meer de (2^e) uitbreiding van de rioolwaterzuiveringsinstallatie.

723 Implementatie beleidsplan dierenwelzijn

Een pilot is geïnitieerd voor loslopende honden. De trekker hiervan heeft ontslag genomen en is niet vervangen. Voor 2024 zal een nieuwe trekker worden aangetrokken om dit project verder op te pakken.

723 Oprichting en uitbouw Project Uitvoering Bureau (PUB)

Er is nog geen nieuwe Programma Manager benoemd, en het contract van de huidige Programma Manager loopt af per 31 december. De stuurgroep adviseert om het contract van de huidige Programma Manager te verlengen. De Projectleider Water is benoemd per 1 oktober. Het proces voor het werven van een Projectleider Communicatie, een Projectleider Natuur en een Projectleider Grazers is gaande. De bedoeling is om ze in het eerste kwartaal van 2024 in dienst te hebben.

725 Controle naleving alcoholwetgeving

1. Voor de standhouders van de Regatta is een voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd.
2. De rapportage over het project Horeca is gereed en kan worden aangeboden aan het BC.
3. Business-as-usual, het uitbrengen van adviezen voor JAZ & DRO, het toezicht op de Begrafeniswet BES etc.
4. Samen met afdeling PG en beleidsmedewerkers van Ministerie VWS is een knelpuntenanalyse opgesteld rondom de Warenwet BES. Belangrijk hierbij is dat OLB verantwoordelijk is voor drink- en eetwaren en anderen (niet nader uitgewerkt) voor overige roerende zaken.
5. Een cijfermatig overzicht van uitgevoerde werkzaamheden is voor DTH in het Jaarverslag DTH 2023 opgenomen.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Volksgezondheid	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Vershil
700	Algemeen beheer volksgezondheid	1.959	1.286	3.094	5.388	-2.294 N
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	359	128	646	628	18 V
720	Slachthuizen	321	339	293	283	10 V
721	Reiniging	3.417	2.977	3.489	4.219	-730 N
722	Riolering en waterzuivering	787	300	3.500	4.858	-1.358 N
723	Milieu en natuurbeheer	2.615	262	10.852	8.300	2.552 V
725	Overige openbare hygiëne	308	301	312	303	9 V
	TOTAAL LASTEN	9.766	5.593	22.186	23.979	-1.793 N
700	Algemeen beheer volksgezondheid	1.085	293	2.063	4.276	2.213 V
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	263	-	518	518	- V
720	Slachthuizen	199	180	180	225	45 V
721	Reiniging	1.840	1.400	1.400	2.130	730 V
722	Riolering en waterzuivering	187	-	750	1.338	588 V
723	Milieu en natuurbeheer	2.384	-	8.015	5.453	-2.562 N
725	Overige openbare hygiëne	1	-	-	-	- V
	TOTAAL BATEN	5.959	1.873	12.926	13.940	1.014 V
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-3.807	-3.720	-9.260	-10.039	-779 N

Toelichting op grotere afwijkingen

700- Algemeen beheer volksgezondheid

De overschrijding op deze post houdt verband met de instelling van de bestemmingsreserve ad USD 2,5 miljoen ten behoeve van Bonlab welke middels het amendement op de eerste begrotingswijziging 2023 van 17 oktober door de eilandsraad is ingesteld.

Aan de batenzijde wordt de toename veroorzaakt door de onttrekking van de middelen ad USD 2,5 miljoen ten behoeve van Bonlab aan de Algemene Reserve.

721-Reiniging

In de baten en de lasten op deze functie wordt de opbrengst reinigingsrechten verantwoord. Het WEB int deze heffing en betaald deze door aan Selibon. De begrote baten en lasten zijn gebaseerd op de realisatie van voorgaande jaren. De toename houdt is het gevolg van toegenomen aansluitingen van actieve huishoudens.

722-Riolering en waterzuivering

De kosten en opbrengsten voor de afvalwaterexploitatie en de -heffing wordt op deze functie verantwoord. De verordening is echter niet vastgesteld zodat ook geen heffing opgelegd is.

Het budget voor riolering en waterzuivering is met USD 1.358.000 overschreden en de baten met een bedrag van USD 588.000. Per saldo bedraagt de overschrijding USD 770.000. De afvalwaterheffing is in 2023 niet opgelegd en het WEB maakt hogere exploitatiekosten dan eerder geraamd. Het Openbaar Lichaam Bonaire is derhalve verantwoordelijk voor de kostendekkendheid van deze heffing.

723-Milieu en natuurbeheer

De budgetten voor bijzondere uitkeringen die vastgelegd zijn op basis van ontvangen beschikkingen, zijn voor een bedrag van USD 406.000 niet besteed in 2023. Dit betekent een budgetoverschrijding van dit bedrag aan de lasten als ook aan de batenzijde. Deze middelen zijn voor 2024 beschikbaar.

De bijdrage vanuit het ministerie van LNV van USD 2.360.000 en de bijdrage uit de algemene reserve van USD 1.000.000 voor de aankoop van Fontein is abusievelijk in de begroting opgenomen. Dit betreft echter een investering en is daarom niet in de exploitatie verantwoord.

In de begroting 2023 is het gehele beschikbare budget voor het Natuur-en Milieubeleidsplan 2022 opgenomen. Een deel van deze middelen zijn niet besteed in 2023 maar gaan beschikbaar zijn in 2024. Dit betreft onder andere de middelen voor Water circles (USD 308.000), vervolgstudie afvalwatervisie (USD 100.000), monitoring (zee)waterkwaliteit (USD 600.000), groente productie voedselbanken (USD 150.000) en pompstation jachtafvalwater (USD 112.000).

4.1.9 Hoofdfunctie 8 – Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

Aan de hand van de prioriteit ‘een integrale wijkontwikkeling, zowel fysiek als sociaal’ die zijn toegekend aan de hoofdlijn ‘sociaal-economische ontwikkeling’ uit het Bestuursprogramma Bestuurscollege Bonaire 2019 – 2023, hebben we het volgende uitgevoerd en bereikt:’

822 Uitvoering herziening ROB

De concept herziening van het ROB werd afgerond en ter inzage gelegd in november. Het nieuwe Bestuurscollege heeft de concept herziening aangehouden en verzocht om in 2024 te komen tot een volledig herziene versie van het ROB. Hiertoe zal in 2024 een start worden gemaakt met een structuurvisie, van waaruit een herziene ROB zal worden geformuleerd.

822 Verder verankeren van de huurcommissie

De aanpak voor een strak en uitgebreid communicatieoffensief is met de afdeling Communicatie van het openbaar lichaam afgesproken. In het te voeren communicatieoffensief wordt de rol van het openbaar lichaam Bonaire ook duidelijk naar voren gebracht om het volk te garanderen dat de Huurcommissie Bonaire onpartijdig is en haar uitspraken onafhankelijk zijn.

Afdeling communicatie heeft gezeten met het betreffend bedrijf om het uitgebreid communicatieoffensief in te kleuren, doch wegens onvoorziene omstandigheden is de uitvoering van het communicatieoffensief vertraagd en zal in het eerste kwartaal van 2024 worden uitgevoerd. Een agressieve communicatie kan met zich meebrengen dat er een stijging in aanmeldingen bij Huurcommissie Bonaire zal kunnen worden ervaren. Daarom is het belangrijk om naast die communicatieoffensief ook voor te bereiden op eventuele extra werkdruk. Deze campagne is reeds voorbereid en uitvoering daarvan is onderweg.

Door de aanschaf van deugdelijke kantoorbenodigdheden is het werk versoepeld en veiligheid van datavergaring gewaarborgd. Verder wordt aandacht besteed aan het stroomlijnen van de functionaliteit van de Huurcommissie Bonaire, conform de daarvoor in de wet opgenomen bepalingen. Daarnaast wordt er voortdurend aandacht besteed aan het bemensen van de commissie en het secretariaat en ook de automatisering. Dit is mede mogelijk met de vanuit het ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) ontvangen middelen. Een vervoermiddel en afmetingsinstrumenten worden ter beschikking van de secretaris gesteld om op deugdelijke wijze de huisbezoeken te kunnen uitvoeren.

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Verschil	
822	Overige volkshuisvesting	991	3.095	4.983	6.230	-1.247	N
	TOTAAL LASTEN	991	3.095	4.983	6.230	-1.247	N
822	Overige volkshuisvesting	1.150	1.137	3.021	4.393	1.372	V
	TOTAAL BATEN	1.150	1.137	3.021	4.393	1.372	V
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	159	-1.958	-1.962	-1.837	125	V

Toelichting op grotere afwijkingen

822-Overige volkshuisvesting

De afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn nagenoeg geheel veroorzaakt door BU's. Zo is de verhuursubsidie 2024 van USD 550.000 ontvangen in 2023 en in zijn geheel doorbetaald aan FCB. De beschikking voor deze verhuursubsidie is einde van 2023 ontvangen en daarom niet begroot. In de beschikking was opgenomen om de bedragen direct door te betalen aan FCB.

Dezelfde reden geldt ook voor de ontvangen eindafrekening van de verhuurderssubsidie over 2022 van USD 243.000.

Voor de aanloopkosten van de woondeal 2023-2025 is eveneens een toezegging van BZK ontvangen. Er is in 2023 ruim USD 300.000 besteed.

4.1.10 Hoofdfunctie 9 – Financiering/algemene dekkingsmiddelen

Hoeveel heeft het gekost?

bedragen x USD 1.000

Hfd. fun.	Financiering en algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023	Vershil	
920	Belastingen	760	718	718	957	-239	N
921	Algemene uitkeringen	-	-	11.627	12.096	-469	N
922	Algemene uitgaven / inkomsten	9.693	385	395	6.061	-5.666	N
992	Saldo gewone dienst	-	-	900	-	900	V
	TOTAAL LASTEN	10.453	1.103	13.640	19.114	-5.474	N
920	Belastingen	25.106	22.375	24.775	25.742	967	V
921	Algemene uitkeringen	39.895	34.875	51.906	53.230	1.324	V
922	Algemene uitgaven / inkomsten	4.809	82	82	1.304	1.222	V
992	Saldo gewone dienst	-	929	929	-	-929	N
	TOTAAL BATEN	69.810	58.261	77.692	80.276	2.584	V
	SALDO VAN BATEN EN LASTEN	59.357	57.158	64.052	61.162	-2.890	N

Toelichting op grotere afwijkingen

920-Belastingen

De budgetoverschrijding wordt geheel veroorzaakt door de inzet van de agents op de airport ten behoeve van de Toeristenbelasting. Vanwege de toename van het aantal passagiers was er meer inzet van agents noodzakelijk.

In 2023 heeft een aframing van de vorderingen met betrekking tot de logeergastenbelasting en de verhuurautobelasting ad USD 1.642.000 plaatsgevonden wegens gehonoreerde bezwaren en gecorrigeerde taxatieve aanslagen.

Daar staat tegenover dat de belastingopbrengsten ten opzichte van de begroting hoger zijn uitgekomen. Dit wordt met name veroorzaakt door een hogere toeristenbelasting (USD 1.037.000) motorrijtuigenbelasting (USD 664.000) en de grondbelasting (USD 401.000).

De opbrengsten opcenten vastgoedbelasting van 2023 zijn USD 412.000 hoger dan begroot vanwege een correctie op oudere jaren. De van de invorderaar ontvangen afrekeningen waren gebaseerd op een verkeerd percentage.

Voor een nadere toelichting op het totale beeld van de belastingen en eilandelijke heffingen verwijzen wij naar de (verplichte) paragraaf Lokale heffingen.

921-Algemene uitkeringen

De vrije uitkering (VU) 2023 is netto USD 52.225.100. De bruto uitkering is USD 1.005.000 hoger maar jaarlijks wordt dit bedrag in mindering gebracht vanwege de aflossing van de renteloze lening voor de onderwijshuisvesting.

In de vrije uitkering 2023 is de bijdrage voor de loon- en prijsontwikkeling 2023 met USD 855.000 bijgesteld.

De VU 2023 is als volgt opgebouwd:

Structurele uitkering		35.402.000
<u>Incidentele uitkering 2023 voor:</u>		14.501.400
Natuur- en Milieubeleidsplan	5.368.000	
Armoedebestrijding, energietoeslag	6.089.300	
Opstarten maatwetbudget	102.000	
Bestuursafspraken papiaments	76.500	
Ondersteuning digitalisering	816.000	
Eilandelijk achterstanden	1.515.000	
Herdenking slavernijverleden	20.400	
Ambtelijke ondersteuning gezant	45.000	
Versterking uitvoeringskracht	469.200	
Loon- en prijsontwikkeling 2023		2.491.000
<u>Structurele uitkering 2023 voor:</u>		835.700
Inzet bijzondere opsporingsambt.	41.400	
Verkiezingen	7.300	
Versterking uitvoeringskracht	787.000	
Aflossing renteloze lening		-1.005.000
Definitieve netto vrije uitkering		52.225.100

922-Algemene uitgaven / inkomsten

Op deze functie worden alle nagekomen baten en lasten en onvoorziene uitgaven verantwoord. Ook eventuele stortingen en onttrekkingen die betrekking hebben op de hoogte van de pensioenvoorzieningen wordt hier verantwoord.

De post onvoorzien is voor USD 31.000 ingezet voor een taxatie inzake erfpacht zoutpannen.

De afwijking ten opzichte van de begroting wordt voor het grootste deel veroorzaakt door:

- Op basis van een berekening van de actuaris dient de voorziening pensioenen opgehoogd te worden met USD 412.000;
- Nagekomen factuur voor levering irrigatiewater aan LVV USD 191.000;
- Ophogen van verplichting seniorenregeling USD 1.069.000;
- Gedeeltelijke afboeking fineb-studieleningen USD 66.000;
- Ophoging van de voorziening debiteuren van USD 2.200.000 vanwege trage invordering van openstaande vorderingen;
- Verplichting nog te betalen verlegde ABB USD 1,2 miljoen;
- Hogere afdracht pensioenfonds APC van USD 198.000.

Daarnaast zijn een aantal vooruit ontvangen bedragen vanuit de jaarrekening 2022 vrijgevallen ad USD 564.000. Dit verklaart de bate op deze functie.

992-Saldo gewone dienst

In de vastgestelde begroting 2023 was gerekend op een tekort van USD 929.000. In de 3^e begrotingswijziging is dit saldo teruggebracht tot USD 29.000.

4.2 De paragrafen

4.2.1 Lokale heffingen

De paragraaf lokale heffingen geeft inzicht in de diverse belastingen van het openbaar lichaam en de consequenties daarvan voor de inwoners van Bonaire en is als volgt opgebouwd:

- beleidsmatige ontwikkelingen;
- overzicht belastingopbrengsten;
- de belastingmiddelen;
- kwijtschelding van belastingen.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Zoals in het verbeterplan financieel beheer is opgenomen, is in 2022 en 2023 voortvarend gewerkt aan het onderdeel belastingheffing. Belastingdienst Caribisch Nederland (BCN) verzorgt de inning van de meeste lokale heffingen. In 2023 is de samenwerking met BCN sterk verbeterd en zijn het Convenant en de Samenwerkingsovereenkomst opnieuw vastgesteld.

De bezwaarschriften inzake de Logeergastenbelasting zijn nagenoeg allemaal afgehandeld. Een aantal langlopende dossiers zijn onder handen van ingehuurde advocaten. Naar verwachting zijn deze zaken halverwege 2024 afgerond.

In het 2^e kwartaal van 2024 dient een keuze te worden gemaakt ten aanzien van de Herwaardering van Grondbelasting. In de Wet FinBes is bepaald dat de waarde van onroerende zaken ter zake waarvan grondbelasting wordt geheven geldt voor een tijdvak van 5 achtereenvolgende jaren. Met ingang 1 januari 2026 dienen de aanslagen Grondbelasting te zijn gebaseerd op een nieuw vastgestelde, marktconforme waarde. De waarde is na de invoering van de Grondbelasting in 2010 niet eerder bijgesteld.

Kwijtschelding belastingen

Conform de huidige wet- en regelgeving Belastingwet Bes, afdeling 2, artikel 8.21 t/m 8.26 heeft het openbaar lichaam een verordening opgesteld met als doel om het beleid ten aanzien van kwijtschelding vast te stellen. Het betreft het kunnen toepassen van heldere afspraken om onder voorwaarden aan burgers en ondernemers kwijtschelding te kunnen verlenen. Daarbij is zoveel mogelijk aangesloten op het beleid binnen de Belastingdienst/CN.

Overzicht belastingopbrengsten

In de onderstaande tabel worden de gerealiseerde belastingopbrengsten vergeleken met de cijfers van 2022 en de begroting na wijziging 2023.

Uit dit overzicht blijkt dat de opbrengst 2023 van ruim USD 34,1 miljoen bijna USD 2,7 miljoen meer heeft opgeleverd dan geraamd. Ten opzichte van de realisatie van 2022 is de belastingopbrengst met bijna USD 1,7 miljoen toegenomen.

Funcie	Opbrengsten/baten	Rekening 2022	Begroting 2023	Rekening 2023
003	Leges burgerzaken	458.000	361.000	466.000
020	Erfpachten en huur	3.158.000	3.250.000	3.279.000
140	Casinorechten	1.010.000	200.000	682.000
222	Havenbelasting	873.000	651.000	929.000
300	Vergunningsrechten	129.000	100.000	127.000
720	Slachthuizen	199.000	180.000	225.000
721	Reinigingsrechten	1.440.000	1.400.000	2.130.000
822	Bouwvergunningen	382.000	435.000	527.000
920	Motorrijtuigenbelasting	5.213.000	5.400.000	6.064.000
920	Toeristenbelasting	5.396.000	13.929.000	14.966.000
920	Logeergastenbelasting	5.558.000	-	-1.378.000
920	Verhuurautobelasting	1.176.000	-	-264.000
920	Grondbelasting	2.306.000	1.875.000	2.276.000
920	Opcenten Vastgoedbelasting	3.455.000	3.100.000	3.512.000
920	Precariorechten	562.000	500.000	567.000
920	Cruise pax	1.066.000	-	-
Totaal		32.381.000	31.381.000	34.108.000

De sterkste groei ten opzichte van de begroting 2023 is de Visitor Entry Tax (VET). Er is ruim USD 1 miljoen meer ontvangen dan geraamd. In de opbrengst Toeristenbelasting is tevens een bedrag van USD 4,5 miljoen opgenomen als Cruise pax.

In 2023 heeft een aframing van de vorderingen met betrekking tot de logeergastenbelasting en de verhuurautobelasting plaats gevonden.

De opbrengst opcenten is hoger dan begroot in verband met een correctie op de afrekening van oudere jaren.

Casinorechten

Op basis van de 'Eilandsverordening speelvergunningrecht hazardspelen Bonaire' dient Speelvergunningrecht te worden voldaan. Elk kwartaal dient het recht te worden voldaan. Het speelvergunningrecht wordt bij wege van voldoening op aangifte geheven.

In december 2023 heeft de Hoge Raad der Nederlanden uitspraak gedaan inzake het beroep van een casino op Bonaire. Het OLB is in het gelijk gesteld en de uitspraak heeft geleid tot een verhoging van de nog te ontvangen speelvergunningrechten.

Havengelden

De opbrengst havengelden is ook in 2023 gegroeid tot USD 0,9 miljoen en is USD 0,3 miljoen hoger dan geraamd, als gevolg van een stijging van de activiteiten.

Motorrijtuigenbelasting

De tarieven van 2023 zijn ongewijzigd ten opzichte van 2022. De opbrengst is USD 0,8 miljoen hoger dan 2022 en USD 0,6 miljoen hoger dan geraamd. Dit wordt met name veroorzaakt door een sterkere stijging dan voorzien van het aantal motorrijtuigen en een intensivering van de naleving op het correct aangeven van de juiste brandstofklasse,

Erfpachtopbrengst

De hoogte van de erfpachtcanon hangt af van de locatie van het terrein en varieert rond USD 2 per vierkante meter per jaar. Het terrein blijft eigendom van het OLB en wordt slechts in bruikleen gegeven voor een periode van niet langer dan 60 jaar. Dit kan worden verlengd met 20 of 40 jaar. De tarieven voor 2023 zijn ongewijzigd, tenzij er een herwaardering plaats vindt. Door aanvullende aanslagopleggingen is de opbrengst ten opzichte van 2022 gestegen.

Grondbelasting

De achterstand ten aanzien van het verwerken van mutaties in de grondbelasting op basis van kadastrale gegevens is verwerkt. Deze inhaalslag is doorgezet naar 2023 en heeft een hogere opbrengst tot gevolg. De opbrengst ten opzichte van de begroting is USD 0,3 miljoen hoger en is iets gedaald ten opzichte van 2022.

Opcenten Vastgoedbelasting

Door waardestijgingen en groei van het vastgoed op Bonaire is de (rijks)belasting vastgoed gestegen. Een deel van deze hogere inkomsten vloeit middels opcenten terug naar het OLB. De opbrengsten van 2023 zijn hoger dan begroot en vorig jaar vanwege een correctie op oudere jaren. De van de invorderaar ontvangen afrekeningen waren gebaseerd op een verkeerd percentage.

4.2.2 Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het OLB is een bijzondere gemeente met ambities op diverse terreinen. Bij de uitvoering van haar activiteiten is het onvermijdelijk dat er risico's worden gelopen. Bij een risico gaat het om de kans op het optreden van een gebeurtenis met mogelijk negatieve effecten. Het woord 'kans' zorgt ervoor dat het gaat over een mogelijke gebeurtenis. Deze mogelijke gebeurtenis kan gevolgen hebben voor het behalen van de doelstellingen van het OLB.

Op grond van het BBV-BES artikel 8 dient het OLB in haar begroting een paragraaf weerstandsvermogen op te nemen. Deze paragraaf, waaraan BBV-BES artikel 10 nadere eisen stelt, komt tot stand met behulp van de risicomanagementcyclus van het OLB. In dit hoofdstuk worden de keuzes van het OLB met betrekking tot de paragraaf weerstandsvermogen weergegeven. Deze keuzes worden iedere 4 jaar ter goedkeuring voorgelegd aan de eilandsraad. De gemaakte keuzes gelden op grond van BBV-BES artikel 23 eveneens voor de paragraaf weerstandsvermogen die, naast de begroting, ook verplicht onderdeel uitmaakt van de jaarstukken.

Inhoud paragraaf weerstandsvermogen (in begroting en jaarstukken)

De paragraaf weerstandsvermogen moet volgens artikel 10 van het BBV-BES minimaal de volgende elementen bevatten:

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- een inventarisatie van de risico's;
- het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Het OLB neemt de volgende elementen op in de paragraaf weerstandsvermogen:

- beschrijving van de gehanteerde systematiek van risicomanagement;
- de beschikbare (incidentele en structurele) weerstandscapaciteit;
- een samenvatting van de geïnventariseerde risico's;
- een oordeel over het weerstandsvermogen en de weerstandsratio;
- benodigde acties voor de komende jaren.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De definitie van de beschikbare weerstandscapaciteit is in artikel 10.1a van het BBV-BES omschreven als 'de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover het openbaar lichaam beschikt of kan beschikken om niet begrote lasten te dekken'. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit bestaat uit middelen waaruit tegenvallers bekostigd kunnen worden, zonder dat de begroting en het beleid (direct) aangepast moeten worden.

Het OLB rekent de volgende componenten tot haar weerstandscapaciteit:

- algemene reserve;
- overig (begrotingsruimte (post onvoorzien) en stille reserves).

Hierbij wordt nadrukkelijk opgemerkt dat bestemmingsreserves niet tot de weerstandscapaciteit worden gerekend, daar deze middelen reeds middels besluitvorming van de eilandsraad zijn beklemd. Eveneens worden voorzieningen niet tot de weerstandscapaciteit gerekend omdat er verplichtingen aan deze voorzieningen ten grondslag liggen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De risico's met financiële gevolgen die het OLB loopt, bepalen de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit. Voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit wordt uitgegaan van de risico's inclusief beheersmaatregelen (de netto risico's). De uitkomst van de benodigde weerstandscapaciteit wordt vastgelegd in de weerstandsparagraaf, welke tweemaal per jaar wordt geactualiseerd.

De actualisatie van de risico's geeft het volgende beeld.

OMSCHRIJVING RISICO'S	Bruto risico	Kans	Risico	S/I
Hogere bouwkosten door inflatie/claims aannemer	2,000,000	50%	1,000,000	S
Koersrisico's (verhouding euro/dollar)	20,000,000	5%	1,000,000	S
Huisvesting en arbo-aspecten. Kantoren voldoen niet aan de eisen. Onveilige situaties kunnen hierdoor ontstaan. Risico op hoger ziekteverzuim	4,500,000	20%	900,000	S
Cyberrisico, hacks en datalekken. Grote gevolgen voor bedrijfsvoering/imagoschade	3,000,000	50%	1,500,000	S
Voor bedrijfsongevallen van personeel tijdens het werk is het OLB niet verzekerd	200,000	10%	20,000	S
Staat van onderhoud overheidsgebouwen wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	1,000,000	50%	500,000	I
Brandschade overheidsgebouwen	5,000,000	20%	1,000,000	I
Verwerking van afgewerkte olie	2,000,000	50%	1,000,000	S
Schade aan haven en infrastructuur rondom de haven	3,000,000	30%	900,000	I
Schadeclaims door onterecht handelen	750,000	30%	225,000	S
Claims door inschattingsfout Veterinaire afdeling	100,000	25%	25,000	S
Opruimen dode dieren door dierziekte	100,000	30%	30,000	S
Schade aan wegen door forse regenval	600,000	50%	300,000	S
Brand en rampenbeveiliging archief Burgerzaken	350,000	20%	70,000	I
Niet voldoen aan eisen voor kinderopvang etc.	500,000	40%	200,000	I
Staat van onderhoud sportaccommodaties wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	2,000,000	30%	600,000	I
Schade aan gebouwen en sportlocaties als gevolg van natuurrampen (deels risico NL)	5,000,000	20%	1,000,000	S
Tekort aan schoolgebouwen als gevolg van bevolkingsgroei (deels risico NL)	10,000,000	10%	1,000,000	I
Het OLB is, boven het gestort kapitaal, verantwoordelijk voor verliezen van overheids NV's en dochterondernemingen	25,000,000	10%	2,500,000	I
Diverse juridische kwesties op het gebied van belastingen en civiele zaken	1,500,000	25%	375,000	I
TOTAAL			14,145,000	

Relatie risicomanagement en weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor géén maatregelen zijn getroffen in relatie tot de financiële positie. Dit verband is in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Het weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de begroting en de financiële positie van het OLB is. Dit is van belang wanneer zich financiële tegenvallers voordoen.

Weerstandsratio per ultimo 2023

In onderstaande tabel wordt een nadere duiding gegeven van de weerstandscapaciteit, de geïdentificeerde risico's en de daaruit voortvloeiende ratio weerstandsvermogen van het OLB per ultimo 2023.

Ratio weerstandsvermogen	=	beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve en onvoorzien)	24.471.000	=	1,7
		benodigde weerstandscapaciteit (totaal van de risico's)	14.145.000		

Beoordeling weerstandsvermogen

Om nadere duiding aan de weerstandsratio te geven is aansluiting gezocht met de normeringssystematiek zoals die is ontwikkeld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NARIS), hiervoor wordt verwezen naar de onderstaande tabel. Opgemerkt wordt dat, hoewel het OLB zich als bijzondere gemeente van Nederland niet 1 op 1 kan vergelijken met een normeringssystematiek die is opgesteld voor Nederlandse gemeenten, deze normeringssystematiek wel degelijk een goede indicatie geeft van het weerstandsvermogen van het OLB. Het OLB streeft naar een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,5 en 2,0. Wanneer de weerstandsratio op structurele basis hoger ligt dan 1,5, dan betekent dit dat dit gedeelte van de weerstandscapaciteit (lees: de algemene reserve) anders kan worden bestemd. Dit beleid is in de eilandsraad van 13 juni 2022 vastgesteld.

Klasse	Ratio weerstandsvermogen	Conclusie weerstandsvermogen
A	hoger dan 2,0	Uitstekend
B	tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
C	tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
D	tussen 0,8 en 1,0	Matig
E	tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
F	kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Duiding weerstandsratio OLB

De weerstandsratio van het OLB per ultimo 2023 bedraagt 1,7. Dit betekent dat het OLB in staat is om, met inzet van de beschikbare weerstandscapaciteit, 1,7 keer de geïdentificeerde risico's te dragen wanneer deze zich allemaal tegelijkertijd zouden voordoen.

Op basis van de systematiek zoals is beschreven in paragraaf kan worden geconcludeerd dat het weerstandsvermogen van het OLB op dit moment **ruim voldoende** is.

Weerstandscapaciteit in relatie tot de liquiditeitspositie

De weerstandscapaciteit van het OLB wordt met name gevormd door de aanwezige algemene reserve. De algemene reserve is ontstaan na de inrichting van het OLB per 10 oktober 2010, waarbij een zogenaamde openingsbalans is opgesteld. De algemene reserve fungeerde daarbij als tegenhanger voor de aanwezige vaste activa die destijds moesten worden gewaardeerd. In de loop der jaren is de algemene reserve aangevuld met voordelige jaarrekeningresultaten.

Om de aanwezige weerstandscapaciteit daadwerkelijk te kunnen inzetten in het geval zich risico's voordoen, is het voor het OLB van belang om over voldoende liquiditeiten te beschikken. Daar het voor het OLB op grond van artikel 11 van de Wet FinBES niet is toegestaan om zelfstandig de geldmarkten te betreden en bijvoorbeeld leningen bij commerciële partijen aan te gaan, is de beschikbaarheid van liquiditeiten beperkt en daarom altijd een belangrijk punt van aandacht.

Op grond van artikel 89 van de Wet FinBES bestaat voor het OLB echter wel de mogelijkheid om, door tussenkomst van het Cft, renteloze leningen voor het doen van investeringen ten behoeve van de publieke taak aan te vragen bij de Rijksoverheid. Voor een dergelijke lening is het wel van belang dat het OLB de kapitaallasten van de lening kan dragen in de reguliere begroting. Voor het OLB is het derhalve van groot belang om doorlopend te beschikken over een actuele liquiditeitsprognose én, indien zich risico's manifesteren, direct in contact te treden met het Cft en de Rijksoverheid. Hierbij wordt opgemerkt dat er geen lening kan worden aangevraagd ter financiering van exploitatiekosten.

Liquide maken van de algemene reserve

In de brief van de staatssecretaris van 28 februari 2024 aan het bestuurscollege is aangegeven dat een ratio van minimaal 1-op-1 moet worden gehanteerd voor de liquiditeit. Dit betekent dat de berekende benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de afgewogen risico's) volledig liquide dient te zijn of op korte termijn kan worden gemaakt. De beschikbare liquide middelen bedragen per 31 december 2023 USD 38.1 miljoen en als rekening wordt gehouden met het restant van de nog te ontvangen vrije uitkering ad USD 2.9 miljoen (ontvangen op 1 januari 2024) geeft dit een totaal van USD 41 miljoen. De vooruit ontvangen liquide middelen ten behoeve van bijzondere uitkeringen bedragen USD 29.7 miljoen waardoor een vrij beschikbaar saldo resteert van USD 11.3 miljoen. Dit is lager dan het saldo van de geïdentificeerde risico's ad USD 14.1 miljoen. Het OLB voldoet derhalve op 31 december 2023 niet aan

de in februari 2024 geformuleerde eis van de staatssecretaris. Bij voortzetting van het huidige beleid, zonder de mogelijkheid voor het OLB om externe financiering aan te trekken, is de verwachting dat op korte termijn niet aan de 1-op-1 eis kan worden voldaan.

4.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn de zaken die het openbaar lichaam nodig heeft om de diensten en goederen die zij aan haar burgers levert te produceren; grote zaken die vaak veel waarde hebben en meerdere jaren meegaan. Sommige taken waarop kapitaalgoederen betrekking hebben zijn wettelijk verplicht. De overheid moet bijvoorbeeld zorgen voor riolering en onderhoud van wegen. Achterstallig onderhoud zou kunnen leiden tot aansprakelijkstelling.

Daarnaast heeft de eilandsraad met de paragraaf 'onderhoud kapitaalgoederen' de mogelijkheid kaders te stellen voor onderhoud van infrastructuur, voorzieningen en gebouwen. Dat is van belang omdat:

- er veel geld mee is gemoeid. Kapitaalgoederen leggen blijvend een groot beslag op de begroting. Een zo volledig mogelijk overzicht én onderbouwing van deze kosten zijn daarom van groot belang voor een goed inzicht in de financiële positie;
- kapitaalgoederen nodig zijn om de beleidsdoelen te realiseren. Om bijvoorbeeld economische ontwikkeling te stimuleren is een goede bereikbaarheid van belang;
- kapitaalgoederen het 'gezicht' van het openbaar lichaam zijn. Gatenvan in het wegdek of kapotte lantaarnpalen zullen snel ergernis opwekken bij inwoners.

In deze paragraaf geven we een helder en volledig overzicht van onze kapitaalgoederen teneinde een goed inzicht in de financiële positie te kunnen verschaffen.

Het openbaar lichaam is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Hieronder vallen onder andere de kapitaalgoederen: wegen, riolering, groenvoorzieningen en gebouwen.

In de begroting en jaarrekening zijn de volgende onderhoudskosten opgenomen:

Functie	Omschrijving Grootboeknummer	Omschrijving kostensoort	Begroot	Werkelijk
001 Bestuursorgaan	Eilandsraad en raadscommissies	Onderhoud gebouwen	5.000	25.200
001 Bestuursorgaan	Eilandsraad en raadscommissies	Onderhoud airco's	11.300	11.700
001 Bestuursorgaan	Ambtswoning gezaghebber	Onderhoud infrastructuur	13.100	20.700
002 Bestuursapparaat	Facilitaire Zaken	Onderhoud vervoermiddelen	60.000	83.600
002 Bestuursapparaat	Facilitaire Zaken	Onderhoud airco's	65.000	86.100
002 Bestuursapparaat	Facilitaire Zaken	Onderhoud riolering en beerputten	1.500	800
002 Bestuursapparaat	Informatie Communicatie Technologie	Onderhoud machines	25.000	22.900
210 Wegen, straten en pleinen	Dotatie fondsen	Onderhoud gebouwen	150.000	-4.700
210 Wegen, straten en pleinen	Dotatie fondsen	Onderhoud infrastructuur	2.335.000	1.747.400
210 Wegen, straten en pleinen	Publieke voorzieningen	Onderhoud infrastructuur	25.000	7.400
210 Wegen, straten en pleinen	Renovatieproject overheidsgebouwen	Onderhoud gebouwen	240.000	-
222 Verkeersmaatregelen te water	Haven- en loodswezen algemeen beheer	Onderhoud vervoermiddelen	-	48.600
222 Verkeersmaatregelen te water	Kaden, pieren, boeien en vaartuigen	Onderhoud vervoermiddelen	35.000	26.200
222 Verkeersmaatregelen te water	Kaden, pieren, boeien en vaartuigen	Onderhoud infrastructuur	100.000	84.300
300 Economische Zaken	Handhaving Ruimte en Ontwikkeling	Onderhoud machines	2.500	-
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	Beheer Openbare Werken-Uitvoering LVV	Onderhoud machines	10.000	1.800
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	Beheer Openbare Werken-Uitvoering LVV	Onderhoud infrastructuur	250.000	189.500
480 Gemeenschappelijke uitg./ink. onderwijs	Overige Onderwijs aangelegenheden	Onderhoud gebouwen	48.000	6.800
530 Sport	Instituto di Deporte Boneriano (Indebon)	Onderhoud infrastructuur	100.000	-
530 Sport	Buitensportaccommodaties	Onderhoud infrastructuur	92.400	374.100
560 Maatschappelijke leefbaarheid	Volksfeesten	Onderhoud infrastructuur	55.000	800
720 Slachthuizen	Slachthuizen	Onderhoud machines	1.000	100
822 Overige volkshuisvesting	Volkshuisvesting infrastructuur	Onderhoud infrastructuur	2.223.800	1.543.400
922 Algemene uitgaven/inkomsten	Algemene uitgaven/inkomsten	Onderhoud gebouwen	-	23.900
TOTAAL			5.848.600	4.300.600

Voor het groot onderhoud aan gebouwen en wegen zijn tot op heden nog geen onderhoudsplannen opgesteld en zijn geen (financiële) voorzieningen getroffen. Dit risico is in de risicoparagraaf opgenomen.

Wegen

Een beheerplan voor het structureel onderhoud wegen is nog in ontwikkeling. Aangezien het OLB nog niet over een onderhoudsplan beschikt, wordt vaak geschakeld naar onderdelen van het openbaar domein waar acuut onderhoud nodig is. Langzamerhand wordt hieraan vorm gegeven. In de kwartaal rapportages proberen wij deze ontwikkeling bij te houden om een zodanig beeld te scheppen dat duidelijk wordt welke onderdelen van het openbaar domein de meeste aandacht nodig hebben.

Gebouwen

In 2023 is een opname gedaan van alle overheidsgebouwen en deze in een lijst vastgelegd. Er is rekening gehouden met eigendomschap en kadastrale gegevens en grote van de gebouwen. Veel van deze kapitaalgoederen kennen geen kadastrale registratie omdat ze op een domein grond liggen. Hiervan is het moederperceel wel bekend maar geen registratie per gebouw. Om dit goed te organiseren moeten alle kapitaalgoederen geregistreerd worden door een erfpachtperceel aan deze kapitaalgoederen toe te kennen en deze op te nemen in de kadastrale registratie. Verder vallen enkele van deze gebouwen onder monumenten, welk per wet ook opgenomen moeten worden in de monumenten registratie. Er zal een aanvang worden gemaakt met de registratie van de kapitaalgoederen. Vervolgens zal per gebouw een onderhoudsplan moeten worden opgesteld en opgenomen in een voorziening in de begroting om structureel onderhoud te verrichten aan deze kapitaalgoederen.

Riolering

De riolering op Bonaire is in eigendom van het openbaar lichaam. Het beheer is, middels een overeenkomst overgedragen aan WEB.

Voor het meerjarige onderhoud van het rioleringsstelsel is nog geen beheerplan opgesteld.

Openbare verlichting

In opdracht van het openbaar lichaam plaatst het WEB nieuwe lichtpunten. Er is geen meerjarig onderhoudsplan beschikbaar.

Sportaccommodaties

De afgelopen jaren worden, met behulp van bijzondere uitkeringen vanuit VWS, veel sportaccommodaties aangelegd. Zorg- en aandachtspunt hierbij blijft dat er middelen gereserveerd moeten worden voor het toekomstige onderhoud van deze accommodaties.

Onderwijshuisvesting

In 2020 is het Convenant Onderwijshuisvesting Bonaire gesloten tussen het ministerie van OCW en het OLB. In dit convenant is afgesproken dat het OLB haar taken op het gebied van renovatie en onderhoud van schoolgebouwen onderbrengt bij Fundashon Propiedad Inmobil Boneiru (FPIB). De scholen op Bonaire krijgen vanuit OCW jaarlijks een lumpsum uitgekeerd. OCW geeft aan dat de kosten voor het beheer en onderhoud van de schoolgebouwen hierin verwerkt zijn.

4.2.4 Bedrijfsvoering

Het organigram van het OLB zag er als volgt uit in 2023:

De bedrijfsvoering heeft een belangrijke adviserende, ondersteunende en faciliterende rol voor de primaire processen en dienstverlening aan interne en externe klanten. Voor het goed functioneren van het OLB is een efficiënte en effectieve bedrijfsvoering essentieel. De bedrijfsvoering binnen het OLB omvat het brede spectrum aan PIOFACH functies¹,

De belangrijkste focus in 2023 van de bedrijfsvoering van het OLB is: de basis op orde krijgen en integraal resultaatgericht samen werken om te voldoen aan de minimale kwaliteitseisen die gesteld worden aan moderne organisaties.

De basis op orde betekende in 2023 opvolging geven aan de management letter punten betreffende het ICT landschap. Het netwerk voor alle 21 locaties van het OLB is geheel vernieuwd waardoor de betrouwbaarheid is toegenomen en verstoringen drastisch verminderd zijn. Verder zijn een groot aantal beveiligingsmaatregelen doorgevoerd waardoor gegevens van burgers en bedrijven goed beveiligd zijn en ambtenaren toegang hebben tot uitsluitend de informatie die zij nodig hebben. Microsoft 365 Online Suite is voor het gehele ambtelijke apparaat ingevoerd en er zijn trainingen verzorgd voor optimaal gebruik ervan.

Er is een nieuw datacenter in gebruik genomen wat voldoet aan de Europese kwaliteitseisen. Daarmee is de beheerorganisatie versterkt, de 2de lijns ondersteuning is geborgd in Europees Nederland waardoor er altijd achtervang is indien problemen zich voordoen. Deze vernieuwingsslag heeft ervoor gezorgd dat de digitale werkplek van het OLB zich kan meten met de top 100 gemeenten van Europees Nederland. Ook is een start gemaakt met het inrichten van business intelligence om stuurinformatie uit de verschillende applicaties te halen. De eerste stap richting data gedreven werken is gezet.

Voor wat betreft digitalisering is de eerste fase van de implementatie van de digitalisering van bedrijfsprocessen JOIN afgerond en is in oktober 2023 een review gedaan naar de implementatie ervan. Bij de implementatie zijn een aantal uitgangspunten gehanteerd om de acceptatie te verbeteren zoals het herkenbaar digitaliseren van processen. De digitalisering betrof o.a. aangiftes burgerlijke stand, inschrijving, emigratie, geboorte e.d. maar ook VOG's, APK activiteiten en verschillende vergunningen. Deze processen zijn ook digitaal toegankelijk gemaakt door online formulieren via bonairegov.com beschikbaar te stellen. Ook een aantal interne processen verlopen digitaal zoals het aanleveren van BC adviezen t.b.v. BC vergaderingen en het ontsluiten ervan op de website. Door de digitalisering is er een beter beeld van de stukkenstroom en afhandeling ervan binnen het apparaat en raken er minder stukken kwijt. Ook zijn verschillende projecten uitgevoerd zoals de invoering van diverse softwarepakketten, waaronder iBabs, PDC, iNavigator, JKC, Zynyo, Key2DDS, ASANA, de invoering van een afspraken- en klantverwijssysteem, VIND Kennisbanken en start van de inrichting van het portaal miboneiru.com. Dit heeft geleid tot een verbeterde digitale dienstverlening aan de burger: 24/7 toegang tot formulieren en informatie in meerdere talen. De inrichting van MiBoneiru is gepauzeerd in afwachting van wet- en regelgeving en de implementatie van BSN en DigiD.

Voor wat betreft het digitaliseringsprogramma Rijk wat vanuit Europees Nederland (Digitale Agenda Rijk) wordt uitgerold richting de BES is een inventarisatie uitgevoerd voor het implementeren van DigiD. De resultaten daarvan worden in kwartaal 1 van 2024 verwacht. Vanuit ambtelijk perspectief zal de implementatie een grote impact hebben op de processen binnen het OLB. Alle sedula-nummers worden omgezet naar BSN-nummers en dat vereist tevens een aanpassing van de systeeminrichting. Het onderzoek kwaliteit adresgegevens en invoeren postcodes is afgerond. De resultaten zijn in december opgeleverd en worden gebruikt voor de voorbereiding van een eventuele BAG-implementatie voor de BES waarbij diverse scenario's worden uitgewerkt. Dit rapport met scenario's en aanbevelingen wordt in het 1^e halfjaar van 2024 opgeleverd. Er is een project gestart om

---

¹ Personeel & Organisatie, ICT, Post en Archief, Juridische Zaken, Financien en Communicatie, Huisvesting
JAARSTUKKEN OLB 2023

de scenario's in kaart te brengen voor de implementatie van de voertuigenregistratie. Dit rapport wordt in kwartaal 2 van 2024 verwacht. Het OLB heeft op dit moment niet de beschikking over een privacy wetgevingsjurist wat van belang is bij de implementatie en inrichting van processen waarbij gegevensuitwisseling noodzakelijk is en is in gesprek met het programmateam Digitalisering Rijk voor detachering vanuit Europees Nederland van deze kennis. Verder is bij digitalisering van belang dat er een basis is iom substitutie plaats te laten vinden, daarmee wordt bedoeld dat vastleggingen op papier plaatsmaken voor digitale scans. Daartoe is een vervangingsbesluit opgesteld wat door het BC in 2024 moet worden vastgesteld.

Bij Post zijn alle achterstanden weggewerkt en worden de archieven gedigitaliseerd. Voor de directie R&O is onderzoek gedaan naar de benodigde metadata die noodzakelijk is voor het digitaliseren van de bouwvergunningen waardoor deze digitaal ontsloten kunnen worden voor burgers en bedrijven en deze op elk moment geraadpleegd kunnen worden. De verwachting is dat de daadwerkelijke digitalisering ervan start in 2024. Hierdoor wordt een betere interne en externe dienstverlening gerealiseerd waarbij burgers en collega's sneller geholpen zijn. Bij het archief zijn de archieven van de directies samengevoegd en opgeslagen en is de cultuurhistorie van Bonaire in beeld gebracht waardoor informatie integraal en toegankelijk is. Vanuit Bonaire worden Saba en Statia ondersteund in hun archivering van cultuurhistorie.

In 2023 zijn een aantal verhuizingen succesvol afgerond ondanks het feit dat de bemensing binnen Facilitaire Zaken niet toegerekend is op de omvang van veel verhuizingen. Ook is een digitale applicatie gekocht waarmee het wagenpark veel efficiënter en real time beheerd kan worden. Verder is in 2023 geïnvesteerd in koffiemachines voor de diverse locaties van het OLB en zijn evenementen succesvol georganiseerd. Tevens is een eerste opzet gemaakt voor de verdere professionalisering van de afdeling Facilitair.

Door structureel overleg met de vakbonden en actuariële berekeningen is bereikt dat pensioenpremie's zijn verlaagd met betere pensioen uitbetalingen in de toekomst.

De werving & selectieprocessen zijn verbeterd en er wordt hard gewerkt aan verdere versterking van het personeelsbestand van het OLB in 2024. Het leiderschap van het OLB is versterkt, er zijn directie en management functies structureel bemenst

4.2.5 Deelnemingen

Inleiding

Een deelneming is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het Openbaar Lichaam een bestuurlijk en of een financieel belang heeft. Een financieel belang is een aan de deelneming ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de deelneming failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de deelneming haar verplichtingen niet nakomt. Bestuurlijk belang is zeggenschap, wat tot uiting wordt gebracht in de Algemene Vergadering voor Aandeelhouders.

De deelnemingen zijn ingedeeld in de volgende *vennootschappen en stichtingen*:

Vennootschappen			
Naam	Vestigings- plaats	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Bonaire Holding Maatschappij *	Bonaire	Algemene middelen	2015 (in afwachting van dochter-NV's)
Bonaire Overheidsgebouwen N.V. *	Bonaire	Beheer en ontwikkeling	2022
Tourism Corporation Bonaire N.V. (TCB) *	Bonaire	Toerisme	2022
Bonaire Laboratorium N.V. (BonLab)	Bonaire	Volksgezondheid	2022
Servisio di Limpiesa Bonairiano N.V. (Selibon) *	Bonaire	Afvalstoffenketenbeheer	2019
Telefonia Bonairiano N.V. (Telbo)	Bonaire	Telecommunicatiediensten	2019
Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen	Curaçao	Economische ontwikk.	2022
Bonaire International Airport N.V. (BIA)	Bonaire	Vervoer	2022
Oil Trading Bonaire N.V. (OTB)	Bonaire	Nutsvoorziening	2022
Water en Energiebedrijf Bonaire N.V. (WEB)	Bonaire	Nutsvoorziening	2022
Stichtingen			
Naam	Vestigings- plaats	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Fundashon Wegu di Number	Bonaire	Loterij Sport, cultuur, /onderwijs	2022
Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire *	Bonaire	Onderwijs	2022
Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire	Bonaire	Sport	2021: vanaf november/ december 2022 inactief
St.Kadaster en Openbare Registers Bonaire	Bonaire	Openbare registers	Het proces van ontbinding en vereffing is begin 2024 aangevangen.
Fundashon Sedrebo	Bonaire	Sport	Het proces van ontbinding en vereffing wordt in de eerste helft van 2024 afgerond.
Stichting Bonaire International Sailing Regatta	Bonaire	Sport	Inactief
Stichting Monumentenfonds	Bonaire	Gebouwen	Inactief

Visie op deelnemingen

Het OLB is sinds november 2019 actief bezig om haar beleid rondom deelnemingen vorm te geven en good governance op een goede wijze op te richten. Het onderzoeksrapport van CRM LiNK dat in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken is opgeleverd, bevat een groot aantal aanbevelingen. Bureau Deelnemingen zorgt voor onafhankelijk advies aan de aandeelhouder, het Bestuurscollege, over aandeelhoudersbesluiten en good corporate governance. Het bureau zorgt voor de voorbereiding van aandeelhoudersvergaderingen, toezicht op de naleving van de geformuleerde aandeelhouderstrategie, het uitvoeren van benoemingsbeleid van RvC-leden en directies en het bewaken van rapportages van de deelnemingen en de gevoerde governance. Het einddoel is hierbij om op een goede manier om te gaan met de publieke belangen van deelnemingen, zodat inwoners en bedrijven op Bonaire optimaal gebruik kunnen blijven maken van deze belangrijke voorzieningen

De afgelopen jaren is er gewerkt aan een duidelijk werving- en selectiebeleid waardoor iedereen via openbare advertenties kan solliciteren op een functie in de Raad van Commissarissen of directie. Het beloningsbeleid is geactualiseerd en statuten worden opnieuw onder de loep genomen. Door het vaststellen van een aantal uitgangspunten voor deelnemingen door OLB is er een betere afstemming bereikt tussen het sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht houden in en tussen organisaties die publieke taken uitvoeren. De profielschetsen voor leden van de Raad van Commissarissen zijn flink vernieuwd zodat het selectieproces verbeterd is en de resultaten leiden tot een hogere kwaliteit. Hiermee is de achterstand ingehaald van diverse benoemingen. In 2023 zijn er ook een aantal inactieve stichtingen opgeheven. In verband met onvoldoende budget bij Bureau Deelnemingen zijn niet alle inactieve stichtingen opgeheven.

In 2023 is ook hard gewerkt aan het opleveren van vastgestelde jaarrekeningen en jaarverslagen. In het overzicht hierboven is er een stand van zaken per overheidsentiteit aangegeven. Er is ook dit jaar weer een inhaalslag gemaakt van de achterstallige jaarrekeningen. Alleen bij BHM NV en haar dochters is er nog een achterstand die zo spoedig mogelijk ingehaald zal moeten worden. Het Bestuurscollege schrijft de Raden van Commissarissen en BHM NV regelmatig aan met de oproep om snelheid te betrachten bij het indienen van de jaarrekeningen. Op deze manier is inzichtelijk of de deelnemingen er gezond voor staan.

De concept herziene Code Corporate Governance is opgeleverd door een werkgroep die hiervoor is aangesteld. De Code ligt sinds april 2022 bij de Eilandsraad voor ter besluitvorming. De huidige Code is sterk verouderd en dateert uit 2009. De nieuwe Code is nodig om deelnemingen aan de meest recente standaarden van goed bestuur te kunnen laten voldoen. Voor een duurzame ontwikkeling van onze deelnemingen is een gedegen Good Corporate Governance onontbeerlijk. Begin dit jaar heeft de eilandsraad besloten om de Code terug te sturen naar het bestuurscollege zodat het college haar zienswijze kan geven over deze code.

Inwoners van Bonaire maken niet altijd kans om toezichthouder te worden omdat de basis van het toezichthouderschap mist. Juist lokale kennis kan een aanvulling zijn in de RvC. Daarom is in 2023 gestart met een opleidingsprogramma voor inwoners van Bonaire zodat zij kunnen voldoen aan de basisvereisten van het toezichthouderschap en kunnen solliciteren. In de opleiding krijgen de cursisten de basis mee om zich voor te bereiden op een rol als commissaris in een overheidsdeelneming. Ook leren zij de financiële kant van het commissariaat en de economische kant. Er wordt ingegaan op de dilemma's die ze tegenkomen en hoe ze onafhankelijk en integer op kunnen treden. De opleiding combineert theoretische kennis met praktische oefeningen met experts en ervaringsdeskundigen van de NV's en stichtingen op Bonaire. Het grootste deel van de opleidingskosten wordt gedekt door het OLB en het Ministerie van BZK. Aan de deelnemers is een geringe eigen bijdrage van \$250 gevraagd.

Het Bestuurscollege constateert dat er veel aanbevelingen uit het onderzoeksrapport zijn opgepakt en uitgevoerd en alles volgens planning verloopt. Dit alles met het doel om te komen tot good governance waarbij het Openbaar Lichaam Bonaire in haar rol als aandeelhouder op een goede wijze en conform goed bestuur kan laten functioneren.

Naamloze Vennootschappen en Stichtingen

Hieronder wordt per naamloze vennootschap en stichting de relevante onderdelen benoemd die conform de BBV BES gerapporteerd dienen te worden.

Bonaire Holding Maatschappij NV (BHM NV)

Openbaar belang:

BHM NV heeft ten doel om deel te nemen in en beheren van vennootschappen. Hieronder vallen Bonaire Overheidsgebouwen NV, Tourism Corporation Bonaire NV, Bonaire Laboratorium NV, Telefonía Bonairiano NV en Servizio di Limpiesa Bonairiano NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BHM NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

In het onderzoeksrapport “Naar een actief aandeelhouderschap” wordt geadviseerd BHM NV op te heffen omdat de situatie vanuit governance perspectief onwenselijk is, de toegevoegde waarde van de BHM-constructie niet door iedereen onderkend wordt, uitoefening van stemrecht leidt tot stagnatie en dienstverlening aan de dochtermaatschappijen niet goed uit de verf komt. Het OLB heeft in de rol als aandeelhouder de opdracht verstrekt aan de RvC van BHM NV en directie om een plan van aanpak te maken voor het opheffen van BHM NV en overdracht van de taken / dochters. BHM NV voert momenteel het plan uit en werkt aan de opheffing van deze deelneming.

Bonaire Overheidsgebouwen NV (BOG NV)

Openbaar belang:

BOG NV heeft ten doel om (woeste) gronden te ontwikkelen tot woon- appartementencomplexen, winkel- en kantorencentra, hotels, recreatiegebieden en het aanleggen van infrastructuur.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BOG NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Tourism Corporation Bonaire NV (TCB NV)

Openbaar belang:

TCB NV heeft als belangrijkste doel om de ontwikkeling van toerisme op Bonaire te bevorderen. Dat gebeurt door o.a. ontwikkelingsplannen te maken voor toerisme op Bonaire, activiteiten ter motivering van de Bonairiaanse gemeenschap tot samenwerking, planning en individuele beleidsvorming en beleidsvoering op het gebied van toerisme.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van TCB NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Servisio di Limpiesa Bonairiano NV (SELIBON NV)

Openbaar belang:

Selibon NV heeft ten doel om een integraal afvalstoffenketenbeheer op Bonaire te verzorgen op bedrijfseconomische grondslagen met inachtneming van maatschappelijke en economische belangen. De afvalstoffenplannen, verordeningen en besluiten van het OLB zijn hierbij leidend.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Selibon NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Telefonia Bonairiano NV (TELBO NV)

Openbaar belang:

Telbo NV dient te zorgen voor de aanleg, het onderhoud en de exploitatie van het openbare telefoonnet op Bonaire met de andere telecommunicatiediensten die nodig zijn. Hierbij dient het maatschappelijk belang nadrukkelijk meegewogen te worden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Telbo NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Bonaire Laboratorium NV (BONLAB NV)

Openbaar belang:

BonLab NV exploiteert een laboratorium en zorgt voor de import, export, groot- en commissiehandel in instrumentarium en benodigdheden voor een laboratorium.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BonLab NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Water en Energiebedrijf Bonaire NV (WEB NV)

Openbaar belang:

WEB NV zorgt voor de productie en distributie van (drink)water, inzameling en behandeling van afvalwater en de productie en distributie van elektriciteit.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van WEB NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De leden van de Raad van Commissarissen bestaat in ieder geval uit één commissaris die wordt voorgedragen door de ministeries van EZK, LNV en I&W. De andere commissarissen worden voorgedragen door het OLB.

Bonaire International Airport NV (BIA NV)

Openbaar belang:

BIA NV draagt zorg voor de uitoefening van het luchthavenbedrijf, waaronder met name de aanleg, het onderhoud, de ontwikkeling en de exploitatie van het luchtvaartterrein op de Flamingo luchthaven.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BIA NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Oil Trading Bonaire NV (OTB NV)

Openbaar belang:

OTB NV draagt als petroleumbedrijf zorg voor het opsporen en winnen van aardolie en andere bitumineuze stoffen, de handel en opslag ervan en de bereiding van de daaruit te winnen producten. Het exploiteren van schepen en andere manieren van vervoer behoort ook tot de oorspronkelijke taken van OTB NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van OTB NV en heeft daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen (OBNA NV)

Openbaar belang:

De Bank heeft ten doel om de totstandkoming van projecten te bevorderen die van belang zijn voor de economische ontwikkeling en te streven naar een evenwichtige ontwikkeling van de eilanden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB heeft ten tijde van de oprichting 1500 aandelen in OBNA genomen. Dit is 10% procent van het totaal van de aandelen.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

Het proces is aangevangen om voor Bonaire een commissaris te benoemen in de raad van commissarissen van de OBNA.

Fundashon Wega di number Bonaire (FWNB)

Openbaar belang:

Het doel van de stichting is het verwerven van gelden door middel van het organiseren van Wega di Number en in opdracht van het Bestuurscollege uitbetalen aan instellingen op het gebied van sport, cultuur, charitatief werk en onderwijs. Daarnaast adviseert de fundashon het BC over loterij-zaken. De loterijverordening Bonaire en daaraan verleende vergunningen zijn leidend.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De stichting is opgericht door het OLB waarbij de leden van het bestuur worden benoemd en ontslagen door het Bestuurscollege.

Fundashon Cas Bonairiano (FCB)

Openbaar belang:

De stichting is werkzaam in het belang van volkshuisvesting/ maatschappelijk vastgoed door betaalbare en leefbare woningen te bouwen en in stand te houden. Hierbij hoort een sociaal rechtvaardig verhuur- en toewijzingsbeleid. Er dient te worden meegewerkt aan een goede woonomgeving en het bevorderen van een goed woonklimaat middels opbouwwerk. Een goede dienstverlening aan de huurders en het optimaliseren van de relaties met de bewoners en hun vertegenwoordiging maakt onderdeel hiervan uit.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

Het OLB heeft geen rechten conform de statuten. Indien het bestuur heeft besloten om de stichting te ontbinden, dienen de boeken en bescheiden overgedragen te worden aan een door het Bestuurscollege/Eilandsraad aan te wijzen instantie.

Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor de instandhouding van één of meerdere openbare scholen, al dan niet tezamen met openbare scholen voor voortgezet onderwijs en geeft onderwijs aan die scholen.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van de Raad van toezicht worden benoemd door de eilandsraad. De Raad van toezicht is na goedkeuring van de eilandsraad bevoegd de stichting te ontbinden.

Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor het beheren en exploiteren van de sport- en recreatiehal en organiseert, bevordert en stimuleert sport. Activiteiten worden in samenwerking met andere organisaties georganiseerd. Ook schoolsport maakt hier onderdeel vanuit inclusief het sportfonds en een goed opgeleid kader en vrijwilligers.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van het bestuur worden benoemd door het Bestuurscollege. Voor een aantal zaken is er goedkeuring nodig van Bonaire Overheidsgebouwen NV.

De collectieve sector

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft in het jaar 2020 onderzocht welke instellingen tot de collectieve sector van Bonaire gerekend moeten worden. Op basis hiervan is de lijst van de collectieve sector uit december 2013 geactualiseerd.

Entiteiten worden tot de collectie sector gerekend als deze voldoen indien deze:

- wordt gecontroleerd door de overheid. In dit geval kan de overheid het algemene beleid van de instelling bepalen, staat de entiteit onder zeggenschap van de overheid;
- geen marktproducent is. Dit betekent dat de entiteit goederen produceert en/of diensten levert, die niet tegen economisch significante prijzen worden verkocht.

Aan de hand van deze definitie heeft het CBS 20 deelnemingen aangewezen die tot de collectieve sector van Bonaire behoren. Hiervan zijn er 7 actief, waarvan er 2 niet onder de zeggenschap van het OLB vallen. In de tabel met een overzicht van deelnemingen zijn de actieve deelnemingen die deel uitmaken van de collectieve sector van Bonaire gemarkeerd met '✳'. De volgende twee instellingen behoren tot de collectieve sector, maar staan niet onder zeggenschap van het OLB:

- instellingen bijzonder onderwijs (onder zeggenschap van de minister van OCW);
- Stichting Kadaster en Hypotheekwezen (onder zeggenschap van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)

Om deze reden er geen informatie opgenomen in dit overzicht over deze 2 deelnemingen.

4.2.6 Grondbeleid

Een aanduiding van de wijze waarop het OLB het grondbeleid uitvoert

Het OLB voert het grondbeleid op een gedegen wijze uit, gebaseerd op de unaniem vastgestelde Nota Grondbeleid door de Eilandsraad op 11 oktober 2022. Het vastgestelde grondbeleid heeft reeds zijn vruchten afgeworpen. Middels een implementatietraject zijn reeds de volgende belangrijke activiteiten afgerond c.q. in een ver gevorderde fase:

- **Vermindering scheefgroei in vraag en aanbod:** Conform de uitgangspunten in het Grondbeleid heeft het OLB serieuze plannen om de actuele scheefgroei in vraag en aanbod bij de sociale huur, middenhuur en sociale koop te verminderen of weg te nemen. Dit wordt gerealiseerd door de versnelling van de woningbouw op grond die eigendom is van het OLB. In het kader van de Woondeal zal het OLB -in samenwerking met BZK- de komende 5 jaar een zeer aanzienlijk aantal betaalbare koop- en huurwoningen realiseren voor de lokale bevolking. Het gaat om in totaal 2100 betaalbare woningen. Twee projecten zijn al in vergevorderd stadium, t.w. **Dawari** (200 woningen) en (46 woningen). Verwacht wordt dat eind 2024 gestart kan worden met de werkzaamheden.
- **Woondeal in relatie tot het Grondbeleid**

Voortvloeiend uit de Nota Grondbeleid is een ondertekende woondeal op 29 juni 2023 tot stand gekomen, waarin wordt vastgelegd dat er middels gebiedsontwikkeling & de grondexploitatie er meer dan 2100 betaalbare woningen gerealiseerd moeten worden. Deze woningen zijn bedoeld voor alle categorieën, o.a. mensen met een laag- en middeninkomen zoals starters, jongeren, en kwetsbare mensen zoals ouderen, gehandicapten en mensen met een psychiatrische problematiek.

Vanwege het sociale karakter van de uitvoering van de woondeal, is de kans aannemelijk dat de grondexploitatie niet in alle gevallen kostendekkend zal zijn. Het Rijk is bereid om een bijdrage te leveren van voorsnog €15.000 per betaalbare woning tot een bedrag van €10 miljoen.

FCB is uitgenodigd om een prominente rol in deze inhaalslag te vervullen. Behalve FCB zijn er meerdere partijen die verantwoordelijk zijn voor het productieproces van de betaalbare woningen. Het OLB vervult vanuit haar publieke verantwoordelijkheid altijd een regierol (zie Nota Grondbeleid). Het is noodzakelijk dat het OLB krachtige leiding neemt in de planning, programmering en realisatie van deze belangrijke opgave.

De uitvoering van deze woondeal wordt projectmatig geleid door een stuurgroep en programma bureau, met nauwlettende monitoring door het Bestuurscollege.

- **Modernisering uitgifte erfpachtgronden:** Op dit moment zijn de algemene erfpacht voorwaarden geregeld in de “Eilandsverordening op de uitgifte van eigendommen van 4 december 1953 (A.B. 1954, no. 1, hierna: de “Eilandsverordening”). Geconstateerd kan worden dat de Eilandsverordening gezien het vaststellings- en publicatiejaar sterk verouderd is. Het moderniseren van het erfpacht besluit is van belang om te voldoen aan de veranderende behoeften en dynamiek van de samenleving. Er is reeds een eerste integraal concept-eilandsverordening “Algemene Erfpacht bepalingen” (AEB) opgesteld, die dit jaar (2024) nog aan de Eilandsraad ter vaststelling zal worden voorgelegd.

- **Verordening Grondexploitatie:** Er wordt een verordening Grondexploitatie opgesteld, die bijdraagt aan een transparante en effectieve aanpak van grondexploitatie. Daarnaast wordt de integratie van gebiedsontwikkeling en grondexploitatie -conform de bepalingen in de Nota Grondbeleid- ingevoerd, wat zorgt voor een gecoördineerde aanpak van ruimtelijke ontwikkelingen. Deze verordening is ook per medio 2024 in concept gereed.

In het kader van de bouwplannen van Dawari en Rincon Pariba zal de grondexploitatie voor het eerst zijn intrede doen op Bonaire. In deze exploitatie-opzet zullen voor het eerst de verschillende geldstromen, die gemoeid zijn met de gebiedsontwikkelingen, in beeld komen.

Dit betekent dat op dit moment (nog) geen specifieke prognose kan worden gemaakt van de toekomstige resultaten van grondexploitaties. Per medio 2024 zullen de eerste globale grondexploitaties worden opgemaakt en aangeboden worden aan de eilandsraad ter goedkeuring.

- **Opstellen deelnota Kunukubeleid:** Zoals vastgelegd in de Nota Grondbeleid, zal een afzonderlijke deelnota Kunukubeleid wordt opgesteld als onderdeel van het bredere grondbeleid. Deze deelnota zal tot stand komen in samenspraak met een afvaardiging van kunukuhouders. De deelnota zal door de Eilandsraad vastgesteld worden.

4.2.7 Begrotingsrechtmatigheid

Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de eilandsraad geautoriseerde begroting van exploitatie- en investeringsbedragen en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen.

De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de eilandsraad is geautoriseerd. Volgens de financiële verordening Financieel beheer is dat op het totaal van de baten en lasten per functie (artikel 7).

Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal door de eilandsraad beschikbaar gestelde investeringsbudget.

Als blijkt dat de gerealiseerde lasten zoals weergegeven in de jaarrekening hoger zijn dan de geraamde bedragen met inbegrip van de laatste begrotingswijziging is - voorzover het de begrotingsoverschrijdingen betreft - mogelijk sprake van onrechtmatige uitgaven.

De overschrijding kan namelijk in strijd zijn met het budgetrecht van de Eilandsraad zoals vastgesteld in de Wet Wol-BES en de Wet FIN-BES. Voor de afsluitende oordeelsvorming is van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door de Eilandsraad geformuleerde beleid en/of wordt gecompenseerd door aan de lasten gerelateerde hogere inkomsten. Het bepalen of respectievelijk welke begrotingsoverschrijdingen al dan niet verwijtbaar zijn, is voorbehouden aan de Eilandsraad. In voorkomende gevallen zijn onderstaande begrotingsafwijkingen als onrechtmatig te bestempelen, maar hoeven niet te worden meegewogen in het accountantsoordeel:

- a. Kostenoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde inkomsten, bijvoorbeeld via subsidies of kostendekkende omzet;
- b. Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaande beleid, maar die niet tijdig konden worden gesignaleerd. Bijvoorbeeld vanwege een open einde (subsidie)regeling;
- c. Kostenoverschrijdingen inzake activiteiten die na het verantwoordingsjaar als onrechtmatig moeten worden beschouwd, omdat dit bijvoorbeeld bij nader onderzoek van de subsidieverstrekker, belastingdienst of toezichthouder blijkt. Het gaat hier in de praktijk veelal om interpretatieverschillen bij de uitleg van wet- en regelgeving die na het verantwoordingsjaar aan het licht komen;

Onder de tabellen van het onderdeel 'Wat heeft het gekost?' wordt een melding gemaakt over de afwijkingen ten opzichte van de begroting.

In bijgaande tabel presenteren we de begrotingsafwijkingen op functieniveau en lichten we de afwijkingen toe in het kader van de rechtmatigheid (in geval van overschrijdingen groter dan USD 50.000).

De toelichtingen zijn in dit deel van de jaarstukken samengevoegd. Een totaaloverzicht van budgetafwijkingen is in onderstaande tabel opgenomen. Hierbij is aangegeven welk deel meetelt bij het rechtmatigheidsoordeel.

Ook is een tabel opgenomen voor budgetafwijkingen bij investeringen. Daarbij wordt aangegeven welk deel meetelt bij het rechtmatigheidsoordeel.

De eilandsraad heeft in het controleprotocol voor de accountantscontrole van de jaarstukken 2023 voor fouten een tolerantiegrens vastgesteld van 1% van het totaal van de lasten.

De accountant heeft de tolerantiegrens vastgesteld op USD 1.555.000. Blijft het totaal van de financiële onrechtmatigheden binnen dit bedrag dan kan een goedkeurende controleverklaring op de financiële rechtmatigheid door de accountant worden afgegeven.

Exploitatie

FUNCTIE	LASTEN			BATEN			<i>bedragen x USD 1.000</i>
	Begroot	Werkelijk	Restant	Begroot	Werkelijk	Restant	
001 Bestuursorgaan	4.071	3.628	443	1.009	538	-471	
002 Bestuursapparaat	31.764	31.520	245	6.416	4.413	-2.003	
003 Burgerzaken	1.140	970	170	266	346	80	
020 Eigend. niet voor de openb. dienst bestemd	1.247	1.329	-82	3.234	3.326	92	
130 Rampenbestrijding	421	343	78	361	337	-24	
140 Overige beschermende maatregelen	460	544	-85	200	682	482	
210 Wegen, straten en pleinen	19.454	16.058	3.395	15.376	12.108	-3.268	
211 Verkeersmaatregelen te land	461	158	303	396	139	-257	
222 Verkeersmaatregelen te water	2.030	1.915	115	766	983	218	
300 Economische Zaken	3.874	3.674	200	303	158	-145	
310 Handel en Industrie	265	154	111	304	295	-9	
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	2.150	1.967	183	1.107	899	-208	
400 Algemeen beheer Onderwijs	703	794	-91	-	-	-	
480 Gemeenschappelijke uitg./ink. onderwijs	12.454	12.391	63	11.224	11.166	-57	
482 Volwasseneneducatie	659	659	-	-	-	-	
510 Openbaar bibliotheekwerk	677	693	-16	369	383	14	
530 Sport	5.915	5.822	94	3.427	3.420	-8	
540 Kunst	2.145	1.903	242	558	342	-216	
541 Oudheidkunde/musea	252	251	1	-	-	-	
560 Maatschappelijke leefbaarheid	250	240	10	1	2	1	
600 Alg. beheer soc. voorz. en maatsch. dienstverl	9.230	8.656	574	7.736	7.589	-147	
611 Werkgelegenheid	613	443	170	613	443	-170	
630 Sociaal-cultureel werk / jeugd en jongerenwerk	7.761	6.994	767	2.368	1.610	-758	
640 Bejaardenzorg	58	41	17	-	-	-	
650 Kinderopvang	4.772	4.502	271	3.996	3.852	-144	
651 Dagopvang gehandicapten	584	570	13	551	550	-1	
700 Algemeen beheer volksgezondheid	3.094	5.388	-2.293	2.063	4.276	2.212	
710 Preventieve en curatieve gezondheidszorg	646	628	18	518	518	-	
720 Slachthuizen	293	283	11	180	225	45	
721 Reiniging	3.489	4.219	-730	1.400	2.130	730	
722 Riolering en Waterzuivering	3.500	4.858	-1.358	750	1.338	588	
723 Milieubeheer	10.852	8.300	2.552	8.015	5.453	-2.562	
725 Overige openbare hygiene	312	303	9	-	0	0	
822 Overige volkshuisvesting	4.983	6.230	-1.247	3.021	4.393	1.371	
920 Belastingen	718	957	-240	24.775	25.742	967	
921 Algemene uitkeringen	11.627	12.096	-469	51.906	53.230	1.323	
922 Algemene uitgaven/inkomsten	395	6.061	-5.666	82	1.304	1.222	
992 Saldo gewone dienst	900	-	900	929	-	-929	

Toelichting:

In 2023 heeft extra inzet plaatsgevonden op de heffing van de erfpacht cq het in kaart brengen van de erfpachtpercelen en dat heeft geleid tot extra baten op functie 020.

De overschrijding op de lasten die verantwoord zijn op functie 140 is uitsluitend veroorzaakt door hogere salariskosten als gevolg van de salarisindexering. Deze indexering is als extra verhoging van de Vrije Uitkering op functie 921 verantwoord. Hierdoor wordt deze overschrijding als rechtmatig beschouwd.

De overschrijding op de lasten die verantwoord zijn op functie 400 is uitsluitend veroorzaakt door hogere salariskosten als gevolg van de salarisindexering. Deze indexering is als extra verhoging van de Vrije Uitkering op functie 921 verantwoord. Hierdoor wordt deze overschrijding als rechtmatig beschouwd.

De functie 700 vertoont een overschrijding op de baten en lasten. De hogere lasten worden gecompenseerd door hogere baten. Het restant van USD 81.000 is veroorzaakt door laboratoriumkosten die hoger zijn dan geraamd, hetgeen een gevolg is van kosten binnen het bestaande beleid (open einde regeling) zoals vastgesteld door de eilandsraad. Deze kosten moeten worden gemaakt om de gezondheid van de inwoners van het eiland te borgen. De overschrijding op deze post houdt daarnaast verband met de instelling van de bestemmingsreserve ad USD 2,5 miljoen ten behoeve van Bonlab welke middels het amendement op de eerste begrotingswijziging 2023 van 17 oktober 2023 door de eilandsraad is ingesteld.

De reinigingsrechten (functie 721) zijn geraamd op USD 1,4 miljoen. In werkelijkheid is door WEB ruim USD 2,1 miljoen in rekening gebracht en afgedragen aan Selibon. Tegenover de hogere lasten (USD 730.000) staan voor dezelfde omvang hogere baten. Daarom weegt deze overschrijding niet mee in het rechtmatigheidsoordeel.

Het budget voor riolering en waterzuivering (functie 722) is met USD 1.358.000 overschreden en de baten met USD 588.000. De afvalwaterheffing is in 2023 niet opgelegd en het WEB maakt hogere exploitatiekosten dan eerder geraamd. Het Openbaar Lichaam Bonaire is derhalve verantwoordelijk voor de kostendekkendheid van deze heffing. Deze overschrijding van de lasten heeft te maken met het feit dat de kostenoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid van de eilandsraad, maar niet eerder konden worden gesignaleerd als gevolg van een open einde regeling met het WEB (dekking lasten). Daarom weegt deze overschrijding niet mee in het rechtmatigheidsoordeel.

De forse onderschrijding op de lasten en de batenzijde op functie 723 heeft betrekking op het feit dat de ontvangen middelen via de Vrije Uitkering voor het Natuur- en Milieubeleidsplan niet geheel zijn besteed.

De overschrijding op functie 822 volkshuisvesting is veroorzaakt doordat de verhuurderssubsidie 2024 (Bijzondere Uitkering) en de afrekening van voorgaande jaren zijn ontvangen en doorbetaald aan FCB. De beschikking is na vaststelling van de 3^e begrotingswijziging ontvangen zodat de aanpassing van het budget voor 31 december niet meer verwerkt kon worden. De budgetoverschrijding is ruimschoots gecompenseerd door hogere baten dan geraamd. Daarom weegt deze overschrijding niet mee in het rechtmatigheidsoordeel.

Extra capaciteit is ingezet om de inning van de Visitor Entry Tax te kunnen waarborgen. Deze hogere kosten op functie 920 is volledig gecompenseerd door hogere baten uit deze toeristenbelasting. Hierdoor wordt deze overschrijding als rechtmatig beschouwd.

De overschrijding op functie 921 wordt veroorzaakt door de instelling van de bestemmingsreserve versterking uitvoeringskracht ES. Deze is ingesteld om de niet bestede middelen uit de aanvullende Vrije Uitkering ten behoeve van de versterking uitvoeringskracht van het Bureau Eilandsecretaris, welke in december 2023 zijn ontvangen, beschikbaar te maken voor 2024. Daarom weegt deze overschrijding niet mee in het rechtmatigheidsoordeel.

De overschrijding op functie 922 is het gevolg van onontkoombare uitgaven zoals het verhogen van de voorziening pensioen gezagdragers en werklieden van USD 0,4 miljoen, ophogen van reservering seniorenregeling USD 1,1 miljoen, hogere afdracht aan het pensioenfonds APC van USD 0,2 miljoen, correctie op fineb studieleningen USD 0,1 miljoen, en de nagekomen afrekening irrigatiewater van USD 0,2 miljoen. Daarnaast is een last van USD 1,2 miljoen in de jaarrekening verantwoord die betrekking heeft op een nabetaling van verlegde ABB. Deze afrekening heeft betrekking op een periode vanaf 2019 tot en met 2023. De omvang van deze nabetaling is pas naar voren gekomen na het doorlichten van alle facturen van de afgelopen 5 jaar waarvoor de ABB is verlegd naar het OLB. De invordering van openstaande debiteuren verloopt traag deels door capaciteitsproblemen. Het gevolg hiervan is dat de voorziening dubieuze debiteuren opgehoogd moet worden met USD 2,2 miljoen.

De verplichting voor vakantie uitkering 2023 bedrag per saldo USD 0.1 miljoen. Dit bedrag vertegenwoordigt de reservering die is aangehouden om te voldoen aan de vakantiegeldverplichting voor de werknemers van OLB. De extra lasten zijn een rechtstreeks gevolg van de vereisten uit het BBV-BES en tellen derhalve niet mee in het rechtmatigheidsoordeel.

Investeringskredieten

Investeringskrediet	Overschrijding investeringskrediet	Onrechtmatigheid telt WEL mee voor het oordeel	Onrechtmatigheid telt NIET mee voor het oordeel
222 Hekken haven	47.489	V	

De toets op de begrotingsrechtmatigheid van de kredieten houdt in dat een overschrijding van kredieten moet worden gerapporteerd indien de afwijking groter is dan USD 25.000. In de bijlage Staat van kredieten 2023 zijn alle beschikbaar gestelde kredieten opgenomen. Daar is uit af te lezen dat er enkele kredieten zijn met een overschrijding groter dan USD 25.000. De tabel waarin de stand van de investeringskredieten is opgenomen staat onder de staat van activa.

In de 3^e begrotingswijziging is een bedrag van USD 150.000 beschikbaar gesteld voor de beveiliging van de haven. De werkelijke kosten zijn uitgekomen op bijna USD 200.000.

Voor het overige zijn er geen bijzonderheden te melden.

5 JAARREKENING

5.1 De balans

Waarderingsgrondslagen

De onderstaande uiteenzetting van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling is bedoeld als een leidraad voor een juiste interpretatie van de in deze jaarrekening gepresenteerde financiële gegevens.

De jaarrekening wordt gelijk aan de begroting van het OLB opgesteld met in achtname van de bepalingen zoals opgenomen in de wet FinBES, BBV BES en Regeling functionele indeling BES.

De in de jaarrekening 2023 genoemde bedragen zijn, tenzij anders vermeld, opgenomen in US-dollars. De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Presentatie balans

In de balans zijn drie afzonderlijke kolommen opgenomen. De kolom '31 december 2022' sluit aan met de door de eilandsraad goedgekeurde en vastgestelde jaarrekening 2022. De kolom '1 januari 2023' bevat herstel van fundamentele fouten, die hieronder wordt toegelicht. De kolom '31 december 2023' heeft betrekking op de saldi ultimo 2023.

Fouterstel

In het verleden heeft OLB uit eigen middelen bijgedragen aan de bekostiging van de benodigde infrastructuur voor de nieuwbouw van 500 sociale huurwoningen door Fundashon Cas Boneriano. Dit betreft investeringen in infrastructuur. Overeenkomstig BBV BES dienen materiële vaste activa te worden geactiveerd op de balans en overeenkomstig de gebruiksduur worden afgeschreven. Derhalve heeft in de jaarrekening 2023 een correctie plaatsgevonden van deze investeringen.

De volgende correctie is doorgevoerd:

Investeringen	Boekwaarde 31-12-2022	Fouterstel	Boekwaarde 01-01-2023
Grond-, weg- waterbouwk.werken	20.287.288	5.430.610	25.717.898
Totaal	20.287.288	5.430.610	25.717.898

Het effect van het foutenherstel op het eigen vermogen bedraagt eveneens USD 5.430.610. Dit bedrag is verwerkt in de bestemmingsreserves afschrijvingen ter dekking van de toekomstige afschrijvingslasten.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kosten, verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Ter voorkoming van onnodige administratieve lastendruk, worden investeringen (met uitzondering van gronden en terreinen) kleiner dan USD 10.000 niet geactiveerd, maar worden deze investeringen direct

ten laste van de exploitatie gebracht. Identieke activa die binnen een boekjaar op verschillende momenten worden aangeschaft en gezamenlijk de vastgestelde ondergrens van USD 10.000 overschrijden worden als cluster geactiveerd.

Op het moment van ingebruikname moet de investering zijn geactiveerd. Dat houdt in dat op het moment waarop het actief gereed is en in gebruik wordt genomen, de administratieve status van de investering moet overgaan van dynamisch (activa in aanbouw) naar statisch (activa in gebruik).

De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode, gebaseerd op de verwachte levens- of nuttigheidsduur, zoals geregeld in artikel 11 van de Eilandsverordening Financieel Beheer Bonaire. Afschrijvingen geschieden daarnaast onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar. Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven. Eventuele boekwinsten bij inruil of afstoting van een kapitaalgoed zijn als incidentele bate in de jaarrekening verwerkt. Duurzame waardeverminderingen worden in het boekjaar waarin deze verwachting zich openbaart in aanmerking genomen.

Waardering erfpachtgronden

De in erfpacht uitgegeven percelen zijn gewaardeerd tegen een registratiewaarde van USD 1 per 100m².

Financiële vaste activa

De deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of de lagere marktwaarde. Kapitaalverstrekkingen, overige langlopende leningen en overige uitzettingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van eventuele aflossingen en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Vlottende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

De vooruitbetalingen hebben betrekking op goederen die nog niet fysiek aanwezig zijn, maar waar al wel voor is betaald. Deze zijn, voor zover van toepassing, tegen de laatst bekende inkooprijzen gewaardeerd.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Eigen vermogen

De post eigen vermogen wordt onderscheiden in:

Reserves, gespecificeerd naar Algemene reserve, Bestemmingsreserves en rekeningresultaat

Reserves

Reserves worden omschreven als vermogensbestanddelen die als eigen vermogen zijn aan te merken en die vanuit bedrijfseconomisch oogpunt vrij te besteden zijn. De vaststelling van de noodzakelijke omvang van reserves is een zaak van de eilandsraad. Daarom worden reserves ook wel onderverdeeld in algemene en bestemmingsreserves. Zodra de eilandsraad aan een reserve een bepaalde bestemming heeft gegeven, is er sprake van een bestemmingsreserve. Om die reden kunnen bestemmingsreserves naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stand kennen. Heeft een reserve geen bestemming dan wordt het de algemene reserve genoemd.

Voorzieningen

Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen (schulden) van het openbaar lichaam. Om die reden kunnen voorzieningen naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stand kennen.

Voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde (beheerplannen) of het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies.

Voorzieningen worden gevormd indien sprake is van:

- verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;
- op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

De vorming van een voorziening, dan wel een dotatie aan een reeds bestaande voorziening, is als een last in het betreffende boekjaar verantwoord. Alle aanwendungen aan voorzieningen zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening gebracht en in het verslagjaar niet ten laste van de exploitatie verantwoord.

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt opgenomen tegen de actuariële berekende waarde. Voor de toepassing van de rekenrente wordt aansluiting gezocht met de door PCN gehanteerde rekenrente. Per ultimo 2023 bedraagt deze 3.56%.

Vaste schulden met een rente typische looptijd langer dan twee jaar

De vaste schulden zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde (hoofdsom) verminderd met het totaal van de gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rente typische looptijd van twee jaar of langer.

Netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan twee jaar

De netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan twee jaar zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overlopende passiva

De overlopende passiva wordt onderscheiden in:

- Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen;
- De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor bijzondere uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren;
- Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen.

De overlopende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij bij de desbetreffende post anders is vermeld.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Behalve in de balans opgenomen verplichtingen, kunnen er ook verplichtingen bestaan die naar hun aard (nog) niet voor opname in de balans in aanmerking komen.

Hierbij kan gedacht worden aan langlopende huur- en leasecontracten, aanspraken personeel op vakantiegeld en vakantiedagen, voorwaardelijke verplichtingen, bijvoorbeeld uit hoofde van verstrekte garanties aan derden (bijv. garantstellingsrente en aflossing van aangegeven geldleningen door derden).

Gebeurtenissen na balansdatum

Alle ten tijde van het opmaken van de jaarrekening beschikbare informatie omtrent de feitelijke situatie per balansdatum is bij het opmaken van de jaarrekening in aanmerking genomen en verwerkt. Er hebben zich na het opmaken van de jaarrekening geen gebeurtenissen van betekenis voorgedaan die nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Onder baten worden verstaan de baten die rechtstreeks aan het jaar zijn toe te rekenen en die in het jaar als gerealiseerd kunnen worden beschouwd. De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen voor waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Baten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd, c.q. de diensten zijn verricht. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Resultaatbestemming

Het saldo van de exploitatierekening 2023 is gestort in de reserve 'Rekeningsaldo te bestemmen' en is afzonderlijk opgenomen op de balans onder het eigen vermogen.

BALANS

ACTIVA		31 dec.2023	Foutherstel 1 jan.2023	31 dec.2022
Vaste activa		99.719.809	85.832.812	80.402.202
1	Materiële vaste activa	72.247.554	59.204.513	53.773.903
	Gronden en terreinen	2.176.067	1.115.082	1.115.082
	Woonruimten en bedrijfsgebouwen	1.557.232	639.743	639.743
	Huisvesting Scholen	13.729.250	11.648.389	11.648.389
	Vervoermiddelen	934.048	941.991	941.991
	Automatiseringsmiddelen	2.335.179	2.000.321	2.000.321
	Sportaccommodaties	2.772.288	2.231.194	2.231.194
	Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	33.169.613	25.717.899	20.287.289
	Overige duurzame bedrijfsmiddelen	2.370.612	596.418	596.418
	Activa in bestelling	13.203.267	14.313.476	14.313.476
2	Financiële vaste activa	27.472.255	26.628.299	26.628.299
	Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	27.400.461	26.556.505	26.556.505
	Leningen aan deelnemingen	71.794	71.794	71.794
Vlottende activa		61.394.753	81.039.433	81.039.433
3	Vorderingen op korte termijn	16.754.732	17.649.703	17.649.703
	Vorderingen met een looptijd korter dan twee jaar	16.754.732	17.649.703	17.649.703
4	Liquide middelen	38.072.080	59.054.471	59.054.471
5	Overlopende activa	6.567.941	4.335.259	4.335.259
TOTAAL ACTIVA		161.114.562	166.872.245	161.441.635

PASSIVA		31 dec.2023	Foutherstel 1 jan.2023	31 dec.2022
<u>Vaste passiva</u>		112.333.089	106.851.690	101.421.080
6	Eigen vermogen	91.174.414	84.110.287	78.679.677
	Algemene reserve	27.573.516	32.154.260	32.154.260
	Bestemmingsreserve	66.953.604	49.759.683	44.329.073
	Rekeningresultaat	-3.352.706	2.196.344	2.196.344
7	Voorzieningen	5.395.424	5.113.954	5.113.954
8	Vaste schulden	15.763.251	17.627.449	17.627.449
	Vaste schulden met een looptijd langer dan twee jaar aan andere publiekrechtelijke lichamen	15.183.549	17.047.530	17.047.530
	Overige vaste schulden			
	Waarborgsommen	579.702	579.919	579.919
<u>Vlottende passiva</u>		48.781.473	60.020.555	60.020.555
	Schulden op korte termijn	13.316.442	10.279.278	10.279.278
9	Schulden met een looptijd korter dan twee jaar aan andere publiekrechtelijke lichamen	13.316.442	10.279.278	10.279.278
10	Overlopende passiva	35.465.031	49.741.277	49.741.277
TOTAAL PASSIVA		161.114.562	166.872.245	161.441.635

Toelichting op de balans

	Boekwaarde 31-12-2023	Foutenherstel 1-1-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
<u>Vaste activa</u>				
Materiële vaste activa	72.247.554	59.204.513	53.773.903	18.473.651
Financiële vaste activa	27.472.255	26.628.299	26.628.299	843.956
<u>Vlottende activa</u>				
Vorderingen op korte termijn	16.754.732	17.649.703	17.649.703	-894.971
Liquide middelen	38.072.080	59.054.471	59.054.471	-20.982.391
Overlopende activa	6.567.941	4.335.259	4.335.259	2.232.682
TOTAAL ACTIVA	161.114.562	166.872.245	161.441.635	-327.073
<u>Vaste passiva</u>				
Eigen vermogen	91.174.420	84.110.287	78.679.677	12.494.743
Voorzieningen	5.395.424	5.113.954	5.113.954	281.470
Vaste schulden	15.763.251	17.627.449	17.627.449	-1.864.198
<u>Vlottende passiva</u>				
Schulden op korte termijn	13.316.436	10.279.278	10.279.278	3.037.158
Overlopende passiva	35.465.031	49.741.277	49.741.277	-14.276.246
TOTAAL PASSIVA	161.114.562	166.872.245	161.441.635	-327.073

Het balanstotaal van (OLB) is met USD 327.000 afgenomen.

Aan de debetzijde van de balans is een toename in de investeringen in materiële vaste activa zichtbaar. De toename is allereerst het gevolg van foutenherstel in de jaarrekening. Deze correctie betreft in het verleden gepleegde investeringen in infrastructuur voor de nieuwbouw van sociale huurwoningen voor totaal USD 5.430.610, welke per 1-1-2023 alsnog zijn geactiveerd. De vaste activa zijn gedurende het jaar fors gestegen met USD 18,5 miljoen. De toename wordt voornamelijk veroorzaakt door de investeringen in infrastructuur. De debetzijde van de balans vertoont daarentegen een forse afname van de liquide middelen met USD 21 miljoen. De daling van de liquide middelen is te verklaren door de bijzondere uitkeringen die in 2023 zijn uitgegeven.

De creditzijde van de balans toont een toename van het eigen vermogen per 1-1-2023. Dit is het effect van het foutenherstel op het eigen vermogen en bedraagt eveneens USD 5.430.610. Dit bedrag is verwerkt in de bestemmingsreserves afschrijvingen ter dekking van de toekomstige afschrijvingslasten van de alsnog geactiveerde investeringen. Het eigen vermogen is gedurende het jaar toegenomen met USD 12,5 miljoen. Deze toename houdt verband met stortingen in de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen en de bestemmingsreserve afschrijvingen. De overlopende passiva vertonen daarentegen een forse afname van USD 14,3 miljoen hetgeen het gevolg is van de inzet van bijzondere uitkeringen gedurende het jaar.

ACTIVA

De activa omvatten alle bezittingen van OLB. De activa worden onderverdeeld in vaste activa en vlottende activa.

Vaste activa zijn bezittingen van OLB die voor langere tijd dienstbaar zijn aan de bedrijfsvoering; in het algemeen kan worden gesteld dat indien de bezittingen voor langer dan 1 jaar dienstbaar zijn, deze als vaste activa worden beschouwd.

Het begrip vlottende activa wordt gehanteerd voor alle bezittingen welke over het algemeen korter dan 1 jaar dienstbaar zijn aan de bedrijfsvoering.

Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Investerings	Boekwaarde 31-12-2022	Foutherstel 1-1-2023	Investering	Herallocatie	Activa uit bijdrage van derden	Afschrijving	Boekwaarde 31-12-2023
Gronden en terreinen	1.115.082	1.115.082	3.420.985	-	-2.360.000	-	2.176.067
Woonruimten en bedrijfsgebouwen	639.743	639.743	1.846.444	-	-905.085	-23.870	1.557.232
Huisvesting Scholen	11.648.389	11.648.389	4.357.716	1.110.209	-3.016.452	-370.613	13.729.250
Vervoermiddelen	941.993	941.993	79.808	-	-	-87.753	934.048
Automatiseringsmiddelen	2.000.320	2.000.320	852.026	-	-	-517.167	2.335.179
Sportaccommodaties	2.231.194	2.231.194	3.174.680	-	-2.320.208	-313.378	2.772.288
Grond-, weg- waterbouwk.werken	20.287.288	25.717.898	16.989.524	-	-8.208.917	-1.328.892	33.169.613
Overige duurzame bedrijfsmiddelen	596.418	596.418	1.897.794	-	-51.999	-71.601	2.370.612
Activa in bestelling	14.313.476	14.313.476	-	-1.110.209	-	-	13.203.267
Totaal	53.773.903	59.204.513	32.618.977	-	-16.862.661	-2.713.274	72.247.556

Investering

Vanaf het moment van gereed melding van de investering wordt gestart met afschrijven op 1 januari van het jaar na gereed melding. In 2023 is ruim USD 32,6 miljoen geïnvesteerd, waarvan USD 16,9 miljoen bijdragen van derden betreft en USD 15,8 miljoen door OLB zelf is geïnvesteerd. Van de activa in bestelling is de OLB bijdrage aan de renovatie kosten van Kristu Bon Wardador van USD 1,1 miljoen gheralloceerd naar huisvesting scholen. De totale investering bedraagt hiermee USD 33,7 miljoen. Zie voor een nadere specificatie bijlage 2.

Gronden en terreinen

In 2023 is plantage Fontein gekocht uit deels door het OLB (USD 1 miljoen) en deels door het Rijk (USD 2,36 miljoen) ter beschikking gestelde middelen. De percelen in het Nationaal Park Washington zijn door de Staat der Nederlanden zijn voor het symbolisch bedrag van USD 1 overgedragen aan het OLB.

Woonruimten en bedrijfsgebouwen

De renovatie van het Passangrahan is in 2023 gestart en heeft USD 319.000 gekost. De voorbereidingskosten voor de bouw van het Centraal overheidsgebouw bedragen USD 33.000.

In 2023 zijn diverse renovatie werkzaamheden uitgevoerd. Het gaat om renovatie van de slavenhutjes voor USD 116.000, Fort Oranje toren en muur voor USD 49.000, havenkantoor USD 58.000, Sentro Mediko Suit USD 46.000, vissershuisje Playa Frans USD 6.000 en de monumentale wand Tia Sani te Rincon voor USD 16.000.

Uit de daartoe bestemde bijzondere uitkeringen is in totaal USD 905.000 besteed voor de renovatie van het slachthuis USD 578.000, upgrade van tuinhuizen USD 28.000 en de renovatie van het buurtcentrum Sentro di Barrio voor USD 299.000.

Uit de Algemene Reserve middelen voor Woningverbetering is USD 256.000 onttrokken en gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen. De middelen zijn ingezet voor de aanschaf van 12 noodcontainerwoningen voor kansarme gezinnen.

Huisvesting scholen

Voor de uitbreiding van het MBO gebouw is OLB USD 570.000 bijgedragen door het OLB. Uit de Bijzondere Uitkering voor Integrale wijkontwikkeling is USD 277.000 geïnvesteerd voor het verharden van het parkeerterrein van Kolegio Strea Briante en Skol Luis Bertran. De renovatie van de Watapana school te Rincon heeft USD 257.000 gekost. De renovatie van de keuken van Skol San Luis Bertran en Bon Kwido heeft USD 101.000 gekost. De onderwijsschuld SGB van USD 572.000 is geactiveerd. In 2023 is door FPIB de Kristu Bon Wardador school opgeleverd. De totale renovatie bedraagt USD 3,6 miljoen, hieruit is USD 1,1 miljoen gedekt uit OLB middelen. Dit bedrag is in mindering gebracht op de activa in bestelling en overgeheveld naar de MVA Huisvesting scholen.

Vervoermiddelen

De toename van USD 80.000 betreft aanschaf van generators en Hamilton jet pomp onderdelen voor de onderhouden van de tenderboot Velos.

Automatiseringsmiddelen

De toename is het gevolg van:

- de aanschaf en installatie van audiovisueel apparatuur voor de Eilandsraad totaal USD 48.000;
- aankopen voor de digitale archiefbewaarplaats USD 53.000;
- uitbreiding en borging digitalisering USD 307.000;
- de aanschaf en implementatie van het informatiesysteem Grondzaken USD 45.000;
- implementatie E-governance USD 270.000;
- de aanschaf en implementatie van een computerbeveiligingssysteem USD 68.000;
- de aanleg van een beeldbank voor het toegankelijk maken van alle OLB gerelateerde foto's, video's en geluidsfragmenten van de afgelopen 13 jaar voor USD 61.000.

Sportaccommodaties

De aanleg van het afdak bij het sportveld te Tera Kora heeft USD 20.000 gekost.

Uit de bijzondere uitkering voor het wegwerken van renovatie en realisatie achterstanden sportaccommodatie, is in totaal USD 2.1 miljoen geïnvesteerd. De middelen zijn besteed voor:

- renovatie van het Antonio Trenidad Stadion te Rincon voor USD 575.000;
- renovatie van het Jossy Boekhoudt ballpark voor USD 493.000;
- verlichting en materialen ten behoeve van de atletiekbaan USD 84.000;
- voorlopige kosten aanleg van het Rudy Boezem Beachpark USD 99.000;
- voorlopige renovatiekosten van het stadion te Playa USD 394.000;
- renovatie werkzaamheden stadion Pablo Kroon, voetbalveld Elion Flores en het ATC voetbalveld voor totaal USD 249.000.
- aanleg drijvend zwembad USD 239.000.

Uit de bijzondere uitkering voor integrale wijkontwikkeling is USD 187.000 besteed voor de van renovatie Parke Nemencio en Parke Tului en de aanschaf van speeltoestellen.

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken

De toename op deze post wordt veroorzaakt door:

- In het verleden heeft OLB uit eigen middelen totaal USD 5,4 miljoen bijgedragen aan de bekostiging van de benodigde infrastructuur voor de nieuwbouw van 500 sociale huurwoningen door Fundashon Cas Boneriano. In verband met foutherstel is dit bedrag per 1-1-2023 alsnog geactiveerd. Ook is het bedrag gelijk aan de toevoeging aan de MVA gedoteerd aan de

bestemmingsreserve afschrijvingen om de jaarlijkse kapitaallasten te onttrekken uit deze reserve.

- grond-, weg- en waterbouwkundige werken van totaal USD 3,1 miljoen voor onder meer de herinrichting Kaya Grandi USD 211.000, herinrichting Brionplein USD 303.000, realisatie duikerbrug nabij Cargill USD 257.000, OLB bijdrage voor de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) USD 300.000, aanschaf verkeersborden en verkeersmateriaal USD 136.000, bestrating Parke Plaza Chikoe Goeloe USD 118.000, aanleg hekken haven USD 197.000 en de aanleg sportfaciliteiten en dragstrip USD 835.000, de OLB bijdrage voor de infrastructuur van de nieuwbouw sociale woningen van USD 1.725.000 betaald aan de uitvoeringsorganisatie FCB;
- uit de Algemene Reserve is voor “Wegen en ruimte onderhoud” is USD 626.000 onttrokken en gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen. De middelen zijn ingezet voor betonverharding van diverse wegen waaronder Kaya Rubi/Amatista, Kaya Calixta, Kaya Aruaco en de rotonde te Hato;
- uit de bestemmingsreserve Natuur-en Milieubeleidsplan is in totaal USD 3,5 miljoen geïnvesteerd in de uitbreiding van de RWZI en USD 112.000 voor het pompstation jachtafvalwater. Het bedrag gelijk aan deze investeringen is gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen.
- uit de bestemmingsreserve wegen en straten is USD 443.000 onttrokken voor het asfalteren van de Kaya Aruaco en voor werkzaamheden aan de Kaya Grandi en gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen.
- uit de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen is de OLB bijdrage voor de infrastructuur van de nieuwbouw sociale woningen van USD 498.000 betaald aan de uitvoeringsorganisatie FCB en gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen;
- uit de bijzondere uitkering Meerjarig uitvoeringsprogramma wegen Bonaire-fase 2 zijn renovatie werkzaamheden voor USD 405.000 uitgevoerd aan de Kaya Piedra Precioso, Kaya Neerlandia en de herinrichting van de Kaya Grandi;
- uit de bijzondere uitkering Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen Bonaire 2020-2023 is USD 5,3 miljoen besteed aan renovatie werkzaamheden aan de Kaya Saturnus, Kaya E.B. Sint Jago, Kaya Grandi, Boulevard M. A. Pourier, Kaminda Djabou, Kaya Korona, Kay C.D. Crestian en de Kaya Gobernador Debrot;
- uit de bijzondere uitkering Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen 2023-2027 zijn renovatie werkzaamheden aan de Kaya J.E. Nicolaas, Kaya Rubi, Kaya Rita en reconstructie werkzaamheden uitgevoerd te Playa en Belnem voor USD 2,2 miljoen.

Overige duurzame middelen

De toename op deze post wordt veroorzaakt door de volgende werkzaamheden en aanschaffingen:

- vervangen en vernieuwen van lichtpunten voor USD 480.000;
- opzet- en inrichtingskosten Klant Contact Centrum USD 642.000;
- meubilair, telefoons, laptops, randapparatuur, alarmsystemen en ICT middelen USD 600.000;
- camera's bij haven USD 36.000;
- schaduwhallen project voedselbank USD 60.000;
- uit de Algemene Reserve is USD 28.000 onttrokken voor de aanleg en inrichting van hemelwaterafvoer bij Skol Luis Bertran en gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen.
- en uit de bijzondere uitkering Integrale wijkontwikkeling is USD 52.000 ingezet voor de opzet van 2 greenhouses.

Afwaardering activa

In 2023 heeft er geen afwaarderingen van activa plaatsgevonden.

Activa in bestelling

De activa in bestelling betreffen investeringen die volgens het 'Onderwijshuisvestingsplan 2012-2017' gedurende de periode 2012 tot en met 2019 zijn gepleegd. In het jaar van oplevering van te onderscheiden deelprojecten worden de hiermee gepaard gaande investeringen overgeboekt naar de desbetreffende activarekening 'Huisvesting scholen'. Met ingang van 2020 is de renovatie en de nieuwbouw van de schoolgebouwen ondergebracht in de rechtspersoon Fundashon Propiedat Inmobil Boneiru. Hiervoor is een convenant getekend. In 2023 is door FPIB de Kristu Bon Wardador school opgeleverd. De totale renovatie bedraagt USD 3,6 miljoen. Waarvan 1,1 miljoen is eigen bijdrage OLB en is in mindering gebracht op de activa in bestelling en overgeheveld naar de MVA Huisvesting scholen. Voor verdere informatie wordt u verwezen naar de staat van activa in bijlage 2.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa bestaan per ultimo december uit:

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Bonaire Holding Maatschappij N.V., aandeel 100%	3.486.034	3.486.034	-
WEB N.V., aandeel 100%	1.675.978	1.675.978	-
Oil Trading Bonaire N.V., aandeel 100%	251.397	251.397	-
Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen	837.989	837.989	-
Bonaire International Airport, aandeel 100%	21.149.063	20.305.107	843.956
Leningen aan deelnemingen	71.794	71.794	-
Totaal	27.472.255	26.628.299	843.956

De deelneming in Bonaire Holding Maatschappij N.V. is als volgt te specificeren:

Oorspronkelijk aandelenkapitaal	27.934
In 1996 en 1997 zijn de volgende aandelenkapitalen voor ANG 1 overgedragen aan Bonaire Holding Maatschappij N.V. Per 30 juni 1999 werd alsnog de omwisseling van de aandelen gewijzigd in de verhouding 1 : 1	
- omwisseling aandelen Bonaire Overheidsgebouwen N.V.	2.681.564
- omwisseling aandelen TCB N.V.	22.346
Per 30 juni 1999 zijn eveneens de volgende aandelen omgewisseld tegen aandelen van Bonaire Holding Maatschappij N.V. in de verhouding 1 :1	
- omwisseling aandelen Telbo N.V.	418.994
- omwisseling aandelen Selibon N.V.	335.196
Totaal	3.486.034
Leningen aan deelnemingen	
Bonaire Holding Maatschappij N.V.	71.794

Bonaire International Airport N.V.(BIA)

De deelneming BIA is gesteld op USD 21,1 miljoen en is ten opzichte van voorgaand jaar verhoogd met het resultaat over 2023 ad USD 843.956.

Vlottende activa

Binnen de post vlottende activa zijn onder andere de volgende posten verantwoord:

Vlottende activa	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Vordering met een looptijd korter dan twee jaar	16.754.732	17.649.703	-894.971
Liquide middelen	38.072.080	59.054.471	-20.982.391
Overlopende activa	6.567.941	4.335.259	2.232.682
Totaal	61.394.753	81.039.433	-19.644.680

Vordering met een looptijd korter dan twee jaar

Binnen de post vordering met een looptijd korter dan twee jaar zijn onder andere de volgende posten verantwoord:

Vordering met een looptijd korter dan twee jaar	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Debiteuren	16.625.636	17.527.885	-902.249
Overige vorderingen	129.096	121.818	7.278
Totaal	16.754.732	17.649.703	-894.971

Debiteuren

Binnen de post debiteuren zijn onder andere de volgende posten verantwoord:

Debiteuren	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Debiteuren	5.166.304	6.215.228	-1.048.924
Debiteuren m.b.t. belastingen	26.204.902	25.065.381	1.139.521
Voorziening debiteuren	-14.745.570	-13.752.724	-992.846
Totaal	16.625.636	17.527.885	-902.249

Debiteuren

Een groot deel van de daling in debiteuren algemeen komt door het vrijgeven van de vordering op Chocogo Resort Bonaire ter waarde van USD 1 miljoen.

Belastingdebiteuren

De debiteuren m.b.t. motorrijtuigen-, grond-, vastgoed-, toeristenbelasting, autoverhuurdersbelasting, havengelden en erfpacht zijn wegens verwachte oninbaarheid opgenomen voor een bedrag van de opgelegde aanslagen verminderd met een voorzieningsbedrag.

De vordering is ten opzichte van het voorgaand jaar gestegen doordat in 2023 meer aanslagen grondbelasting en erfpacht zijn opgelegd.

Voorziening debiteuren

De invordering van openstaande debiteuren verloopt traag deels door capaciteitsproblemen. Het gevolg hiervan is dat de voorziening dubieuze debiteuren opgehoogd moest worden.

Overige vorderingen

Binnen de post overige vordering zijn onder andere de volgende posten verantwoord:

Overige vorderingen	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Overige waarborgsommen	122.064	89.279	32.785
Overige vorderingen	7.032	32.539	-25.507
Totaal	129.096	121.818	7.278

Overige waarborgsommen

Dit betreft betaalde waarborgsommen voor een aantal gehuurde panden.

Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de volgende componenten:

Liquide middelen	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Maduro & Curiëls Bank N.V. - CFT	36.094.998	58.365.791	-22.270.793
BNG Bank	371.174	476.775	-105.601
Maduro & Curiëls Bank Bonaire N.V. - Uitgaven	605.925	129.000	476.925
Depot College Financieel Toezicht	981.438	68.227	913.211
Maduro & Curiëls Bank Bonaire N.V. - TB	15.935	12.068	-
Kas Bevolking	2.610	2.610	-
Totaal	38.072.080	59.054.471	-20.986.258

Het saldo van liquide middelen 2023 is inclusief een bedrag van USD 29,7 miljoen geormerkte middelen (Bijzondere uitkering) die niet vrij besteedbaar zijn door het openbaar lichaam Bonaire. Voor verdere informatie over het verloop van de Bijzondere uitkering projecten gedurende het boekjaar wordt verwezen naar het overzicht van Bijzondere uitkeringen.

Maduro & Curiël's Bank N.V.-CFT

De forse daling van de middelen wordt grotendeels veroorzaakt door BU gelden die in 2023 zijn uitgegeven.

BNG Bank

Op deze rekening worden de betalingen van de toeristenbelasting via iDEAL ontvangen. In de maand december 2023 zijn de ontvangsten grotendeels overgeheveld naar de MCB-CFT rekening.

Overlopende activa

Binnen de post overige vordering zijn onder andere de volgende posten verantwoord:

Overlopende activa	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Vooruitbetaalde bedragen t.l.v.volgende jaren	241.331	165.335	75.996
Nog te ontvangen bedragen	6.326.610	4.169.924	2.156.686
Totaal	6.567.941	4.335.259	2.232.682

Vooruit betaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingjaren komen

De vooruitbetaalde bedragen hebben betrekking op diverse vooruitbetaalde licentie kosten.

Nog te ontvangen bedragen

Deze post omvat de nog te ontvangen:

- afrekening Belastingdienst Caribisch Nederland (BCN) over de maanden november en december 2023 USD 1 miljoen. De bedragen zijn in januari 2024 volledig ontvangen;
- casino rechten over de jaren 2017 tot 2022 voor een totaal van USD 699.000;
- casino rechten over het laatste kwartaal 2023 USD 140.000;
- Vrije Uitkering middelen die in december 2023 door het College Financieel Toezicht zijn overgemaakt naar de MCB CFT rekening USD 2,9 miljoen.
- afrekening fineb-studieleningen OLB 2023 voor het bedrag groot USD 232.000
- opcenten vastgoedbelasting over de maanden november en december 2023 USD 306.000;
- keurloon diverse bedrijven USD 82.000;
- bijdrage ministerie BZK voor de aanloopkosten woondeal USD 292.000;
- vordering teveel betaalde exploitatie bijdrage USD 350.000;
- loterijvergunning december 2023 USD 50.000;
- nog te ontvangen diverse bedragen totaal USD 234.000.

PASSIVA

Eigen vermogen

Het eigen vermogen vormt de belangrijkste component van de weerstandscapaciteit. Het in de balans opgenomen eigen vermogen bestaat uit de volgende posten:

Eigen vermogen	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Algemene reserve	27.573.516	32.154.260	-4.580.744
Bestemmingsreserves	66.953.604	44.329.073	22.624.531
Rekeningresultaat	-3.352.700	2.196.344	-5.549.044
Totaal	91.174.420	78.679.677	12.494.743

Algemene reserve

De algemene reserve zijn als volgt opgebouwd:

Algemene reserve	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Saldo per 1 januari	32.154.260	33.523.266	-1.369.006
Onttrekking uit Algemene Reserve	-3.089.092	-2.051.648	-1.037.444
Naar Egalisatie reserve afvalwater	-600.000	-	-600.000
Naar bestemmingsreserve afschrijvingen	-910.273	-387.458	-522.815
Naar bestemmingsreserve risicodekking BONLAB	-2.500.000	-	-2.500.000
Dotatie uit bestemmingsreserves	322.277	8.259	314.018
Bij: rekeningresultaat voorgaand boekjaar	2.196.344	1.061.841	1.134.503
Saldo per 31 december	27.573.516	32.154.260	-4.580.744

Onttrekking uit Algemene Reserve

Zoals blijkt uit het bovenstaande verloopoverzicht van de 'algemene reserves' is deze reserve ten opzichte van 2023 gedaald met USD 4,5 miljoen. Uit de Algemene Reserve is USD 3 miljoen onttrokken voor de uitvoering van diverse projecten.

De jaarrekening 2022 is in juli 2023 vastgesteld door de Eilandsraad. Uit het jaarrekeningresultaat 2022 van USD 2.196.000 is de egalisatie reserve afvalwater voor het bedrag USD 600.000 ingesteld.

De onttrekkingen uit de Algemene Reserve van totaal USD 910.000 hebben betrekking op investeringen die geactiveerd zijn. Deze investeringen betreffen USD 626.000 voor het onderhoud van diverse wegen, USD 28.000 voor de aanleg en inrichting van hemelwaterafvoer bij Skol Luis Bertran en USD 256.000 voor het project woningverbetering waarbij 12 noodcontainerwoningen voor kansarme gezinnen zijn aangeschaft. De bestemmingsreserve afschrijving is vermeerderd met dit bedrag. De toekomstige afschrijvingen worden overeenkomstig de gebruiksduur ten laste van de bestemmingsreserve afschrijvingen geboekt.

Middels het amendement op de eerste begrotingswijziging voor het dienstjaar 2023 van 17 oktober 2023 is door de Eilandsraad de bestemmingsreserve risicodekking ten behoeve van BONLAB voor het bedrag USD 2.500.000 ten laste van de Algemene Reserves ingesteld.

De totale onttrekking uit de Algemene Reserve bedraagt USD 7 miljoen.

Dotatie uit bestemmingsreserve

In totaal is USD 322.000 vrijgevallen van de diverse bestemmingsreserve ten gunste van de Algemene Reserve. Het gaat hier om reserves waarvan de middelen zijn ingezet voor de desbetreffend doelen en waarvan niet aannemelijk is dat de resterende middelen nog zullen worden ingezet. Dit bedrag kan als volgt worden onderbouwd:

- USD 60.000 bestemmingsreserve renovatie J.A. Abraham Boulevard 27. Dit pand is grotendeels gesloopt en wordt gerenoveerd uit het hiertoe ter beschikking gestelde investeringskrediet voor het op te zetten Klant Service Centrum.
- USD 4.000 bestemmingsreserve Implementatie van Tourism Recovery Plan, de implementatie is in 2023 afgerond.
- USD 26.000 bestemmingsreserve huisvesting scholen. De OLB bijdragen in de algemene kosten van Fundashon Propiedat Inmobil Boneiru over de jaren 2020-2023 zijn betaald.
- USD 3.000 bestemmingsreserve cofinanciering integriteitsprogramma "Betrouwbaar Openbaar Bestuur". Het integriteitsprogramma is in 2023 voortgezet.
- USD 77.000 bestemmingsreserve speeltuin Rincon. De speeltuin is in 2021 gerealiseerd.
- USD 24.000 bestemmingsreserve opknappen Kaya Grandi.
- USD 129.000 bestemmingsreserve frictie-en risicokosten 2018-2019.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves zijn reserves waaraan door de Eilandsraad een bepaalde bestemming is gegeven. De precieze doelstelling per reserve staat beschreven in de notitie 'Reserves en Voorzieningen'.

Bestemmingsreserve	Boekwaarde 31-12-2022	Foutherstel 1-1-2023	Stortingen	Onttrekkingen	Herallocatie	Mutaties Algemene Reserve	Boekwaarde 31-12-2023
Huisvesting	259.221	259.221	-	-11.667	-	-60.008	187.546
Advies, Controle & Onderzoek	57.795	57.795	-	-	-	-	57.795
Agrarische zaken	22.645	22.645	-	-22.645	-	-	-
Sport	430.000	430.000	-	-430.000	-	-	-
Huisvesting Scholen	400.000	400.000	-	-332.927	-	-26.473	40.600
Toerisme	153.698	153.698	-	-150.191	-	-3.507	-
Versterking ambtelijk apparaat	91.395	91.395	-	-88.311	-	-3.084	-
Wegen en straten	607.760	607.760	-	-64.538	-442.587	-100.635	-
Overige	345.540	345.540	-	-216.963	-	-128.577	-
Fineb leningen	443.382	443.382	-	-23.735	-	-	419.647
Natuur- en Milieubeleidsplan	6.671.720	6.671.720	-	-1.432.815	-3.616.275	-	1.622.630
Deelnemingen	20.305.107	20.305.107	843.956	-	-	-	21.149.063
Risicodekking BONLAB	-	-	2.500.000	-348.582	-	-	2.151.418
Versterking uitvoeringskracht ES	-	-	469.200	-	-	-	469.200
Egalisatie reserve afvalwater	-	-	600.000	-600.000	-	-	-
Budgetoverhevelingen	-	-	13.908.100	-	-498.000	-	13.410.100
Afschrijvingen	14.540.810	19.971.420	3.857.362	-940.039	4.556.862	-	27.445.605
Totaal	44.329.073	49.759.683	22.178.618	-4.662.413	-	-322.284	66.953.604

De stortingen betreffen in 2023 ingestelde reserves, waaronder de bestemmingsreserve risico dekking BONLAB van USD 2,5 miljoen, versterking uitvoeringskracht ES van USD 469.000, egalisatie reserve afvalwater van USD 600.000, bestemmingsreserve budgetoverhevelingen van USD 13,9 miljoen. De bestemmingsreserve deelnemingen is daarnaast opgehoogd met het resultaat 2023 van BIA voor het bedrag USD 844.000. Het totaal van deze stortingen bedraagt USD 18,3 miljoen.

Investerings uit de reserves zijn geactiveerd op de balans. Het bedrag gelijk aan de onttrekkingen voor investeringen uit de Algemene Reserve (USD 910.000) en de exploitatie (USD 2,9 miljoen) samen in totaal USD 3,8 miljoen is gestort in de bestemmingsreserve afschrijvingen ter dekking van de toekomstige afschrijvingskosten. Ter dekking van de toekomstige afschrijvingskosten van investeringen uit de bestemmingsreserve wegen en straten (USD 443.000), Natuur- en Milieubeleidsplan (USD 3,6 miljoen) en de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen (USD 498.000) is in totaal USD 4,6 miljoen geheralloceerd naar de bestemmingsreserve afschrijvingen.

Uit diverse reserves is een totaal bedrag van USD 322.000 vrijgevallen en gestort in de Algemene Reserve.

Het totaal aan stortingen over 2023 bedraagt USD 27 miljoen en sluit daarmee aan op het totaal van de stortingen zoals vermeld in bijlage 4 Verzamel en consolidatiestaat.

Uit de Algemene Reserve is in totaal USD 7,1 miljoen onttrokken. Uit de bestemmingsreserves is totaal USD 4,7 miljoen onttrokken. Ter dekking van de toekomstige afschrijvingskosten van investeringen uit de bestemmingsreserve wegen en straten (USD 443.000), Natuur- en Milieubeleidsplan (USD 3,6 miljoen) en de bestemmingsreserve budgetoverhevelingen (USD 498.000) is in totaal USD 4,5 miljoen onttrokken en geheralloceerd naar de bestemmingsreserve afschrijvingen.

Uit diverse reserves is een totaal bedrag van USD 322.000 onttrokken en gedoteerd aan de Algemene Reserve.

Het totaal van de onttrekkingen komt hiermee op USD 16,6 miljoen en sluit daarmee aan op het totaal van de onttrekkingen uit de reserves zoals vermeld in bijlage 4 Verzamel en consolidatie.

Bestemmingsreserve huisvesting

Uit de bestemmingsreserve onderhoud gebouwen is USD 12.000 besteed voor schimmelbehandelingen. Het saldo van de bestemmingsreserve renovatie J.A. Abraham Boulevard 27 van USD 60.000 is gedoteerd aan de Algemene Reserve.

Bestemmingsreserve agrarische zaken

Aan de inhuur van uitzendkrachten voor de implementatie van het inrichtingsplan LVV is USD 23.000 uitgegeven.

Bestemmingsreserve sport

De achterstallige loterijgelden van USD 430.000 zijn overeenkomstig de Loterijverordening Bonaire overgemaakt naar Bonaire Overheidsgebouwen N.V.

Bestemmingsreserve Huisvesting scholen

De onttrekking betreft voornamelijk de uitgekeerde OLB bijdrage aan de algemene kosten over de periode 2020-2024 van totaal USD 126.800 en de inflatie correctie bouwkosten van USD 200.000 aan Fundashon Propiedad Inmobil Boneiru. De ondersteuning bij beleidsontwikkeling heeft USD 6.000 gekost. Het restant van deze bestemmingsreserve betreft de bijdrage exploitatie kosten 2024.

Bestemmingsreserve Toerisme

Voor de implementatie van het Tourism Recovery Plan is ca USD 150.000 ingezet. De implementatie is in 2023 afgerond en het saldo USD 3.500 is vrijgevallen naar de Algemene Reserve.

Bestemmingsreserve Versterking ambtelijk apparaat

Voor versterking van het ambtelijk apparaat is USD 16.000 ingezet. Daarnaast is USD 42.000 benut voor de inhuur van expertise voor ondersteuning bij de ontwikkeling van grondbeleid en USD 30.000 voor de cofinanciering van het Integriteitsprogramma "Betrouwbaar Openbaar Bestuur". Het saldo van de bestemmingsreserve USD 3.000 is gedoteerd aan de Algemene Reserve.

Bestemmingsreserve Wegen en straten

Uit de totale onttrekking van USD 497.400 is USD 280.000 ingezet voor het asfalteren van de Kaya Aruaco en USD 197.000 voor de rehabilitatie van de Kaya Grandi. Nagenoeg de volledige onttrekking betreft investeringen in wegen voor het totaal bedrag USD 443.000 welke zijn omgezet in materiële vaste activa. De levering en plaatsing van diverse aanwijsborden in het kader van het Signage project heeft USD 20.000 gekost. De restant middelen voor de speeltuin Rincon USD 77.000 en voor het opknappen van de Kaya Grandi ad USD 24.000 zijn gedoteerd aan de Algemene Reserve.

Bestemmingsreserve Overige

In 2023 is USD 121.000 ingezet voor de dekking van risico-en frictie kosten. Voor het project implementatie gehandicapten parkeerkaarten is USD 60.000 onttrokken. Voor de dekking van COVID-19 kosten is USD 37.000 besteed. Het restant uit deze reserve van USD 128.000 is teruggestort in de Algemene Reserve.

Bestemmingsreserve Fineb leningen

Uit de ontvangsten over het jaar 2023 is USD 24.000 onttrokken van de bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve Natuur- en Milieubeleidsplan Bonaire 2020-2030

Voor de uitbreiding van de rioolwaterzuiveringsinstallatie, de aansluiting van vacuüm putten en installatie van een jachtafvalwater pompstation is USD 3,6 miljoen ingezet. Dit volledig bedrag is omgezet in materiele vaste activa. Voor koraalherstel en mangrove herstel is USD 1,2 miljoen besteed en daarnaast zijn kosten gemaakt voor het project verkenning plantages USD 126.000, voor uitvoering van het communicatieplan NMBP USD 27.000, voor de monitoring (zee)water kwaliteit USD 42.000 en voor het project voedsel productie voedselbank is USD 6.000 ingezet.

Bestemmingsreserve Deelnemingen

De storting van USD 843.956 heeft betrekking op het jaarrekeningresultaat van de deelneming BIA 2023.

Bestemmingsreserve risicodekking BONLAB

Middels het amendement op de eerste begrotingswijziging voor het dienstjaar 2023, is door de Eilandsraad de bestemmingsreserve risicodekking ten behoeve van BONLAB van USD 2.500.000 ten laste van de Algemene Reserves ingesteld. In het 1^e kwartaal van 2024 is een bedrag van in totaal USD 349.000 betaald aan reorganisatie- en transitiekosten; aangezien deze uitgaven betrekking hebben op het boekjaar 2023 van BONLAB zijn deze in 2023 ten laste van de bestemmingsreserve geboekt.

Versterking uitvoeringskracht Bureau Eilandsecretaris

Deze is ingesteld om de niet bestede middelen uit de aanvullende Vrije Uitkering ten behoeve van de versterking uitvoeringskracht van het Bureau Eilandsecretaris, welke in december 2023 zijn ontvangen, beschikbaar te maken voor 2024.

Egalisatiereserve afvalwater

De egalisatie reserve afvalwater is ingezet om de financiële bijdrage van het OLB van USD 600.000 aan de exploitatiekosten van de rioolwaterzuiveringsinstallatie door het Water- en Energiebedrijf Bonaire N.V. te dekken.

Bestemmingsreserve budgetoverhevelingen

De bestemmingsreserve budgetoverhevelingen is ingesteld om de niet bestede middelen uit de aanvullende Vrije Uitkering, welke in december 2023 zijn ontvangen, beschikbaar te maken voor 2024. In overeenstemming met de vastgestelde 3^e begrotingswijziging 2023 is het restant van deze middelen van USD 11.627.000 in deze reserve gestort. Daarnaast is totaal USD 2.281.000 aan niet ingezette budgetten uit 2023 in deze reserve gestort. Hiervoor is de eilandsraad conform artikel 7 lid 4 van de Verordening financieel beheer Bonaire vóór 31 december 2023 over deze budgetoverheveling geïnformeerd. De middelen uit deze bestemmingsreserve worden in het jaar 2024 via de budgetten in de exploitatie beschikbaar gesteld. Uit deze reserve is de OLB bijdrage voor de infrastructuur van de nieuwbouw sociale woningen van USD 498.000 betaald aan de uitvoeringsorganisatie FPIB.

Bestemmingsreserve Afschrijvingen

In het verleden heeft OLB uit eigen middelen totaal USD 5,4 miljoen bijgedragen aan de bekostiging van de benodigde infrastructuur voor de nieuwbouw van 500 sociale huurwoningen door Fundashon Cas Boneriano. In verband met fouterstel is dit bedrag per 1-1-2023 alsnog geactiveerd. Het bedrag gelijk aan de investering is gedoteerd aan de bestemmingsreserve afschrijvingen om de jaarlijkse kapitaallasten te dekken.

De onttrekkingen hebben betrekking op de afschrijvingskosten groot USD 940.000 die ten laste van deze bestemmingsreserve zijn verwerkt. De stortingen hebben betrekking op de investeringen ten laste van de Algemene Reserve (USD 910.000) en de exploitatie (USD 2,9 miljoen) samen in totaal USD 3,8 miljoen ter dekking van de toekomstige afschrijvingskosten. Ter dekking van de investeringen

ten laste van de diverse bestemmingsreserves is USD 4,6 miljoen geheralloceerd naar de bestemmingsreserve afschrijvingen.

Voorzieningen

Het totaal van de voorzieningen betreft:

Voorzieningen	Saldo per 31-12-2023	Saldo per 31-12-2022	Vershil
Pensioenen gezagdragers	3.282.645	2.970.609	312.036
Pensioenen werklieden Bonaire	2.112.779	2.143.345	-30.566
Totaal	5.395.424	5.113.954	281.470

Voorziening Pensioenen gezagdragers

Het verloop van de voorziening in 2023 wordt in onderstaand overzicht weergegeven:

Pensioenen gezagdragers	Saldo per 31-12-2023	Saldo per 31-12-2022	Vershil
Saldo per 1 januari	2.970.609	4.478.742	-1.508.133
Toevoegingen	417.535	156.409	261.126
Vrijgevallen bedragen	-	-1.546.693	1.546.693
Aanwendingen	-105.499	-117.849	12.350
Saldo per 31 december	3.282.645	2.970.609	312.036

De voorziening betreft toekomstige pensioen uitkeringen van voormalige en huidige gezagdragers. De voorziening van 2023 is berekend op basis van een actuariële berekening per 31 december 2023. Ten opzichte van de vorige waardering van 4,14% in 2022, is de rekenrente in 2023 gedaald met ca 0,60% naar 3,56%. Ondanks de daling van de rekenrente is de voorziening toegenomen doordat er in 2023 minder is onttrokken dan voorgaand jaar.

Voorziening Pensioenen werklieden Bonaire

Het verloop van de voorziening in 2023 wordt in onderstaand overzicht weergegeven:

Pensioenen werklieden Bonaire	Saldo per 31-12-2023	Saldo per 31-12-2022	Vershil
Saldo per 1 januari	2.143.345	2.995.759	-852.414
Toevoegingen	118.180	-	118.180
Vrijgevallen bedragen	-	-628.481	628.481
Aanwendingen	-148.746	-223.933	75.187
Saldo per 31 december	2.112.779	2.143.345	-30.566

Het OLB heeft de portefeuille van de opgebouwde schulden van de werklieden eilandgebied Bonaire en Selibon N.V. tot 31 december 2018 per 1 januari 2019 overgenomen. De voorziening betreft toekomstige pensioen uitkeringen van voormalige werklieden eilandgebied Bonaire en Selibon N.V. De voorziening van 2023 is berekend op basis van een actuariële berekening per 31 december 2023. Ten opzichte van de vorige waardering is de rekenrente verlaagd met ca 0,60% naar 3,56%.

Vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar

In het onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de langlopende schulden over het jaar 2023. Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar de staat van opgenomen langlopende leningen.

Vaste schulden	Saldo per 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Lening onderwijshuisvestingsplan	11.931.581	12.936.844	-1.005.263
Langlopend deel Seniorenregeling	2.877.496	4.110.686	-1.233.190
Ontvangen waarborgsommen	579.702	579.919	-217
Langlopend deel onderwijshuisvesting SGB	374.472	-	374.472
Totaal	15.763.251	17.627.449	-2.238.670

Lening Onderwijshuisvestingsplan

Op grond van een tussen het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het OLB gesloten convenant 'Onderwijshuisvestingsplan Bonaire 2012-2017' inzake de verbetering van de huisvesting van diverse onderwijsinstellingen op Bonaire, heeft het OLB een renteloze lening van genoemd ministerie ontvangen ten bedrage van USD 19.100.000. Op 4 april 2017 heeft de eilandsraad een aanvraag voor verhoging van de bestaande renteloze lening aan het Cft verstuurd. Het gaat hierbij om een additioneel bedrag van USD 5,9 miljoen. Het totaalbedrag van de renteloze lening aan het OLB werd als gevolg van deze verhoging USD 25 miljoen. Deze lening wordt in 19 termijnen van USD 1.005.263 afgelost, voor het eerst in 2013, middels jaarlijkse verrekening van de aflossing met de door het OLB te ontvangen Vrije Uitkering. Het bedrag van de lening inclusief het kortlopende gedeelte van de aflossingsverplichting bedraagt ultimo 2023 USD 13.942.107 en ultimo 2022 14.947.370.

Langlopend deel Seniorenregeling

Het seniorenbeleid maakt deel uit van de ingezette revitalisering van het ambtelijk apparaat. Hierbij wordt aan medewerkers de gelegenheid geboden om vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd met pensioen te gaan. De seniorenregeling wordt van 2023 tot aan 2027 gefaseerd uitgevoerd. De compensatie bestaat uit de doorbetaling van de pensioenpremie naar rato én de Algemene Ouderdomsverzekering (AOV) tot aan het bereiken van de 65-jarige leeftijd. Aan medewerkers, die hiervoor in aanmerking komen, wordt de mogelijkheid geboden om in 3 groepen in de navolgende perioden uit te stromen. De langlopende verplichting betreft de reservering van de compensatie kosten van groep 2 voor het jaar 2026 totaal USD 282.000 en over groep 3 van 2026-2027 voor het totaal bedrag USD 2.600.000. In 2023 is een extra last genomen van circa USD 1.000.000 (deels kortlopend en deels langlopend) aangezien enkele deelnemers die zich in 2022 tentatief hadden aangemeld alsnog definitief hebben gekozen voor deelname.

Onderwijshuisvesting Schuld SGB

Het OLB heeft de kosten voor huisvesting van de Scholengemeenschap Bonaire (SGB) uit 2019 op zich genomen. De restant schuld zal in 7 jaarlijkse termijnen worden ingelost. Het bedrag van de lening inclusief het kortlopende gedeelte bedraagt ultimo 2023 USD 524.261.

Waarborgsommen

Dit betreft ontvangen waarborgsommen van houders van erfpacht gronden.

Vlottende passiva

Onder de vlottende passiva zijn de schulden op korte termijn en de overlopende passiva verantwoord.

Vlottende passiva	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Schulden met een looptijd korter dan twee jaar	13.316.436	10.279.266	3.037.170
Overlopende passiva	35.465.031	49.741.277	-14.276.246
Totaal	48.781.467	60.020.543	-11.239.076

Schulden met een looptijd korter dan twee jaar.

Dit zijn schulden met een looptijd korter dan twee jaar aan andere publiekrechtelijke lichamen.

Schulden met een looptijd korter dan twee jaar	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Kortlopend deel lening onderwijshuisvestingsplan	2.010.526	2.010.526	-
Kortlopend deel Seniorenregeling	4.049.280	3.077.165	972.115
Kortlopend deel onderwijshuisvesting SGB	149.789	-	149.789
Overige kortlopende schulden	7.106.841	5.191.575	1.915.266
Totaal	13.316.436	10.279.266	3.037.170

Kortlopend deel lening onderwijshuisvestingplan

Het kortlopende gedeelte van de aflossingsverplichting (aflossing over de jaren 2024 en 2025) is onder de schulden op korte termijn opgenomen op de balans.

Kortlopend deel Seniorenregeling

Het kortlopende gedeelte van de verplichting (de jaren 2024 en 2025) is onder de schulden op korte termijn opgenomen op de balans.

Kortlopend deel onderwijshuisvesting SGB

Het kortlopende gedeelte van de verplichting (de jaren 2024 en 2025) is onder de schulden op korte termijn opgenomen op de balans.

Overlopende kortlopende schulden

De specificatie van de post overlopende kortlopende schulden is als volgt:

Overige kortlopende schulden	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Crediteuren algemeen	7.106.190	5.182.969	1.923.221
Overlopende posten	651	8.606	-7.955
Totaal	7.106.841	5.191.575	1.915.266

Crediteuren algemeen

Het bedrag van USD 7,1 miljoen bestaat voornamelijk uit:

- USD 3 miljoen ten behoeve van diverse uitvoeringsorganisaties;
- USD 1,4 miljoen voor diverse leveranciers van goederen en diensten;
- USD 0,7 miljoen ten behoeve van onderhoud infrastructuur;
- USD 0,6 miljoen voor de inhuur van uitzendkrachten en derden;
- USD 0,2 miljoen aan subsidies en bijdragen ;
- USD 0,2 miljoen voor beveiliging, elektriciteitsvoorziening en waterlevering;
- USD 0,2 miljoen voor aanschaf materialen en onderhoud huisvesting.

Overlopende posten

Dit betreft betalingen die ten onrechte op rekening van het OLB zijn gestort en in 2024 worden doorbetaald aan de Belastingdienst Caribisch Nederland.

Overlopende passiva

De specificatie van de post overlopende passiva is als volgt:

Overlopende passiva	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022	Vershil
Nog te besteden doeluitkeringen	29.678.712	44.582.205	-14.903.493
Vooruit ontvangen bedragen tlv. volgende begrotingsjaren	148.254	161.688	-13.434
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in volgend begrotingsjaar tot betaling komen	5.638.065	4.997.384	640.681
Totaal	35.465.031	49.741.277	-14.276.246

Nog te besteden doeluitkeringen

Voor verdere informatie wordt verwezen naar het overzicht van Bijzondere uitkeringen in paragraaf 5.3.

Vooruit ontvangen bedragen ten laste van volgende begrotingsjaren

Dit heeft betrekking op diverse leges en bijdragen van Ministeries.

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in het volgend begrotingsjaar tot betaling komen

In deze balanspost is een nog te betalen bedrag van USD 2,4 miljoen opgenomen. Dit bedrag betreft de reservering vakantiegeld 2024 groot USD 0,7 miljoen, de afrekening onderstand bij wijze van pensioen over voorgaande jaren voor USD 0,3 miljoen, pensioen verplichting werklieden APC 0,2 miljoen, Infrastructuur nieuwbouw FCB 2023 0,7 miljoen en wachtgeld reservering USD 0,5 miljoen.

Daarnaast is een bedrag van USD 1,2 miljoen opgenomen inzake te betalen verlegde ABB voor de jaren 2019 t/m 2023. Het OLB heeft verzuimd verlegde ABB af te dragen op afgenomen diensten en licenties uit het buitenland en heeft een berekening gemaakt voor de afgelopen vijf jaar, hetgeen de terugvorderingstermijn is van de Belastingdienst Caribisch Nederland. Het OLB heeft in samenhang daarmee ook een inkeermelding gedaan bij deze belastingdienst en zal zo snel mogelijk de aangifte doen over deze afgelopen vijf jaren.

De post bevat ook grotendeels nog te betalen bedrag van USD 2,0 miljoen voor diverse operationele kosten uit 2023 waaronder:

- kosten uitzendkrachten en verrichte werkzaamheden inhuurkrachten USD 0,5 miljoen;
- accountant en advieskosten USD 0,6 miljoen;
- kosten irrigatie water levering aan LVV door WEB voor USD 0,2 miljoen;
- diverse verplichten voor USD 0,7 miljoen

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

De niet uit de balans blijkende verplichtingen hebben betrekking op een aantal meerjarige overeenkomsten waarvoor wij reeds de verplichting zijn aangegaan. Deze overeenkomsten hebben betrekking op huur- en inhuurovereenkomsten met een waarde van USD 3,7 miljoen tot en met 2027 en de inhuurovereenkomsten tot en met 2025 van USD 0,6 miljoen.

5.2 Overzicht van baten en lasten

bedragen x USD 1.000

LASTEN - Hoofdfunctie / functie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023
0	Algemeen bestuur	39.198	30.690	38.222	37.446
001	Bestuursorganen	2.543	2.861	4.071	3.628
002	Bestuursapparaat	34.615	25.440	31.764	31.520
003	Burgerzaken	875	1.121	1.140	970
020	Eigendom niet voor openbare dienst	1.165	1.268	1.247	1.329
1	Openbare orde en veiligheid	810	794	881	887
130	Rampenbestrijding	203	177	421	343
140	Overige beschermende maatregelen	607	617	460	544
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	13.514	9.922	21.945	18.131
210	Wegen, straten en pleinen	11.206	7.840	19.454	16.058
211	Verkeersmaatregelen te land	150	179	461	158
222	Verkeersmaatregelen te water	2.158	1.903	2.030	1.915
3	Economische zaken	6.278	5.363	6.289	5.795
300	Dienst economische zaken	3.979	4.054	3.874	3.674
310	Handel en industrie	258	111	265	154
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	2.041	1.198	2.150	1.967
4	Onderwijs	8.978	2.686	13.816	13.844
400	Algemeen beheer onderwijs	825	733	703	794
480	Gemeenschap. uitg/inkomst onderwijs	7.494	1.294	12.454	12.391
482	Volwasseneneducatie	659	659	659	659
5	Cultuur en recreatie	8.134	5.020	9.240	8.909
510	Openbaar bibliotheekwerk	392	376	677	693
530	Sport	4.241	2.611	5.915	5.822
540	Kunst	1.070	1.606	2.145	1.903
541	Oudheidkunde / musea	197	252	252	251
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	2.234	175	250	240
6	Sociale voorzien/maatschapp.werk	12.902	9.319	23.019	21.206
600	Algemeen beheer sociale voorzieningen	3.086	1.479	9.230	8.656
611	Werkgelegenheid	363	-	613	443
630	Sociaal-cultureel werk & jeugd/jong.werk	6.417	6.912	7.761	6.994
640	Bejaardenzorg	44	58	58	41
650	Kinderopvang	2.459	777	4.772	4.502
651	Dagopvang gehandicapten	533	93	584	570
7	Volksgezondheid	9.766	5.593	22.187	23.979
700	Algemeen beheer volksgezondheid	1.959	1.286	3.094	5.388
710	Preventieve,curatieve gezondheidszorg	359	128	646	628
720	Slachthuizen	321	339	293	283
721	Reiniging	3.417	2.977	3.489	4.219
722	Riolering en waterzuivering	787	300	3.500	4.858
723	Milieu en natuurbeheer	2.615	262	10.852	8.300
725	Overige openbare hygiëne	308	301	312	303
8	Ruimte.ordering,volkshuisvesting	991	3.095	4.983	6.230
822	Overige volkshuisvesting	991	3.095	4.983	6.230
9	Financiering/alg.dekkingsmiddelen	10.453	1.103	13.640	19.114
920	Belastingen	760	718	718	957
921	Algemene uitkeringen	-	-	11.627	12.096
922	Algemene uitgaven / inkomsten	9.693	385	395	6.061
992	Saldo gewone dienst	-	-	900	-
TOTAAL LASTEN		111.024	73.585	154.220	155.542

bedragen x USD 1.000

BATEN - Hoofdfunctie / functie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begr.2023 na wijz.	Rekening 2023
0	Algemeen bestuur	8.111	4.543	10.925	8.623
001	Bestuursorganen	169	62	1.009	538
002	Bestuursapparaat	4.272	961	6.416	4.413
003	Burgerzaken	451	266	266	346
020	Eigendom niet voor openbare dienst	3.219	3.254	3.234	3.326
1	Openbare orde en veiligheid	1.213	317	561	1.019
130	Rampenbestrijding	203	117	361	337
140	Overige beschermende maatregelen	1.010	200	200	682
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	8.768	4.714	16.538	13.230
210	Wegen, straten en pleinen	7.579	3.917	15.376	12.108
211	Verkeersmaatregelen te land	111	96	396	139
222	Verkeersmaatregelen te water	1.078	701	766	983
3	Economische zaken	2.100	664	1.714	1.352
300	Dienst economische zaken	865	493	303	158
310	Handel en industrie	208	150	304	295
341	Overige agrarische zaken, jacht, visserij	1.027	21	1.107	899
4	Onderwijs	6.425	64	11.224	11.166
400	Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-
480	Gemeenschap. uitg/inkomst onderwijs	6.425	64	11.224	11.166
482	Volwasseneneducatie	-	-	-	-
5	Cultuur en recreatie	1.027	433	4.355	4.147
510	Openbaar bibliotheekwerk	38	-	369	383
530	Sport	987	432	3.427	3.420
540	Kunst	-	-	558	342
541	Oudheidkunde / musea	-	-	-	-
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	2	1	1	2
6	Sociale voorzien/maatschapp.werk	8.656	1.579	15.264	14.044
600	Algemeen beheer sociale voorzieningen	2.148	-	7.736	7.589
611	Werkgelegenheid	355	-	613	443
630	Sociaal-cultureel werk & jeugd/jong.werk	3.650	1.519	2.368	1.610
640	Bejaardenzorg	-	-	-	-
650	Kinderopvang	1.996	-	3.996	3.852
651	Dagopvang gehandicapten	507	60	551	550
7	Volksgezondheid	5.959	1.873	12.926	13.940
700	Algemeen beheer volksgezondheid	1.085	293	2.063	4.276
710	Preventieve,curatieve gezondheidszorg	263	-	518	518
720	Slachthuizen	199	180	180	225
721	Reiniging	1.840	1.400	1.400	2.130
722	Riolering en waterzuivering	187	-	750	1.338
723	Milieu en natuurbeheer	2.384	-	8.015	5.453
725	Overige openbare hygiëne	1	-	-	-
8	Ruimte.ordering,volkshuisvesting	1.150	1.137	3.021	4.393
822	Overige volkshuisvesting	1.150	1.137	3.021	4.393
9	Financiering/alg.dekkingsmiddelen	69.810	58.261	77.692	80.276
920	Belastingen	25.106	22.375	24.775	25.742
921	Algemene uitkeringen	39.895	34.875	51.906	53.230
922	Algemene uitgaven / inkomsten	4.809	82	82	1.304
992	Saldo gewone dienst	-	929	929	-
TOTAAL BATEN		113.219	73.585	154.220	152.190

De toelichting van de afwijkingen tussen de begroting en de realisatie is opgenomen onder de tabel 'wat heeft het gekost' in het hoofdstuk 'jaarverslag'.

5.3 Overzicht bijzondere uitkeringen inclusief toelichting voortgang

Toelichting

Het jaar 2023 is gestart met een totaal bedrag van USD 44,6 miljoen aan Bijzondere Uitkeringen. Dit bedrag is gelijk aan de eindstand van de Bijzondere Uitkeringen zoals vermeld in de jaarrekening 2022. Gedurende het jaar is een totaal bedrag van USD 33,4 miljoen aan nieuwe uitkeringen toegekend. In 2023 werd USD 48,3 miljoen besteed aan de verschillende activiteiten.

Onder de uitgaven wordt verstaan de bestedingen die ten laste van de BU komen. Dit kunnen ook investeringen zijn. In 2023 zijn onderstaande BU's afgerond en ten gunste van het rekeningresultaat verantwoord. De BU's Integriteitsprogramma BOBB en Regio envelop infra-convenant volkshuisvesting zijn reeds vastgesteld.

Grootboek	Omschrijving	Saldo per 31 dec 2023
60019020	Integriteitsprogramma BOBB	29.297
60022037	Trainingen via OLB academie en overige opleidingen	4.868
60022046	Onvoorzien incl aanvullende ICT middelen	2.746
60022057	Ondersteuning Digitaal	9
60022063	Versterking Deelnemingen	4.295
63000006	Illegale stortenplaatsen	376
66001016	Schuldhelpverlening 2	3.099
66001030	Loonkostensubsidie WMEB (Werken met beperking)	7.897
66300042	Zorg- en Veiligheidshuis ZVH	1.085
66510008	Implementatie VN Verdrag Handicap	686
67000009	PG- Zorgbonus	6.550
67230025	Natuurherstel Bonaire Management NMPB	462
68221006	Regio envelop infra- convenant volkshuisvesting	19.719
68221010	Verhuurdersubsidie 2023	20
TOTAAL		81.109

De verantwoording van de activiteiten die verantwoord zijn vanuit de BU is als volgt.

Projectnr	Omschrijving	Begin saldo per 1 Jan 2023	Inkomsten	Uitgaven	Saldo per 31 dec 2023
60019007	Opzetten RIEC CN 2022-2024	724.230	725.091	273.438	1.175.883
60019020	Integriteitsprogramma BOBB	40.238	-	40.238	-
	TOTAAL FUNCTIE 001	764.468	725.091	313.676	1.175.883
60022008	Ontwikkelplannen	11.152	-	11.152	-
60022019	Revitalisatie directie Samenleving & Zorg	103.263	-	70.939	32.324
60022020	Invulling hoofd Burgerzaken	35.348	-	-	35.348
60022023	Mobiliteit medewerkers ambtelijk apparaat	10.860	-	-	10.860
60022025	Doorontwikkeling integriteitsbeleid	28.848	-	28.848	-
60022030	Opzet en ontwikkeling rekenkamer OLB	84.024	-	52.845	31.179
60022034	Versterking Bureau ES en Bureau Gezaghebber	117.393	-	84.239	33.154
60022035	Bestuurskracht versterken via digitalisering	23.549	-	261	23.288
60022036	Technische assistentie	9.200	-	9.200	-
60022037	Trainingen via OLB academie en overige opleidingen	125.261	-	125.261	-
60022038	Dashboard bestuurlijke planning en dashboard	20.000	-	-	20.000
60022039	Verbeterplan dienstverlening Klantcontactcentrum	51.965	-	51.965	-
60022040	Opstellen/uitvoeren mobiliteitsplan/loopbaanontwikk.	240.831	-	240.830	1
60022041	Deregulering werving- en selectieproces	55.000	-	-	55.000
60022042	Achterstallig werk inhalen projectmatig werken	11.800	-	11.800	-
60022043	Inhuur TOPtrainees: 1 P&O en 2 S&Z	30.000	-	-	30.000
60022046	Onvoorzien incl aanvullende ICT middelen	30.106	-	30.106	-
60022047	Verbetering Financieel Beheer 2022	27.602	-	13.951	13.651
60022048	Jeugdparticipatie	94.400	-	26.384	68.016
60022049	Verbeteren financieel beheer 2022-2023	-	459.000	459.000	-
60022050	Versterking Juridische advisering	5.837	631.059	323.210	313.686
60022051	Werving NL/ABC	94.400	-	17.549	76.851
60022052	Bestuurlijke Betrekking	173.344	-	173.344	-
60022053	Versnellingskamer: Learning on the Job	141.382	-	141.382	-
60022054	Projectmatig Werken	184.850	-	172.612	12.238
60022055	Deel VerbeterPlan R&O	231.058	-	140.176	90.882
60022056	Mobiliteit	236.000	-	83.706	152.294
60022057	Ondersteuning Digitaal	77	-	77	-
60022058	Professionalisering Organisatie	74.340	-	74.340	-
60022059	Boven Plankostenscan	35.400	-	-	35.400
60022060	Hunt Talenten ABC & ENL	47.200	118.000	-	165.200
60022061	Twinning Gemeentes NL & BES	78.716	118.000	111.085	85.631
60022062	Bestuurlijke Ondersteuning Gezag "TaskForce"	114.658	-	5.584	109.074
60022063	Versterking Deelnemingen	120.400	-	120.400	-
60022072	Versterking uitvoeringskracht ES	-	255.000	-	255.000
	TOTAAL FUNCTIE 002	2.648.264	1.581.059	2.580.244	1.649.078
60201011	Modernisering erfpacht 2023-2024	-	65.280	-	65.280
	TOTAAL FUNCTIE 020	-	65.280	-	65.280
61300005	Rampenbestrijding	188.295	201.823	240.142	149.976
61300010	Geneeskundige Hulpverlening Rampen & Crisis CN	86.947	50.000	96.947	40.000
	TOTAAL FUNCTIE 130	275.242	251.823	337.089	189.976
62100013	Eenmalig impuls wegen	382.043	-	158.456	223.587
62100014	Meerjarig uitvoeringsprogramma wegen fase 2	998.854	-	597.659	401.195
62100015	Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen Bonaire '20-'23	5.854.839	-	5.517.945	336.894
62100018	Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen 2023-2027	6.010.017	-	2.237.677	3.772.340
62100019	Infrastructuur nieuwbouw FCB 2023	-	784.380	784.380	-
	TOTAAL FUNCTIE 210	13.245.753	784.380	9.296.117	4.734.016
62220007	Showcase Hato	914.640	-	-	914.640
	TOTAAL FUNCTIE 222	914.640	-	-	914.640

Projectnr	Omschrijving	Begin saldo per 1 Jan 2023	Inkomsten	Uitgaven	Saldo per 31 dec 2023
63000006	Illegale stortenplaatsen	31.525	-	31.525	-
	TOTAAL FUNCTIE 300	31.525	-	31.525	-
63410005	Landbouw ontwikkeling incl slachthuis	744.963	-	577.793	167.170
63410006	Greenhouses in de wijken	-18.182	69.722	28.143	23.397
	TOTAAL FUNCTIE 341	726.781	69.722	605.936	190.567
64800012	Onderwijshuisvesting Overhead FPIB 2020-2021	1.147.500	-	1.147.500	-
64800013	Bijdrage OLV Onderwijshuisvesting Overneemkosten FPIB 2022	-	9.068.638	9.068.638	-
	TOTAAL FUNCTIE 480	1.147.500	9.068.638	10.216.138	-
65100001	Project Bibliotheek Digitale inclusie	50.969	-	38.894	12.075
65100006	Bibliotheek Bonaire BU	272.363	-	144.499	127.864
65100009	BU Doorontwikkeling bibliotheek 2023-2024	-	130.890	127	130.763
	TOTAAL FUNCTIE 510	323.332	130.890	183.520	270.702
65300007	AJB Junior	6.324	-	6.324	-
65300008	Versterking Indebon 2022-2023	109.750	263.400	223.301	149.849
65300010	Renovatie Voetbalstadion Antonio Trenidad (Rincon)	570.247	-	570.247	-
65300011	Renovatie honk- & softball accommodaties	1.095.694	-	562.250	533.444
65300012	Renovatie Sporthal (Kompleho Deportivo) J.Nicolaas	1.200.000	-	1.162.797	37.203
65300013	Realisatie Publiek Zwembad Bonaire	2.500.000	-	241.237	2.258.763
65300014	Onderhoud div.sportaccommodaties en speeltuinen	50.000	-	50.000	-
65300015	Inkoop advies,ontwerp,projectman,bouwbegeleiding	200.000	-	45.026	154.975
65300016	Naschoolse sport-en beweegaanbod Indebon	-	110.000	104.569	5.431
65300018	Wegwerken achterstanden speeltuinen	-	500.000	-	500.000
	TOTAAL FUNCTIE 530	5.732.015	873.400	2.965.750	3.639.665
65400005	Ondersteuning Cultuurorganisaties Bonaire	57.616	-	-	57.616
65400008	Cultuurcoaches 2023-2025	-	164.190	-	164.190
	TOTAAL FUNCTIE 540	57.616	164.190	-	221.806
66000044	De Integrale Wijkontwikkeling 2022	1.278.859	373.141	1.304.800	347.200
66001015	Project Pagabon	7.021	-	7.021	-
66001016	Schuldhelpverlening 2	3.099	-	3.099	-
66001023	Loonkostensubsidie BBL	437.468	-	96.853	340.615
66001027	Bijdrage Huurlasten in de particuliere sector	37.221	-	36.741	480
66001029	Implementatie MDT(Maatschappelijke DienstTijd)	248.652	-	248.652	-
66001030	Loonkostensubsidie WMEB (Werken met beperking)	25.725	-	25.725	-
66001031	Bijdrage huurlasten particulier 2 (pilot VHS)	300.000	-	300.000	-
66001032	Energiekosten Bonaire	4.433.657	-	3.454.486	979.171
66001033	Sociale Agenda "Kansen voor Allen"	973.353	-	771.441	201.912
66001035	Aanpak energiearmoede Bonaire	966.556	-	525.320	441.236
66001036	Ondersteuning armoedebeleid 2023-2024	-	100.000	6.505	93.495
66001037	Project groenten en fruit voedselbank 2023-2024	-	96.294	32.567	63.727
66001038	Ondersteuning Centraal Dialoog 2023-2024	-	80.000	25.777	54.223
66001039	Verlenging pilot BVP 2023	-	748.522	718.900	29.622
66001040	Implementatie subsidiekader MDT	-	30.000	30.000	-
66001041	Verlenging pilot BVP 2024	-	550.000	11.702	538.298
	TOTAAL FUNCTIE 600	8.711.611	1.977.957	7.599.590	3.089.978
66110022	Krachten bundelen	69.046	-	5.280	63.766
66110023	Job programs	22.974	-	-	22.974
66110025	Krachten bundelen 2	192.122	-	116.793	75.330
66110026	Job programs 2	89.167	-	14.850	74.317
66110028	Bonaire Mobile Carwash 2023-2024	-	196.030	102.873	93.158
66110029	Forma Brug naar werk 2023-2024	-	257.058	-	257.058
66110030	Loonkostensubsidie WMEB 2023-2024	-	392.000	135.079	256.921
66110031	Jobprograms 2023-2024	-	125.000	68.375	56.625
	TOTAAL FUNCTIE 611	373.309	970.088	443.249	900.148

Projectnr	Omschrijving	Begin saldo per 1 Jan 2023	Inkomsten	Uitgaven	Saldo per 31 dec 2023
66300003	Sociale Kanstraject Jongeren(SKJ)	406.813	-	406.813	-
66300036	Inter (eilandelijke) opvang slachtoffers	63.604	-	54.204	9.400
66300040	Youth Policy Programme - EU	2.568.019	-	-	2.568.019
66300042	Zorg- en Veiligheidshuis ZVH	25.266	-	25.266	-
66300043	Werkplan HGKM 2021-2024	-	876.627	767.562	109.065
66300045	Tijdelijke impuls schoolmaaltijden	121.000	-	-	121.000
66300046	Sociale Kanstrajecten Jongeren 2023	-	674.957	185.176	489.781
66300047	Schoolmaaltijden Bonaire 2023	-	355.350	-	355.350
66301003	Sentro Akceso BU	-	172.062	172.062	-
TOTAAL FUNCTIE 630		3.184.702	2.078.996	1.611.082	3.652.616
66500012	BES(t)4Kids- programmaplan	1.400.621	-	-	1.400.621
66500014	BES(t)4Kids 2022	1.070.631	-	1.005.614	65.017
66500015	BES(t)4Kids 2023	-	3.825.000	2.846.359	978.641
TOTAAL FUNCTIE 650		2.471.252	3.825.000	3.851.973	2.444.279
66510008	Implementatie VN Verdrag Handicap	11.132	-	11.132	-
66510010	Krusada Warda Mi Rin 2023 -2024	-	480.000	480.000	-
TOTAAL FUNCTIE 651		11.132	480.000	491.132	-
67000005	Publieke gezondheidszorg	703.820	718.000	933.525	488.295
67000007	PG- Covid	32.947	-	32.947	-
67000009	PG- Zorgbonus	6.550	-	6.550	-
67000010	Covidkosten 2022	-	-	-	-
67000011	Covidkosten 2021	-	-	-	-
67000012	Covidkosten 2023	-	605.476	419.319	186.157
TOTAAL FUNCTIE 700		743.317	1.323.476	1.392.342	674.452
67100015	Krusada Inloophuis & Centrum Walk In	-	518.118	518.118	-
TOTAAL FUNCTIE 710		-	518.118	518.118	-
67220005	Riolering en Watervoorziening	170.014	-	137.951	32.063
TOTAAL FUNCTIE 722		170.014	-	137.951	32.063
67230017	Opruimactie zwerfasbest	14.130	-	-	14.130
67230018	Aanpak Plastics	21.888	-	2.590	19.298
67230020	Gecombineerde Milieuprojecten	256.126	-	-	256.126
67230021	Integrale visie afvalwater Bonaire	27.887	-	27.887	-
67230022	Project Watercircles	295.444	-	143.366	152.078
67230024	Reorganisatie LVV	195.267	-	104.657	90.610
67230025	Natuurherstel Bonaire Management NMPB	111.977	-	111.977	-
67230027	Afvalbeheer op maat 2021	1.454.564	-	13.886	1.440.678
67230030	Afvalbeheer op maat 2022	372.171	-	-	372.171
67230045	Secretaris klimaattafel	-	102.000	-	102.000
67230046	Bijdrage OLB Plantage Fontein	-	2.360.000	2.360.000	-
TOTAAL FUNCTIE 723		2.749.454	2.462.000	2.764.362	2.447.091
68221006	Regio envelop infra- convenant volkshuisvesting	19.719	-	19.719	-
68221008	Verhuurderssubsidie 2022	-	242.712	242.712	-
68221010	Verhuurderssubsidie 2023	254.924	1.545.076	1.800.000	-
68221011	Woningbouwprojecten 2023-2024	-	51.000	-	51.000
68221012	Opstellen woon/zorg visie 2023-2024	-	69.360	-	69.360
68221013	Herstructureringsprojecten 2023-2024	-	69.360	-	69.360
68221014	Verhuurderssubsidie 2024	-	550.000	550.000	-
68221015	Aanloopkosten woondeal 2023-2025	-	292.235	292.235	-
68221016	Bijdrage woondeal Dawari 2023-2030	-	3.060.000	-	3.060.000
68222045	Plv. Voorzitter Huurcommissie	25.636	-	8.289	17.347
68222068	Bijdrage huurcommissie 2023-2024	-	127.500	8.094	119.406
TOTAAL FUNCTIE 822		300.279	6.007.243	2.921.049	3.386.473
TOTAAL BIJZONDERE UITKERINGEN		44.582.206	33.357.351	48.260.844	29.678.713

FUNCTIE 001 – BESTUURSORGANEN

60019007 – Opzetten RIEC CN 2022-2024

USD 1.175.883

Het RIEC CN heeft in 2023 de werving gedaan waarmee de vacatures zijn ingevuld. Ook is het convenant getekend door alle betrokken overheidspartijen, waarna informatie op juiste manier uitgewisseld kon worden. In de tweede helft van het jaar zijn casus overleggen gestart en is gewerkt aan bewustwording bij partners, onder andere door presentaties te verzorgen. Het OLB is de beheerorganisatie voor het RIEC. De stuurgroep RIEC CN, waar meerdere partners zitting in nemen, sturen gezamenlijk het RIEC CN aan.

60019020- Integriteitsprogramma BOBB

USD -

De nieuwe integriteit coördinatoren zijn opgeleid met aparte opleidingsdagen en met begeleiding op de job. Daarmee werd ook de kwaliteit van de producten geborgd. Op 23 oktober is deze BU definitief vastgesteld. Het resterend bedrag is niet teruggevorderd en hierdoor vrijgevallen.

FUNCTIE 002 – BESTUURSAPPARAAT

60022008 – Ontwikkelplannen

USD -

De middelen zijn volledig ingezet voor het opstellen en uitvoeren van het mobiliteitsplan. De bijzondere uitkering wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

60022019 - Revitalisatie directie Samenleving & Zorg

USD 32.324

De middelen zijn in november 2023 besteed aan een dienstreis naar Nederland. Leidinggevend in het sociaal domein hebben geparticipeerd aan het najaarscongres en hebben diverse interdepartementale werkvergaderingen met ministeries en twinningsgemeenten bijgewoond. De middelen zijn daarnaast ingezet voor ondersteuning en advisering in het kader van de uitvoering van het welvaartsprogramma. Het verzoek tot verlenging van de beschikkingstermijn en herbestemming van de middelen uit de BU Versterking uitvoeringskracht in 2024 is op 15 augustus 2023 ingediend.

60022020 - Invulling hoofd Burgerzaken

USD 35.348

Middelen kunnen tot op dit moment nog niet besteed worden omdat er nog geen akkoord is van BZK. Indien akkoord zullen de middelen gebruikt worden voor het inhuren van een uitzendkracht om de achterstanden in het stamboom onderzoek weg te werken. De goedkeuring wordt dit jaar nog verlengd. Het verzoek tot verlenging van de beschikkingstermijn en herbestemming van de middelen uit de BU Versterking uitvoeringskracht in 2024 is op 15 augustus 2023 ingediend.

60022023 - Mobiliteit medewerkers ambtelijk apparaat

USD 10.860

In afwachting op de start van de mobiliteitscoördinator zijn er nog geen activiteiten ontplooid en middelen benut. Het verzoek tot verlenging van de beschikkingstermijn en herbestemming van de middelen uit de BU Versterking uitvoeringskracht in 2024 is op 15 augustus 2023 ingediend.

60022025 - Doorontwikkeling integriteitsbeleid

USD -

Er zijn meerdere workshops georganiseerd voorafgaand aan de beëdiging van nieuwe ambtenaren. Ook is een extern bureau ingehuurd voor een disciplinair onderzoek. Tevens is de inzet van externe vertrouwenspersonen uit deze BU betaald. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Versterking uitvoeringskracht is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022030 - Opzet en ontwikkeling rekenkamer OLB

USD 31.179

De leden van rekenkamer OLB zijn in februari 2023 aangesteld. Vanwege de gestagneerde aanstelling van de leden konden de middelen niet eerder gebruikt worden voor de bedoelde activiteiten. In april 2023 is het verzoek tot verlenging van de bestedingstermijn van deze middelen uitgegaan naar het Ministerie van BZK.

60022034 - Versterking Bureau ES en Gezaghebber

USD 33.154

De middelen zijn gebruikt om de secretariële werkzaamheden binnen het bureau Eilandsecretaris en de VTH-keten te versterken. Voor de resterende middelen van dit deelproject is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB, verlenging van de bestedingstermijn en goedkeuring voor herbesteding van de middelen aangevraagd. Voorgesteld is om de middelen toe te voegen aan de middelen voor de oprichting van de Algemene Bestuursdienst.

60022035 - Bestuurskracht versterken via digitalisering

USD 23.288

Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen te melden. Het voorstel voor verlenging van de bestedingstermijn en herbesteding voor uitvoeringskracht in 2024 wordt samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB gereedgemaakt.

60022036 - Technische assistentie

USD -

De middelen zijn volledig ingezet voor het opstellen en uitvoeren van het mobiliteitsplan. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022037 - Investeren in trainingen via OLB academie en overige opleidingen

USD -

In de maand augustus zijn middelen ingezet voor de opzet van het personeelsblad en de externe nieuwsbrief. De kosten voor deelname het sectoroverleg CN door 4 medewerkers in Nederland en de participatie door 3 medewerkers aan de cursus Protocol op Curaçao zijn uit deze middelen gedekt. Voor abonnementskosten van het TMA is uit deze middelen gedekt. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022038 - Dashboard bestuurlijke planning en dashboard

USD 20.000

De middelen waren bedoeld voor de aanschaf van een module managementinformatie, echter zijn deze middelen niet benut. Voor de resterende middelen van dit deelproject is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB, verlenging van de bestedingstermijn en goedkeuring voor herbesteding van de middelen aangevraagd. Voorgesteld is om de middelen toe te voegen aan de middelen voor de oprichting van de Algemene Bestuursdienst.

60022039 - Verbeterplan dienstverlening Klantcontactcentrum

USD -

De nieuwe digitale servicedesk is in maart 2023 geopend en in april 2023 heeft de feestelijke opening plaatsgevonden. Uit deze middelen is een uitzendkracht aangetrokken en is communicatie advies ingekocht. Ook zijn de kosten voor diverse advertenties en publicaties omtrent het KCC uit deze middelen gedekt. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

- 60022040** - Opstellen en uitvoeren mobiliteitsplan en loopbaanontwikkeling USD -
De middelen zijn ingezet om personeel aan te trekken. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.
- 60022041** - Deregulering werving- en selectieproces USD 55.000
Het project is niet uitgevoerd in 2023. Voor de resterende middelen van dit deelproject is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB, verlenging van de bestedingstermijn en goedkeuring voor herbesteding van de middelen aangevraagd. Voorgesteld is om de middelen toe te voegen aan de middelen voor de oprichting van de Algemene Bestuursdienst.
- 60022042** - Achterstallig werk inhalen projectmatig werken USD -
Uit deze middelen zijn uitzendkrachten betaald die achterstallig werk hebben uitgevoerd. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.
- 60022043** - Inhuur TOPtrainees: 1 P&O en 2 S&Z USD 30.000
De TOPtrainees worden uit de lopende begroting betaald Voor de resterende middelen van dit deelproject is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB, verlenging van de bestedingstermijn en goedkeuring voor herbesteding van de middelen aangevraagd. Voorgesteld is om de middelen toe te voegen aan de middelen voor de oprichting van de Algemene Bestuursdienst.
- 60022046** - Onvoorzien incl. aanvullende ICT middelen USD -
De eerste helft van het netwerk apparatuur is afgeleverd in het tweede kwartaal van 2023. De resterende middelen zijn in het derde kwartaal besteed voor de aanschaf van camera-en toegangsbeveiligingssystemen en bijbehorende apparatuur. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Organisatie ontwikkeling is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.
- 60022047** - Verbetering Financieel beheer 2022 USD 13.651
Dit budget zal worden ingezet voor de afronding van het proces subsidies.
- 60022048** - Jeugdparticipatie USD 68.016
De middelen zijn ingezet voor de inhuur van een marketingbureau dat als taak heeft de activering van jeugdparticipatie en het organiseren van activiteiten die zullen leiden tot de vorming van een Jeugdraad. Dit in het kader van de uitvoering van het vastgesteld Integraal Jeugdbeleid 2021-2025. Daarnaast zijn de kosten voor deelname aan de conferentie "Ver-sterk Evenement" ter verhoging van de kennis in het onderwerp "jeugdparticipatie" door 3 werknemers deels hieruit bekostigd. Voor het resterend bedrag van USD 68.000 is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Bestuurlijke Werkafspraken verlenging van de bestedingstermijn gevraagd voor voortzetting van de activiteiten in 2024.

60022049 -Verbeteren financieel beheer 2022-2023 USD -
De middelen zijn ingezet voor de ondersteuning van het team belastingen en de inzet van de coördinator belastingen, de verdere opzet en begeleiding van de (Verbijzonderde) Interne Controles en het verzorgen van trainingen op dit onderdeel. Om ook voor 2023 een goedkeurende accountantsverklaring te ontvangen is geïnvesteerd in kennis en adviesvaardigheden van de afdeling Financiën. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering bestuurlijke Werkafspraken is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022050 -Versterking Juridische advisering USD 313.686
Naast de uitbreiding van de bestuurlijke juridische capaciteit en de wetgevingscapaciteit in voorgaand kwartaal, wordt ook de administratie capaciteit uitgebreid. Per 1 oktober 2023 is de sectie administratie uitgebreid met een vaste administratieve kracht. Ter garantie van de inzet van juristen voor de afdeling JAZ in het jaar 2024 zal verlenging van de bestedingstermijn voor dit uitvoeringsonderdeel van de BU Bestuurlijke Werkafspraken worden aangevraagd.

60022051 -Werving NL/ABC USD 76.851
De kosten voor het bezoeken van de beurzen om personeel te werven in Nederland zijn hiervan betaald. De uitvoering van deze activiteiten vraagt minder budget waardoor een onderbesteding verwacht wordt. Voor het te verwachten restant van het wervingsbudget à USD 70.000 per eind december 2023 wordt verlenging aangevraagd. In overleg met BZK wordt de verwachte onderbesteding doorgeschoven naar 2024 voor het versterken van de uitvoeringskracht.

60022052-Bestuurlijke Betrekking USD -
Van dit budget zijn personele kosten betaald in het kader van bestuurlijke betrekkingen. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022053 -Versnellingskamer: Learning on the Job USD -
Van dit budget zijn personele kosten betaald in het kader van de versnellingskamer en learning on the job. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022054 -Projectmatig Werken USD 12.238
Van dit budget worden personele kosten betaald in het kader van projectmatig werken. Voor het resterend bedrag van USD 12.200 is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Bestuurlijke Werkafspraken verlenging van de bestedingstermijn gevraagd voor voortzetting van de activiteiten in 2024.

60022055 - Deel Verbeterplan R&O USD 90.882
Het wervingsproces voor een nieuwe trekker van het deelverbeterplan R&O zal worden voortgezet. Het traject van het deelverbeterplan is op een laag pitje gezet in afwachting op werving van een trekker. Tegelijkertijd hebben er meerdere wisselingen van de wacht plaatsgevonden in de directie, wat het traject verder heeft belemmerd. De beschikbare middelen zijn grotendeels gebruikt, en er zijn kleine stappen gezet. In 2024 wordt dit traject hervat en meegenomen in de volledige transitie van de directie R&O. Verlenging van de beschikbare middelen is reeds aangevraagd.

60022056 -Mobiliteit

USD 152.294

Externe deskundigheid is aangetrokken voor ondersteuning bij de totstandkoming van de inrichtingsplannen en vormgeving van het revitalisatie traject binnen het OLB. Om de inzet van de change manager in 2024 te continueren is gevraagd de bestedingstermijn en bestemming voor dit uitvoeringsonderdeel van de BU Bestuurlijke Werkafspraken te verlengen.

60022057 -Ondersteuning Digitaal

USD -

Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022058 -Professionalisering Organisatie

USD -

Uit dit budget zijn diverse trainingen en informatiebijeenkomsten georganiseerd. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering bestuurlijke Werkafspraken is hiermee afgerond. Zodra alle deelprojecten uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022059 -Boven Plankostenscan

USD 35.400

De gemaakte kosten zijn van een ander budget betaald. Voor het restant van USD 35.000 wordt verlenging van de bestedingstermijn van de BU Bestuurlijke Werkafspraken aangevraagd om deze werkwijze in 2024 te kunnen voortzetten.

60022060 -Hunt Talenten ABC & ENL

USD 165.200

De inhaalslag op het gebied van HRM begint langzaam op gang te komen. Om dit goed voort te kunnen zetten zal worden gevraagd de bestedingstermijn van de BU Bestuurlijke Werkafspraken voor het restant van USD 165.200 te verlengen.

60022061 -Twinning Gemeentes NL & BES

USD 85.631

De inhaalslag op het gebied van HRM begint langzaam op gang te komen. Om dit goed voort te kunnen zetten wordt gevraagd de bestedingstermijn van deze middelen uit de BU Bestuurlijke Werkafspraken te verlengen.

60022062 -Bestuurlijke Ondersteuning Gezag "TaskForce"

USD 109.074

De werkzaamheden van de Taskforce knelpunten economische ontwikkelingen zijn hieruit bekostigd en zullen ook in 2024 moet worden voortgezet. Om dit goed voort te kunnen zetten wordt gevraagd de bestedingstermijn van deze middelen uit de BU Bestuurlijke Werkafspraken te verlengen.

60022063 -Versterking Deelnemingen

USD -

In 2023 zijn 3 inactieve stichtingen ontbonden en vereffend door extern inhuur. De middelen zijn daarnaast ingezet voor specialistische advisering aan het bureau Deelnemingen en het plaatsen van vacatures voor het vullen van de raden van commissarissen. In het laatste kwartaal 2023 is een opleiding verzorgd voor toekomstige toezichthouders. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Bestuurlijke Werkafspraken is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van BZK.

60022072 -Versterking uitvoeringskracht ES USD 255.000
De middelen zijn toegekend voor de kwalitatieve en kwantitatieve versterking van het Bureau Eilandsecretaris in het jaar 2024.

FUNCTIE 020 – EIGENDOMMEN NIET VOOR OPENBARE DIENST BESTEMD

60201011 – Modernisering erfpacht 2023-2024 USD 65.280
Vorbereidingen zijn getroffen voor een pilotproject met betrekking tot de afhandeling van erfpachtaanvragen. Kadaster Curaçao is benaderd, aangezien zij momenteel hetzelfde systeem gebruiken. Echter, vanwege onderbezetting is de pilot tijdelijk stopgezet. Gezien de urgentie en met het oog op transparantie voor de klant, wordt het traject heroverwogen en zal het worden voortgezet in 2024.

FUNCTIE 130 – RAMPENBESTRIJDING

61300005 – Rampenbestrijding USD 149.976
De kosten voor de website, crisisgids, teambuilding en deskundigheidsbevordering zijn hiervan bekostigd.

61300010 -Geneeskundige Hulpverlening Rampen & Crisis CN USD 40.000
De middelen zij besteed aan cursussen en trainingen en de aanschaf van middelen voor de Witte Kolom. Dit in het kader van het verhogen van de paraatheid bij rampen en ongevallen.

FUNCTIE 210 – WEGEN, STRATEN PLEINEN

62100013 - Eenmalig impuls wegen USD 223.587
Deze middelen, onderdeel van het project 'Eenmalig impuls wegen', zullen worden ingezet voor de volledige ontsluiting van de omgeving met de onderwijsinstellingen in de buurt. Deze middelen zijn niet toereikend en zullen worden aangevuld met middelen vanuit de investeringen van de begroting van het openbaar lichaam Bonaire. Verlenging van de beschikbare middelen is reeds aangevraagd.

62100014 - Meerjarig uitvoeringprogramma wegen fase 2 USD 401.195
Deze middelen zijn onderdeel van programma's die via een scopewijziging zijn aangevraagd. Het betreft de uitvoering van projectonderdelen die gekoppeld zijn aan de verbetering van hemelwaterafvoer. Verlenging van de beschikbare middelen is reeds aangevraagd.

62100015 - Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen Bonaire '20-'23 USD 336.894
In december 2023 is fase 3A van de Kaya Korona afgerond. Als gevolg van nieuwe verzoeken en ontwikkelingen rondom het gebied is besloten om de werkzaamheden van Fase 3B aan te houden. In 2024 zullen deze verder worden uitgezet. Aangezien de benodigde fondsen het resterende bedrag van totaal USD 337.000 zal overschrijden, is besloten om in het paragraaf investeringen middelen aan te wenden om het project af te ronden. Verlenging van de beschikbare middelen is reeds aangevraagd.

62100018 - Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen Bonaire '23-'27 USD 3.772.340
In 2023 is een aanvang gemaakt met de uitvoering van werkzaamheden die binnen het kader van het programma MJOP 2023-2027 vallen. In 2024 zullen deze werkzaamheden worden voortgezet en naar verwachting in het derde kwartaal van 2024 worden afgerond. Na afronding van deze werkzaamheden zullen de resterende middelen worden aangevraagd voor de uitvoering van de overige projecten binnen het programma.

62100019 – Infrastructuur nieuwbouw FCB 2023

USD -

Deze middelen zijn overgemaakt naar de uitvoeringsorganisatie.

FUNCTIE 222 – VERKEERSMAATREGELEN TE WATER

6220007 - Showcase Hato

USD 914.640

Dit project is momenteel in de wacht gezet in afwachting van de aanstelling van een projectleider. Het wervingsproces is lopende.

FUNCTIE 300 – ECONOMISCHE ZAKEN

6300006 - Illegale stortplaats

USD -

In 2023 zijn diverse illegale stortplaatsen schoongemaakt waaronder:

de naamloze verharde weg leidende achter Amboina naar de steenbrekerij is schoongemaakt.

Gedurende de maanden augustus en september is deze 2 keer schoongemaakt. Onbekenden hadden na opruiming deze plek weer vuil gemaakt. Op Antriol en omgeving Bario di Mexico, Kaya Barakuda, Den Stashi en Bario Santa Rosa werden vuilnishopen opgeruimd. bij Belnem werd ook schoongemaakt; in Washikemba en Lagun werden grote vuilnishopen opgeruimd; ten westen van LVV waren grote hopen vuil deze werden ook schoongemaakt. Het project is afgerond en de bijzondere uitkering zal middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling worden aangeboden.

FUNCTIE 341 - OVERIGE AGRARISCHE ZAKEN JACHT EN VISSERIJ

6341005 - Landbouw ontwikkeling incl. slachthuis

USD 167.170

De uitvoering van het slachthuis loop achter op de planning. Dit heeft te maken met speciale leveringen voor wat betreft materieel dat geïnstalleerd dient te worden. De levering heeft lang op zich laten wachten waardoor er ook niet conform de planning gewerkt kan worden. Daarnaast is er ook vertraging opgelopen met de levering van de vloermaterialen. De verlenging van de bestedingstermijn voor inzet van de resterende middelen is aangevraagd.

6341006 – Greenhouses in de wijk

USD 23.397

De projectleider is in het derde kwartaal aangesteld. De meeste goederen zoals greenhouses zijn aangeschaft. Begin 2024 zal in samenspraak met de buurtcentra de moestuinen worden opgezet. Dit project heeft een doorloop tijd van twee jaren.

FUNCTIE 480 – GEMEENSCHAPPELIJKE UITGAVEN/INKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS

6480012 - Bijdrage Onderwijshuisvesting Overheadkosten FPIB 2020-2024

USD -

Deze middelen zijn conform het onderwijshuisvestingsplan overgemaakt naar de uitvoeringsorganisatie voor het realiseren van de nieuwbouw van schoolgebouwen in het primair en voortgezet onderwijs. Het betreft hier de bijdrage van het OLB aan de overheadkosten van FPIB.

64880013 - Bijdrage OCW Onderwijshuisvesting Overheadkosten FPIB 2023

USD -

Deze middelen zijn conform het onderwijshuisvestingsplan overgemaakt naar de uitvoeringsorganisatie voor het realiseren van de nieuwbouw van schoolgebouwen in het primair en voortgezet onderwijs. Het betreft hier de bijdrage van het OLB aan de overheadkosten van FPIB.

FUNCTIE 510 – OPENBAAR BIBLIOTHEEKWERK

65100001 - Project Bibliotheek Digitale inclusie USD 12.075

De middelen zijn ingezet voor de aanschaf van materialen, zoals beeldschermen, 3D printer, laptops en tablets. Verdere bestedingen zijn deskundigheidsbevorderingen en cursussen klik en type. Doordat het moeilijk is om externe partners te vinden voor het verzorgen van de cursussen zijn de middelen nog niet uitgeput. Het verzoek tot verlenging van de bestedingstermijn van deze middelen is ingediend. Het is de bedoeling dat de middelen alsnog worden ingezet voor deskundigheidsbevordering door middel van cursussen.

65100006 - Bibliotheek Bonaire USD 127.864

In het kader van het Meerjarenbeleidsplan Bibliotheek zijn middelen gereserveerd voor het project Bibliotheek op school 2023-25. Er is al een leesconsulent aangetrokken. Werving van projectleider is rond en begint per 1 maart 2024.

65100009 - BU Doorontwikkeling bibliotheek 2023-2024 USD 130.763

In het derde kwartaal zijn middelen ingezet voor de inhuur van een externe deskundige voor het opstellen van het meerjarenbeleidsplan voor de Bibliotheek. Ook is de inhuur van ondersteuning bij de uitvoering van onderdelen van het bestuursakkoord en college programma over de maanden juli tot augustus bekostigd. De resterende middelen zijn gereserveerd voor 1fte leesconsulent en 1 fte projectleider.

FUNCTIE 530 – SPORT

65300007 -AJB Junior USD-

Het project is afgerond. De BU is vastgesteld en de resterende middelen zijn in opdracht van het Ministerie van Justitie terugbetaald.

65300008 -Versterking Indebon 2022-2023 USD 149.849

De aanstelling van 2 sportleiders en 1 sport coördinator is rond. In het kader van de doorontwikkeling Sport en het sportbeleidsplan voor wat betreft de uitbreidingstaken van Indebon worden de resterende middelen in samenspraak met het Ministerie van SZW ingezet voor het upgraden personeel in het eerste kwartaal 2024.

65300010 -Renovatie Voetbalstadion Antonio Trenidad (Rincon) USD -

Het voetbalstadion Antonio Trenidad werd volledig gerenoveerd, lichtmasten en verlichtingen werden vervangen, een nieuwe kunstgras werd aangelegd, kleedkamers en doucheruimtes werden ook vernieuwd. De omheining rondom het veld is ook vervangen. Het project is afgerond. De eerste internationale wedstrijd werd in maart gehouden. In het laatste halfjaar 2023 werden nog 2 internationale wedstrijden gehouden, naast de reguliere voetbaltoernooien van Federashon di Futbol Bonairiano die tot eind van het jaar doorgaan. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Wegwerken achterstanden sportaccommodaties is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van VWS.

65300011 - Renovatie honk- & softbal accommodaties USD 533.444

De renovatie werkzaamheden aan het Jossy Boekhoudt park zijn afgerond. De uitgevoerde werkzaamheden zijn onder andere het aanleggen van een ondergrond en een kunstgrasveld, renovatie van dug-outs, vervangen van de lampen, zandblazen van de lichtmasten.

Verder werden de keuken en bar gerenoveerd. De renovatie van het Baseball Park Julio Angela is nog niet gestart en heeft enig vertraging opgelopen vanwege aanpassing aan de planning en uitvoering hiervan. Het verzoek voor verlenging is ingediend om de middelen in het kader van het sportbeleidsplan in te zetten voor het opstellen van een beheer- en onderhoudsplan.

65300012 -Renovatie Sporthal (Kompleho Deportivo) Jorge Nicolaas USD 37.203

De middelen zijn ingezet voor de sloop van de tribunes Stadium Playa. Verder is de atletiekbaan gerenoveerd en is een beachvolleybalbaan aangelegd. Voorbereidingen zijn gedaan voor de aanleg van een Beach Park bij Rudi Boezem. Onderhoudswerkzaamheden aan diverse sportfaciliteiten zijn uitgevoerd in het laatste kwartaal 2023. De resterende middelen worden in 2024 ingezet.

65300013 -Realisatie Publiek Zwembad Bonaire USD 2.258.763

De totale middelen USD 7.000.000 zijn nog niet beschikbaar voor de realisatie van de bouw van het zwembad (jaar 2023) en ook rekening houdend met de looptijd van de bouw hiervan, geschat meer dan 2 jaar, is er voorgenomen onder goedkeuring van VWS om de huidige middelen voor een gedeelte uit te besteden aan de drijvende natuurlijke zwembad te parke Tului. Het zwembad is gereed en operationeel.

65300014 -Onderhoudswerkzaamheden van diverse sportaccommodaties en speeltuinen USD-

Diverse klein onderhoudswerkzaamheden hebben plaatsgevonden bij verschillende buiten- en binnensportaccommodatie om deze veilig en toegankelijk te maken, zoals Parke Tului, parke Lalan Clarenda, parke Nemensio en multifunctionele Noki. De meeste verlichtingen zijn ook vervangen. Diverse verfbeurten zijn ook gedaan aan de parken. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Wegwerken achterstanden sportaccommodaties is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van VWS.

65300015 – Inkoop advies, ontwerp, projectmanagement, bouwbegeleiding en toezicht USD 154.975

Het ontwerp van een inclusieve speeltuin bij Misa di Rincon is gemaakt en is in bespreking met de opdrachtnemer. De middelen zijn daarnaast besteed aan de ontwerpkosten speeltuin Rincon en Beach Park Rudy Boezem park.

65300016 – Naschoolse sport- en beweegaanbod Indebon USD 5.431

De middelen zijn onder andere ingezet voor de aanschaf van materialen voor naschoolse activiteiten, de organisatie van het cy clovia event in de maande november en december 2023, kosten voor deelname aan de Consude spelen. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Naschoolse activiteitenaanbod is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van VWS.

653000018 – Wegwerken achterstanden speeltuinen USD 500.000

De middelen zijn eind van het jaar 2023 ontvangen en worden in 2024 ingezet voor de renovatie/verbouwing Speeltuin Misa di Rincon, Julio Angela Ballpark en onderhoudswerkzaamheden aan meer dan 20 buiten- en binnensportaccommodaties.

FUNCTIE 540 - KUNST

65400005 - Ondersteuning Cultuurorganisaties Bonaire USD 57.616

Deze BU middelen zijn overgeheveld naar 2024 en zullen in 2024 ingezet worden aan de incidentele ondersteuning van cultuur organisaties.

65400008 – Cultuurcoaches 2023-2025

USD 164.190

De werving van de cultuurcoaches gaat van start zodra de functiewaardering van deze functies is afgerond. De middelen voor het jaar 2023 zijn overgeheveld naar 2024.

FUNCTIE 600 – SOCIALE VOORZIENINGEN EN MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING

66000044 - De Integrale Wijkontwikkeling 2022

USD 347.200

In het eerst halfjaar van 2023 is de renovatie van buurthuis Tera Cora voltooid. In het kader van het verbeteren van de leefbaarheid van de wijken is er geïnvesteerd in de omheining rondom buurthuis Amboina en ook onderhoudswerkzaamheden van het buurthuis zelf. Nieuwe paden en klinkers werden aangelegd en het sportveld van het buurthuis werd voorzien van een nieuwe omheining en zal in het eerste kwartaal 2024 zijn. Daarnaast zijn in het kader van fysieke verbetering van de infrastructuur van de wijken speeltoestellen besteld om in de verschillende wijken te plaatsen. De speeltoestellen zullen in het eerste kwartaal 2024 op Bonaire aankomen en worden geïnstalleerd bij verschillende buurthuizen en parken. Ter versiering van de speeltuinen en parken werden ook diverse betonnen banken/picknick tafels/plantenpotten aangeschaft. Dit jaar is opnieuw het project woningverbetering voor particuliere minderbedeelden opgestart waarbij huizen die in slechte staat van onderhoud verkeren weer leefbaar zijn gemaakt. Ook zijn er 7 woningen van mindervaliden en ouderen verbeterd. Het project woningverbetering voor particuliere minderbedeelden is nog in uitvoering. Er zijn kleine aanpassingen gedaan bij een aantal huizen en 4 cliënten hebben materiaal gekregen voor kleine reparatie aan hun woning. Verder zijn er aannemers ingeschakeld ter voorbereiding van 3 grote woningreparaties die in januari 2024 van start zullen gaan. Voorbereidingen zijn gedaan het derde en vierde kwartaal van 2023 om de parkeerplaatsen bij twee scholen met betonklinkers te bedekken. De bestratingswerkzaamheden gaan in het eerste kwartaal van 2024 van start. In het vierde kwartaal is tevens een aanvang gemaakt met de renovatie van de oude Watapanaschool te Rincon. De omheining van Parke Nemensio te Rincon is compleet vervangen. Fase 1 en 2 van het betegelen van de speelplaats bij San Luis Beltran school is afgerond. De derde fase van dit traject wordt in 2024 voortgezet.

66001015 - Project Pagabon

USD -

In het kader van afronding van dit project zijn de middelen overgemaakt naar een lokale stichting die maatschappelijk ondersteuning biedt. De BU is volledig uitgeput en zal samen met de jaarrekening 2023 ter vaststelling worden aangeboden aan het ministerie van SZW.

66001016 - Schuldhulpverlening 2

USD -

De middelen zijn in 2023 volledig ingezet. De bijzondere uitkering wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

66001023 - Loonkostensubsidie BBL(Beroepsbegeleidend Leerweg)

USD 340.615

In 2023 hebben 24 bedrijven gebruik gemaakt van de BBL LKS regeling in de volgende sectoren: bouw, techniek, horeca. Goed voor 19 BBL studenten. Voortzetting voor een groter bereik in 2024.

Aanvraagprocessen duren langer dan gemiddeld 4 weken. Dit mede door het vaak ontbreken van een gedegen bedrijfs- en personeelsadministratie waarbij ondersteuning bij aanvragen noodzakelijk is.

66001027 - Bijdrage Huurlasten in de particuliere sector

USD 480

De eerste tranche van deze BU is volledig ingezet voor bijdragen huurlasten van cliënten tot aan het eerste kwartaal 2023. Daarnaast zijn de kosten voor inhuur van projectmedewerkers en een project consultant en promotie kosten uit deze middelen gedekt. De BU is volledig uitgeput en zal samen met de jaarrekening 2023 ter vaststelling worden aangeboden aan het ministerie van BZK. Dit project loopt door naar de tweede tranche welke is verwerkt op de BU 66001031 Bijdrage huurlasten particulier 2 (pilot VHS) en de derde tranche op de BU 66001039 Verlenging pilot BVP 2023.

66001029 - Implementatie MDT (Maatschappelijke Diensttijd)

USD -

Het traject om MDT-aanbieders samen te brengen en een projectvoorstel te laten indienen is succesvol uitgevoerd. Verder zijn coaches binnen de organisaties die MDT willen aanbieden getraind. De jongeren van het jongerenpanel zijn geworven en getraind op het gebied van MDT en er zijn co-creatiesessies georganiseerde met het jongerenpanel en MDT-aanbieders. Er is ook gewerkt aan de branding en promotie van MDT Bonaire om het op aantrekkelijke wijze op de kaart te zetten. Wat betreft de uitvoering zijn de aanbieders gecoacht en bijgestuurd, jongeren gemonitord om uitval te voorkomen indien het aanbieders zelf niet lukt en begeleiding geboden bij eventuele overstap. Ook is er beeldmateriaal verzameld voor toekomstige promotie en vastgelegd in een korte samengestelde video. Voor de evaluatie zijn er doelen vastgesteld met de projectleider aan het start van het pilotproject. Gedurende het project is de voortgang gemeten en in mei 2023 is er een tussentijds evaluatierapport aan geleverd. Er deden vijf organisaties mee aan het verzorgen van een MDT project. Samen met het jongerenpanel werd ondersteuning en verbetervoorstellen geboden aan organisaties die extra hulp nodig hadden met het opstellen van hun projectvoorstel. Van 12 tot en met 18 juni 2023 is een team bestaande uit de beleidsadviseur Educatie, de uitvoerende manager MDT en twee jongeren van het jongerenpanel op werkbezoek naar Nederland geweest. In Nederland hebben ze kennis gemaakt met verschillende MDT projecten, contactpersonen en konden ze inspiratie krijgen hoe MDT verder te vorm te geven op Bonaire. In het vierde kwartaal 2023 is er een informatieavond georganiseerd voor organisaties/stichtingen om hen te stimuleren om in de periode 2024 tot 2026 MDT projecten aan te bieden.

66001030 - Loonkostensubsidie WMEB (Werken met een beperking)

USD -

De middelen zijn ingezet voor loonkostensubsidie aan bedrijven voor de plaatsing van 35 personen op de arbeidsmarktprojecten. De BU is volledig uitgeput en zal samen met de jaarrekening 2023 ter vaststelling worden aangeboden aan het ministerie van SZW.

66001031 - Bijdrage huurlasten particulier 2 (pilot VHS)

USD -

De middelen van tweede tranche zijn volledig ingezet voor ca 160 aanvragen die behandeld moeten worden. Ook zijn de middelen gebruikt voor de inhuur van 1 extra medewerker en een externe project adviseur. Gezien de forse toename van aanvragen in de afgelopen periode is er aanvullend financiering gevraagd tot eind jaar 2023. De BU is volledig uitgeput en zal samen met de jaarrekening 2023 ter vaststelling worden aangeboden aan het ministerie van BZK. Dit project loopt door naar de derde tranche die op de BU 66001039 Verlenging pilot BVP 2023 is verwerkt.

66001032 - Energielasten Bonaire

USD 979.171

In 2023 hebben omstreeks 900 huishoudens de energietoeslag ontvangen. De inkomensgrenzen die gelden voor toekenning zijn op basis van de consumentenprijs index naar boven bijgesteld waardoor meer huishoudens in aanmerking konden komen.

Ook is er in overeenstemming met Ministerie SZW besloten om de toeslag opnieuw toe te kennen aan inwoners die het al eenmaal hebben ontvangen. Sinds de start van het project in 2022 hebben 1678 huishoudens de toeslag ontvangen. In 2023 is er ook geïnvesteerd in het vergroten van het bereik van de toeslag door middel van diverse communicatiemiddelen, waaronder het lanceren van een online rekentool waarmee mensen kunnen berekenen of ze in aanmerking komen; het adverteren op diverse evenementen en het opstarten van een sub campagne voor bewustwording over energieverbruik. Verder zijn middelen gebruikt voor het inzetten van personele capaciteit voor het aannemen en toetsen van aanvragen.

66001033 - Sociale Agenda “Kansen voor Allen” USD 201.912

Diverse projecten zijn in het derde kwartaal 2023 uit deze middelen gefinancierd, waaronder humanitaire projecten van het Rode Kruis Bonaire, een pilotproject voor het verschaffen van voedselvouchers en het pilotproject gespecialiseerde clientbegeleiding voor kwetsbare doelgroepen. Het pilot project gespecialiseerde clientbegeleiding is voorbereid.

66001035 - Aanpak energiearmoede Bonaire USD 441.236

Conform gemaakte afspraken met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn de middelen beschikbaar gesteld aan de woningbouw corporatie belast met de uitvoering van het pilotproject om zonnepanelen te plaatsen bij nieuw te bouwen sociale woningen, inclusief batterij opslag. Het proces van bouwen en plaatsen dient nog officieel van start te gaan. De middelen zijn bij wijze van voorschot overgemaakt voor het aanbestedingsproces.

66001036 - Ondersteuning armoedebeleid 2023-2024 USD 93.495

Ter ondersteuning van de ontwikkeling van een breed en meerjarig programma ter bestrijding van armoede en de opbouw van welvaart en welzijn is administratieve ondersteuning ingehuurd.

66001037 - Project groenten en fruit voedselbank 2023-2024 USD 63.727

De middelen zijn ingezet voor de inhuur van 2 technische medewerkers ten behoeve van dit project.

66001038 - Ondersteuning Centraal Dialoog 2023-2024 USD 54.233

Het centraal Dialoog heeft een eerste onderzoek uit laten voeren. Dit is een onderzoek naar de belastingdruk op Bonaire. Het concept rapport is in oktober 2023 door het Centraal Dialoog besproken.

66001039 – Verlenging pilot BVP 2023 USD 29.622

Uit deze middelen zijn de bijdragen particuliere verhuurders, personeelskosten, consultantkosten over het laatste kwartaal 2023 bekostigd en is een enquête die in het eerste kwartaal 2024 wordt uitgevoerd voorbereid.

66001040 - Implementatie subsidiekader MDT USD -

De middelen zijn ingezet voor de inhuur van een externe deskundige voor ondersteuning bij de implementatie van het subsidiekader. Dit deelproject gedekt uit de Bijzondere Uitkering Naschoolse activiteitenaanbod is afgerond. Zodra alle deelprojecten uit deze BU zijn afgerond, wordt deze ter vaststelling aangeboden aan het Ministerie van VWS.

66001041 – Verlenging BVP 2024 USD 538.298

Uit deze middelen worden de bijdragen particuliere verhuurders, personeelskosten en consultantkosten over 2024 bekostigd.

FUNCTIE 611 – WERKGELEGENHEID

66110022 – Krachten bundelen USD 63.766

De transportkosten voor 4 groepen werkzoekenden aan diverse cursussen zijn bekostigd. Het verzoek tot verenging van de bestedingstermijn is ingediend. In 2024 worden de werkzoekenden die deelnemen aan het project “Forma brug naar werk” doorverwezen naar een onderdeel van dit project waarbij per kwartaal 8 werkzoekenden deel zullen nemen. In totaal zullen 32 werkzoekenden hieraan deelnemen.

66110023 - Job programs USD 22.974

Het verzoek tot verenging van de bestedingstermijn is ingediend. De middelen worden in 2024 ingezet voor vervoerskosten van deelnemers.

66110025 - Krachten bundelen 2 USD 75.330

Aan het arbeidsmarktproject “Krachten bundelen ” dat in augustus 2023 is afgerond hebben 5 deelnemers deelgenomen. De middelen zijn ingezet voor begeleiding, deelnemers vergoedingen en stagemomenten. Dit traject wordt voortgezet als verlenging van de post 66110029 Brug naar werk.

66110026 - Job Programs 2 USD 74.317

De middelen zijn ingezet voor het verzorgen van de cursus “Magazijnmedewerker A” en de cursus “Cellenblokken plaatsen” aan 4 groepen werkzoekenden. Het gaat om een totaal van 13 personen die nog in het traject zitten die een totaal van 5 onderdeel modules zullen volgen. Het traject is nog niet afgerond en maakt deel uit van het project Desaroya bo mes.

66110028 - Bonaire Mobile Carwash 2023-2024 USD 93.158

De middelen zijn ingezet voor de plaatsing van 8 deelnemers op dit doorstroom re-integratieproject welk in 2024 wordt voortgezet.

66110029- Forma Brug naar werk 2023-2024 USD 257.058

De implementatiefase start in februari 2024. Per kwartaal gaan 8 deelnemers deelnemen aan dit traject. Voor 2024 wordt een totaal van 32 deelnemers verwacht. In dit traject krijgen de werkzoekenden verschillende modules vanuit het concept Brug naar werk die gegeven wordt door een van onze ketenpartners. Hiermee worden de werkzoekenden klaargestoomd om door te ontwikkelen naar het project Krachten bundelen.

66110030 - Loonkostensubsidie WMEB 2023-2024 USD 256.921

De BU is ingezet voor het verstrekken van loonkostensubsidie aan diverse bedrijven voor de creatie van banen voor personen met een beperking. In totaal zijn er 29 arbeidsplaatsen gecreëerd.

66110031 - Jobprograms 2023-2024 USD 56.625

De middelen zijn ingezet voor de verzorging van 2 job programs te weten “Persoonlijke Verzorging” en “Tuinonderhoud”. In totaal hebben 17 personen succesvol deze programma's afgerond.

FUNCTIE 630 – SOCIAAL CULTUREEL WERK / JEUGD- EN JONGEREN WERK

66300003 - Sociale Kans traject Jongeren USD -

De middelen zijn door het opleidingscentrum voor volwasseneneducatie ingezet voor de bekostiging van de vergoeding van jongeren die deelnemen aan het SKJ traject.

- 66300036** – Inter (eilandelijke) opvang slachtoffers USD 9.400
De middelen uit deze BU zijn volledig aangewend voor de bewustwordingscampagne tegen huiselijk geweld en kindermishandeling en deskundigheidsbevordering binnen de keten, o.a. kinderopvangcentra en op de Mbo-school voor de pedagogisch medewerkers niveau 3 en 4. Het project is afgerond en de bijzondere uitkering is wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.
- 66300040** - Youth Policy Programme EU USD 2.568.019
Het jeugdbeleid is een van de voorwaarden voor de financiële steun, EDF 11, vanuit de Europese Commissie aan Bonaire. Bonaire in januari 2021 het jeugdbeleid vastgesteld. Met technische ondersteuning van de Europese Commissie wordt dit beleid op een aantal aspecten herzien. De technische ondersteuning loopt door totdat het Jeugdbeleid is afgerond. Verder heeft Bonaire haar plannen gepresenteerd die in aanmerking komen voor deze financiële steunmiddelen. Het betreft onder anderen de bouw van 3 gymzalen en professionalisering van personeel in de opvangcentra. Het proces ter voorbereiding van de bestektekening voor de gymzalen is al in gang gezet zodat de aanbesteding in het eerste kwartaal 2024 kan plaatsvinden. De aanbesteding wordt uitgezet naar de uitvoeringsorganisatie van het schoolhuisvestingsprogramma op Bonaire. Deze zal ook de toezicht op de uitvoering van dit project op zich nemen.
- 66300042** - Zorg- en Veiligheidshuis ZVH USD -
De BU is vastgesteld en de resterende middelen zijn terugbetaald aan het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- 66300043** - Werkplan HGKM 2021-2024 USD 109.065
De subsidie voor de vrouwenopvang wordt per kwartaal overgemaakt aan de stichting. De middelen zijn besteed aan het werkplan HGKM 2021-2024, onder andere deskundigheidsbevordering aan de kinderopvang, het onderwijs en leerplicht, trainers HGKM en aandacht functionarissen HGKM, voorzetting van de bewustwordingscampagne tegen HGKM, ondersteuning advies-en meldpunt en de vrouwenopvang.
- 66300045** - Tijdelijke impuls schoolmaaltijden USD 121.000
De middelen worden in eerste kwartaal 2024 overgemaakt aan de stichting die ervoor zorgt dat kinderen maaltijden krijgen op school. Het huidige gezonde maaltijden/ pakket gezond ontbijt wordt hiermee uitgebreid.
- 66300046** - Sociale Kans trajecten Jongeren 2023 USD 489.781
De middelen zijn door het opleidingscentrum voor volwasseneneducatie ingezet voor de bekostiging van de vergoeding van jongeren die deelnemen aan het SKJ traject.
- 66300047** - Schoolmaaltijden Bonaire 2023 USD 355.530
De middelen zijn in september 2023 ontvangen en zijn hierdoor niet ingezet. Bij het ministerie van OCW is derhalve het verzoek tot verlenging van de bestedingstermijn ingediend.
- 66301003** - Sentro Akseso USD -
De middelen zijn overgemaakt naar de uitvoeringsorganisatie.

FUNCTIE 650 – KINDEROPVANG

66500012 - BES(t) 4Kids-programm plan USD 1.400.621

Dit betreft de resterende middelen over het jaar 2021 welke terugbetaald moeten worden aan het Ministerie van SZW. Het OLB is in afwachting op de afwikkeling door dit ministerie.

66500014 - BES(t) 4Kids 2022 USD 65.017

De tweede helft van de extra financiële impuls is uitgekeerd aan 51 kinderopvangorganisaties uit hoofde van de Subsidieregeling Kinderopvang BES. Het twinningsprogramma is van start gegaan voor alle kinderopvangcentra op Bonaire, met als doel dat organisaties uit Europees Nederland, kennis kunnen uitwisselen met organisaties op Bonaire (en omgekeerd). Pedagogische medewerkers werden in het zonnetje gezet in verband met “dag van de pedagogische medewerkers” op Bonaire. De middelen zijn volledig benut.

66500015 - BES(t) 4Kids 2023 USD 978.641

De tweede helft van de extra financiële impuls is uitgekeerd aan 51 kinderopvangorganisaties uit hoofde van de Subsidieregeling Kinderopvang BES. Het twinningsprogramma is van start gegaan voor alle kinderopvangcentra op Bonaire, met als doel dat organisaties uit Europees Nederland, kennis kunnen uitwisselen met organisaties op Bonaire (en omgekeerd). Pedagogische medewerkers werden in het zonnetje gezet in verband met “dag van de pedagogische medewerkers” op Bonaire. De middelen zijn volledig benut. De resterende middelen worden doorlopend naar het jaar 2024 ingezet.

FUNCTIE 651 – OPVANG GEHANDICAPTEN

66510008 - Implementatie VN Verdrag Handicap USD -

Een projectmedewerker woningverbetering voor Mindervaliden is ingehuurd in het kader van het VN verdrag. Het project is afgerond en de bijzondere uitkering is wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

66510010 – Krusada Warda Mi Rin 2023 -2024 USD -

De middelen zijn ingezet voor de plaatsing van 12 beschutte werkzoekenden en ter dekking van de overheadkosten van dit project. Een nieuw financieringsverzoek voor het jaar 2024 is ingediend.

FUNCTIE 700 – ALGEMEEN BEHEER VOLKSGEZONDHEID

67000005 - Publieke gezondheidszorg USD 488.295

Totale BU 2023 besteding bedroeg USD 813.000. Hierbij werd USD 527.000 geput uit de BU 2023 van USD 718.000 en USD 288.000 uit de teruggave BU 2021-2021 van USD 697.000. De uitgave aan personele lasten bedroeg, verdeeld over de beide budgetten, totaal USD 566.000, ten behoeve van het afdelingshoofd, een extern Volksgezondheid laboratorium adviseur, een extern kwaliteitsadviseur, een extern data onderzoeker, twee preventiemedewerkers, een sociaal en een infectie verpleegkundige en een toezichthouder kinderopvang. Verder werd aan middelen uitgegeven USD 252.000. Waarvan USD 16.000 voor preventie ouderen, USD 41.000 voor onderzoek gezondheidsbevordering en voorlichting door huisartsen en voor een gezondheid enquête 12 tot 18-jarigen. Op dit gebied van jongeren gezondheidszorg werd verder USD 6.400 besteed voor voorlichting preventie materiaal over verslaving voor basisonderwijs. Aan trainingen en dienstreizen voor 9 medewerkers op het gebied van Technische Hygiëne Zorg THZ, Infectie Ziekte Bestrijding IZB, Jongeren Op Gezond Gewicht JOGG en Rampenbestrijding werd USD 30.000 besteed. En voor USD 3.800 werden er inkomende stages van artsen gefinancierd. Voor Medische Milieukunde werd onderzoek naar mogelijke milieuvervuiling door de lokale Afval Verbranding Installatie AVI ingezet voor een bedrag van USD 31.000.

Op het gebied van seksuele gezondheid werd het condoomautomaten project voortgezet en uitgebreid en waren er diverse awareness campagnes gevoerd. Verder is een doorlopende gezondheidsbevordering campagne gestart voor promotie van het eten van groenten en fruit en drinken van water in de wijken, op de scholen en in de media. Een wandelmars ter bevordering gezonde leefstijl werd gesponsord. Op locatie werd een AED geplaatst. Ten slotte kregen 9 personeelsleden een zorgbonus.

67000007 - PG Covid

USD -

Deze middelen zijn aangewend voor achterstallige covid kosten 2021 en 2022. De bijzondere uitkering wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

67000009 - PG- Zorgbonus

USD -

De middelen zijn volledig benut. De bijzondere uitkering wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

67000012 - Covidkosten 2023

USD 186.157

Uit deze middelen werd de aflopende Covid epidemie bestrijding afgerond en overgegaan naar monitoring met voortzetting vaccinatie geheel jaar door van kwetsbaren en voorlichting. In 2023 werd daarom wederom een Infectie Ziekten Bestrijding IZB arts en een IZB verpleegkundige hiervoor in dienst genomen. De middelen zijn daarnaast ingezet voor de nakomende kosten van het najaar vaccinatie programma 2022 en de uitvoering van de najaar vaccinatie programma 2023 en de kosten van telefoon en internet.

FUNCTIE 710 – PREVENTIEVE EN CURATIEVE GEZONDHEIDSZORG

67100015 - Krusada Inloophuis & Centrum Walk In

USD -

De subsidiegelden voor het jaar 2023 zijn aan de stichting overgemaakt. Vanaf 24 april 2023 is gestarte met een pilot voor het opvangen van thuis en dakloze mensen en niet vanaf 1 januari 2023, zoals beoogd. Dit had onder andere te maken met het feit dat de Walk In nog niet over de financiële middelen kon beschikken. Tot nu toe hebben per nacht 3 tot 6 mannen en 1 vrouw gebruikt gemaakt van de nachtopvang. Als alles gereed is (verbouw), kan de Walk In aan 12 mannen en aan 4 vrouwen een slaapplek bieden. Het project is afgerond en de bijzondere uitkering is wordt middels de jaarrekening 2023 ter vaststelling aangeboden.

FUNCTIE 722 - RIOLERING EN WATERZUIVERING

67220005 - Riolering en Watervoorziening

USD 32.063

De resterende middelen worden in 2024 benut voor 2 reparaties (Hato en Playa Pabou) waarna deze BU volledig zal zijn besteed.

FUNCTIE 723 – MILIEU EN NATUURBEHEER

67230017 - Opruimactie zwerfasbest

USD 14.130

Er zijn geen opruimacties uitgevoerd in 2023. Er zijn nog wel enkele hotspots die aangepakt moeten worden. Er is een verlenging van de bestedingstermijn aangevraagd aangezien het programma al de einddatum heeft bereikt. De verlenging is inmiddels mondeling geaccordeerd.

- 67230018** - Aanpak Plastics USD 19.298
Er is geen voortgang geboekt in 2023 wegens een tekort aan uitvoeringskracht voor de uitvoering van het project. In de nieuwe fase, die voor 2024 staat gepland, zullen nieuwe producten aan het verbod worden toegevoegd. Er is een verlenging van de bestedingstermijn aangevraagd aangezien het programma al de einddatum heeft bereikt.
- 67230020** - Gecombineerde Milieuprojecten USD 256.126
Het Informatiepunt Milieu is 5 dagen per week operationeel bij de Kamer van Koophandel. Een schriftelijk verzoek voor herbestemming en verlenging van de bestedingstermijn van de resterende middelen is reeds aangevraagd bij het Ministerie van I&W.
- 67230021** - Integrale visie afvalwater Bonaire USD -
De Integrale Visie afvalwater is in juni 2023 definitief opgeleverd. In overeenstemming met de beschikkingsvoorwaarden van de BU Uitvoeringsagenda Natuur en Milieubeleidsplan is de aanvraag voor de laatste 20% van het projectbudget gedaan. Zodra dit binnen is, wordt de laatste factuur van het adviesbureau betaald.
- 67230022** - Project Watercircles USD 152.078
Voor dit project is de voorbereiding tot de aanbesteding van enkele decentrale afvalwaterzuiveringssystemen nagenoeg afgerond. In het eerste kwartaal van 2024 zal tot aanbesteding worden overgegaan. De BU wordt dan volledig aangesproken. Verlenging van de beschikbare middelen is reeds aangevraagd.
- 67230024** - Reorganisatie LVV USD 90.610
Uit deze middelen wordt onder andere de afdeling visserij opgezet. Momenteel is er reeds een projectleider visserij aangesteld. De aanstelling van de Data Monitoring Officer (DMO) en het bijhouden van de visvangsten is uitgesteld tot januari 2024. Er is in overleg met Wageningen Marine Research een onderzoek agenda opgesteld, en de eerste voorbereidingen zijn getroffen voor een inventarisatie van de kantvisserij dat plaats gaat vinden in het eerste kwartaal van 2024. Het verzoek tot verlenging van de bestedingstermijn van de resterende middelen is reeds ingediend.
- 67230025** - Natuurherstel Bonaire Management NMPB USD -
Capaciteitsversterking voor de uitvoering van natuur- en milieubeleid en doorgaande coördinatie van de uitvoeringssamenhang en de samenwerking tussen OLB en ministeries. In 2021 heeft het OLB ongeveer USD 2 mln. ontvangen voor onder meer natuurherstel en verwijdering grazers, decentrale afvalwaterbeheer en het maken van een afvalwatervisie. In 2022 heeft het OLB USD 6,6 mln. ontvangen voor onder meer; koraalherstel, mangrove herstel en (nogmaals) afvalwaterbeheer. In 2023 heeft het OLB ongeveer USD 5 mln. ontvangen voor onder meer; aankoop Plantage Fontein, Sabal Palm Park en dammenherstel Mentor.
- 67230027** - Afvalbeheer op maat 2021 USD 1.440.678
In afwachting van de herijking van het programma en de verantwoording van de besteedde gelden door Selibon, zijn er geen verdere activiteiten uitgevoerd. Vanwege de einddatum van dit project, 1 oktober 2023, is het schriftelijk verzoek ter verlenging van de bestedingstermijn verstuurd.

- 67230030** – Afvalbeheer op maat 2022 USD 372.171
In afwachting van de herijking van het programma en de verantwoording van de besteedde gelden door Selibon, zijn er geen verdere activiteiten uitgevoerd. Vanwege de einddatum van dit project, 1 oktober 2023, is het schriftelijk verzoek ter verlenging van de bestedingstermijn verstuurd.
- 67230045** – Secretaris klimaattafel USD 102.000
De middelen zijn toegekend voor de aanstelling van een voorzitter voor de klimaattafel in het jaar 2024.
- FUNCTIE 822 – OVERIGE VOLKSHUISVESTING**
- 68221006** – Regio envelop infraconvenant volkshuisvesting USD -
Het project is afgerond en de BU is vastgesteld.
- 68221008** – Verhuurderssubsidie 2022 USD -
De nabetaling van de verhuurderssubsidie is eind 2023 ontvangen en doorgestort naar de uitvoeringsorganisatie.
- 68221010** – Verhuurderssubsidie 2023 USD -
Jaarlijks ontvangt het OLB een beschikking van het Rijk. De verhuurderssubsidie over het jaar 2023 ten behoeve van FCB is doorbetaald.
- 68221011** – Woningbouwprojecten 2023-2024 USD 51.000
De beschikking van de BU Flexpool is laat in het jaar 2023 ontvangen. De middelen zijn toegekend voor de jaren 2023 en 2024. De middelen voor dit uitvoeringsonderdeel worden in december 2023 ontvangen. De middelen worden naar verwachting in 2024 ingezet.
- 68221012** – Opstellen woon/zorgvisie 2023-2024 USD 69.360
De middelen uit de BU Flexpool zijn laat in 2023 toegekend en ontvangen en zijn bestemd voor de jaren 2023 en 2024. De middelen worden naar verwachting in 2024 ingezet.
- 68221013** – Herstructureringsprojecten 2023-2024 USD 69.360
De middelen uit de BU Flexpool zijn laat in 2023 toegekend en ontvangen en zijn bestemd voor de jaren 2023 en 2024. De middelen worden naar verwachting in 2024 ingezet.
- 68221014** – Verhuurderssubsidie 2024 USD -
De eerste tranche van de verhuurderssubsidie 2024 totaal USD 500.000 is in november 2023 ontvangen en overeenkomstig de beschikkingsvoorwaarden doorgestort naar de uitvoeringsorganisatie.
- 68221015** – Aanloopkosten woondeal Dawari 2023-2025 USD-
Van 23-27 oktober 2023 vond op Bonaire de aftrap van de Dawari week plaats. De week was erop gericht om gezamenlijk de ontwikkeling van het gebied te ontwerpen, met inbreng van kennis en ervaring van het ministerie, OLB, stedenbouwkundigen, architecten en natuurexperts. Het ontwerp is op 26 oktober 2023 aan de staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering en de gedeputeerden van R&O en Economie gepresenteerd. Naar verwachting kan eind 2024 worden begonnen met de bouw.

De middelen zijn ingezet voor de inzet van externe deskundigen gedurende het werkbezoek van de delegatie van de ministeries van BZK/VRO inzake de Woondeal Bonaire in juni en oktober 2023, het opstellen en aanbieden van de startnotitie “Uitvoeringsagenda Woondeal” aan het BC en het ministerie van BZK. Daarnaast zijn ook de kosten voor project management en de transport en verblijfkosten externe deskundigen uit deze middelen gedekt.

68221016 – Bijdrage woondeal Dawari 2023-2030 USD 3.060.000

De eerste tranche op basis van de Woondeal van 29 juni 2023 zijn in december 2023 ontvangen van het Ministerie van BZK. De aanloopkosten voor de woondeal zijn uit de daartoe bedoelde middelen gedekt. De eerste tranche is hierdoor volledig beschikbaar in 2024.

68222045 - Plv. Voorzitter Huurcommissie USD 17.347

De middelen zijn ingezet voor coaching van de voorzitter en bekostiging van een dienstreis van de voorzitter van de huurcommissie. Voor de resterende middelen van dit deelproject is samen met de andere middelen die overblijven binnen deze BU Organisatie Ontwikkeling OLB, verlenging van de bestedingstermijn en goedkeuring voor herbesteding van de middelen aangevraagd.

68222068- Bijdrage huurcommissie 2023-2024 USD 119.406

De middelen zijn ingezet ter dekking van overheadkosten van de commissie. De resterende middelen worden in 2024 ingezet.

6 BIJLAGEN

1. Overzicht personeel

Gbr	Omschrijving Grootboeknummer	Rekening 2022	Begr.2023 na wijziging	Rekening 2023	BU	FTE's
001 Bestuursorgaan						
60011000	Eilandsraad en raadscommissies	135	117	115		
60012500	Gezaghebber	264	253	201		1,00
60012501	Uitkering Gezagdragers	54	241	551		
60013000	Gedeputeerden	505	121	121		
60013002	Gedeputeerde A		103	105		1,00
60013003	Gedeputeerde B		103	121		1,00
60013004	Gedeputeerde C		103	118		1,00
60016000	Bureau Griffier	230	400	304		6,00
60017000	Rekenkamer BES		-	33		3,00
60019007	Opzetten RIEC CN 2022-2024		-	75	BU	4,00
002 Bestuursapparaat						
60021001	Financien	1.171	1.192	1.259		24,00
60021002	Facilitaire Zaken	1.108	1.092	1.065		33,00
60021003	Communicatie	422	280	331		6,00
60021004	Post en Archief	839	685	706		15,00
60021005	Juridische en Algemene Zaken	543	646	814		10,00
60021006	Personeel en Organisatie	1.111	902	898		13,00
60021007	Informatie Communicatie Technologie	477	428	430		6,00
60021009	Bureau eilandsecretaris	534	575	583		6,00
60021010	Afdeling Deelnemingen	116	112	130		1,00
60021013	Kabinet Gezaghebber	405	371	582		5,81
60021014	Bureau Gedeputeerden	559	159	110		
60021016	Directie en Staf Bedrijfsvoering en Ondersteuning	95	788	337		3,00
60021017	Directie en Staf Ruimte en Ontwikkeling	600	581	584		13,00
60021018	Beleid en projecten Ruimte en Ontwikkeling	1.286	1.419	1.376		17,60
60021019	Directie en Staf Samenleving en Zorg	581	671	515		10,00
60021020	Beleid en projecten Samenleving en Zorg	258	210	268		4,00
60021021	Directie en Staf Toezicht en Handhaving	306	601	322		5,00
60021022	Beleid en Advies Toezicht en Handhaving	116	156	127		2,00
60021023	TOP - Traineeship programma	274	353	270		2,00
60021024	Onderstand bij wijze van pensioen	1.542	1.282	1.366		
60021026	Overige Stelpost Bestuursapparaat	36	-	-		
60021028	Frictie - en risico kosten 2018- 2019		-	51		
60021030	Bureau Gedeputeerde A		153	186		2,00
60021031	Bureau Gedeputeerde B		153	224		3,00
60021032	Bureau Gedeputeerde C		153	294		3,00
60022002	Sector/Decentraal overleg	11	-	-		
60022011	Verbetertraject Financieel Beheer	2	-	-		

GBR	Omschrijving Grootboeknummer	Rekening 2022	Begr.2023 na wijziging	Rekening 2023	BU	FTE's
60022020	Invulling hoofd Burgerzaken	50	-	-	BU	
60022023	Mobiliteit medewerkers ambtelijk apparaat	3	-	-	BU	
60022040	Opstellen & uitvoeren mobiliteitplan en loopbaan	13	-	258	BU	2,00
60022050	Versterking Juridische advisering		-	118	BU	1,00
60022055	Deel VerbeterPlan R&O		-	16	BU	
60022056	Mobiliteit		-	64	BU	2,00
60022064	Versterking ambtelijk apparaat		-	54		
60022070	Inzet versterking uitvoeringskracht		798	-		
003 Burgerzaken						
60030001	Burgerzaken	679	793	658		11,00
020 Eigend. niet voor de openb. dienst bestemd						
60201010	Realisatie-Unit Grondzaken	626	632	555		8,00
60201015	Realisatie-Unit Vergunningen	345	378	421		8,00
140 Overige beschermende maatregelen						
61401000	Handhavingsprojecten en Taskforces	587	440	518		9,00
210 Wegen, straten en pleinen						
62100018	Meerjarig Uitvoeringsprogramma wegen 2023-2027		-	30	BU	1,00
62101000	Beheer Openbare Werken-Onderhoud Openbare Werken	293	369	222		11,00
211 Verkeersmaatregelen te land						
62110002	Commissie Personenvervoer	3	-	-		
62111000	Bureau Rijbewijzen	144	153	139		4,00
222 Verkeersmaatregelen te water						
62220001	Haven- en loodswezen algemeen beheer	820	947	876		11,00
62220007	Showcase Hato	147	-	-	BU	
300 Economische Zaken						
63000005	Handhaving Ruimte en Ontwikkeling	691	659	720		10,00
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij						
63411000	Beheer Openbare Werken-Uitvoering LVV	297	258	275		2,00
400 Algemeen beheer Onderwijs						
64001000	Educatie en Welzijn	429	506	466		11,56
510 Openbaar bibliotheekwerk						
65100000	Bibliotheken en leesalen	230	247	184		4,00
65100006	Bibliotheek Bonaire BU		-	61	BU	2,00
530 Sport						
65300001	Instituto di Deporte Boneriano (Indebon)	510	592	727		16,00
65300008	Versterking Indebon 2022-2023		-	89	BU	3,00
540 Kunst						
65400001	Servicio di Kultura, Arte I Literatura (SKAL)	214	338	293		6,00
600 Alg. beheer soc. voorz. en maatsch. dienstverl						
66000044	De Integrale Wijkontwikkeling 2022		-	15	BU	
66001010	MOA	383	666	341		5,00
66001016	Schuldhulpverlening 2		-	-	BU	
66001020	Schuldhulpverlening 3		-	-	BU	
66001029	Implementatie MDT(Maatschappelijke DienstTijd)	73	-	50	BU	
66001031	Bijdrage huurlasten particulier 2 (pilot VHS)		-	57	BU	1,00

GBR	Omschrijving Grootboeknummer	Rekening 2022	Begr.2023 na wijziging	Rekening 2023	BU	FTE's
630 Sociaal-cultureel werk / jeugd en jongerenwerk						
66300003	Sociale Kanstraject Jongeren SKJ (BU)	33	-	0	BU	
66300036	Inter(ei)landelijke opvang slachtoffers HG	2	-	-	BU	
650 Kinderopvang						
66500014	BES(t)4Kids 2022	140	-	265	BU	1,00
66501000	Voorzieningen kinderopvang	1	-	3		
700 Algemeen beheer volksgezondheid						
67000005	Publieke Gezondheid (BU)	152	-	298	BU	4,00
67001000	Publieke Gezondheidszorg	799	864	919		11,41
720 Slachthuizen						
67200000	Slachthuizen	317	253	255		3,00
723 Milieubeheer						
67230024	Reorganisatie LVV	13	-	105	BU	1,00
67231001	Commissie Natuurbeheer Bonaire	6	-	14		
67250005	Handhaving Zorg en Samenleving	281	281	290		4,00
822 Overige volkshuisvesting						
68220011	Huurcommissie	77	47	91		1,00
922 Algemene Inkomsten en uitgaven						
69220017	Reservering Vakantie-uitkeringen	-34	-	117		
TOTAAL		21.906	23.622	24.138		355,38

De realisatie van de personeelskosten 2023 is hoger dan de begroting 2023 na wijziging. Deze wijziging is het gevolg van een extra verplichting voor wachtgeld van USD 0,45 miljoen. Ten opzichte van de realisatie van 2022 zijn de kosten USD 2 miljoen hoger hetgeen wordt veroorzaakt door een hogere bezetting.

Ten aanzien van de personeelskosten zijn wel een aantal bijzonderheden te melden.

- De totale personeelskosten 2023 zijnde USD 24 miljoen bestaan voor USD 1,5 miljoen uit gelden van diverse Bijzondere Uitkeringen;
- In gevolge het Wachtgeldbesluit Overheidsdienaren BES hebben oud BC leden recht op wachtgeld. Vanwege de installatie van het nieuwe BC in oktober 2023 is een reservering opgenomen voor de wachtgeld van het vorig BC. De uitkering gezagdragers is hierdoor USD 0,45 miljoen hoger dan begroot.
- Vanaf het aantreden van het BC na de verkiezingen in maart 2023 zijn de kosten van Bureau gedeputeerden gesplitst naar gedeputeerden A, B en C;
- De onderstand bij wijze van pensioen is USD 0,1 miljoen hoger dan begroot vanwege hieraan gerelateerde stijgingen van de lonen.

2. Overzicht staat van activa

Jaar	bal. code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Boekwaarde 01/01/2023	Boekwaarde 01/01/2023 na stelselwijziging	Herallocatie	Vermeerderingen	Bijdrage derden	afsch. kosten	Boekwaarde 31/12/2023	dekking reserve afschr.
Functie 001 Bestuursorganen				123.353	123.353		57.850	-	7.314	173.889	-
2014	120	Gezag: Duurzame bedrijfsmiddelen ambtswoning	10	7.296	7.296		-	-	3.649	3.647	
2015	120	Gezag: Meubilair	10	10.994	10.994		-	-	3.665	7.329	
2022	140	Audiovisueel apparaat	5	105.063	105.063		47.469	-	-	152.531	
2023	120	Kerstversiering Passangrahan	10				10.381			10.381	
Functie 002 Bestuursapparaat				3.460.705	3.460.705		2.186.767	-	571.907	5.075.566	373.673
1994	100	Terrein	-	63.520	63.520		-	-	-	63.520	
1999	100	Aankoop Klein Bonaire	-	564.628	564.628		-	-	-	564.628	
2006	100	Terrein	-	139.665	139.665		-	-	-	139.665	
2014	100	Nikiboko	-	165.000	165.000		-	-	-	165.000	
2022	100	Diverse erfpachtgronden	-	182.269	182.269		30			182.299	
2017	120	Telefooncentrale	5	-	-		-	-	-	-	
2022	140	2x Schredder	5	11.800	11.800		-	-	2.360	9.440	2.360
2022	120	Meubiliar 2022	10	19.904	19.904		-	-	1.990	17.914	1.990
2018	130	KIA Pikanto	5	3.053	3.053		-	-	3.053	0	
2021	130	Vervoermiddelen 2020	10	376.772	376.772		-	-	47.097	329.676	47.097
2021	130	Vervoermiddelen 2021	10	23.400	23.400		-	-	2.600	20.800	2.600
2021	140	Diverse aanschaffingen laptops communicatie 2021	5	13.242	13.242		-	-	3.310	9.931	3.310
2018	140	Diverse aanschaffingen automatisering 2018	5	111.048	111.048		-	-	111.049	-0	
2019	140	Diverse aanschaffingen automatisering 2019	5	77.391	77.391		-	-	38.695	38.695	
2020	140	Diverse aanschaffingen automatisering 2020	5	96.431	96.431		-	-	32.144	64.287	
2021	140	ICT investeringen 2019	5	7.069	7.069		-	-	3.534	3.535	3.534
2021	140	ICT investeringen 2020	5	89.642	89.642		-	-	29.881	59.762	29.881
2021	140	ICT investeringen 2021	5	177.961	177.961		-	-	44.490	133.471	44.490
2021	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5	560.000	560.000		-	-	140.000	420.000	140.000
2021	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5	125.499	125.499		-	-	31.375	94.124	31.375
2022	140	Aanschaffen laptops&randapparaturen - flex plek	5	66.464	66.464		-	-	13.293	53.171	
2022	140	Diverse aanschaffingen automatisering	5	157.843	157.843		-	-	31.569	126.274	31.569
2022	140	Laptop en tassen	5	76.981	76.981		-	-	15.396	61.585	15.396
2022	140	Digitalisering voor efficiënte dienstverlening	5	100.354	100.354		-	-	20.071	80.283	20.071
2022	140	Opzetten en inrichting klantcontact centrum OLB	5	74.200	74.200		-	-	-	74.200	
2023	120	Renovatie pand tot KSC	25	-	-		642.405		-	642.405	
2022	140	Implementatie E-governance	5	149.325	149.325		269.947		-	419.273	
2021	140	ICT aanschaffingen BU		1	1		-	-	-	1	
2021	140	Bureau Deelnemingen BU (laptops)		1	1		-	-	-	1	
2021	140	Kabinet BU		1	1		-	-	-	1	
2022	110	Investering huurpand directie B&O	5	27.235	27.235		43.247		-	70.482	-
2022	120	Revitalisatie S&Z alarminstallatie (BU)		1	1		-	-	-	1	
2022	140	Digitalisering aanschaf implementatie JOIN (BU)		1	1		-	-	-	1	
2022	120	Opzet en inrichting KCS (BU)		1	1		-	-	-	1	
2022	140	Applicatie Akseso (BU)		1	1		-	-	-	1	
2022	140	Aanschaf/installatie Key2 Data Distributie (BU)		1	1		-	-	-	1	
2023	120	Aanschaf ICT middelen		-	-		141.877		-	141.877	
2023	140	Digitale archiefbewaarplaats		-	-		52.880		-	52.880	
2023	140	Digitalisering		-	-		307.284		-	307.284	
2023	120	Aanschaf telefoons 2023		-	-		46.432		-	46.432	
2023	110	Centraal overheidsgebouw		-	-		32.720		-	32.720	
2023	110	Vorbereidingskrediet renovatie Passangrahan		-	-		74.000		-	74.000	
2023	140	Informatiesystemen Grondzaken		-	-		45.245		-	45.245	
2023	120	Aanschaf Fortinet accesspoints/afroonden wifi		-	-		30.000		-	30.000	
2023	120	Meubilair en dergelijke(n)		-	-		150.750		-	150.750	
2023	120	Aanschaffen laptops/randapparaturen - flex plek 2023		-	-		175.000		-	175.000	

Jaar	bal. code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Boekwaarde 01/01/2023	Boekwaarde 01/01/2023 na stelselwijziging	Herallocatie	Vermeerderingen	Bijdrage derden	afsch. kosten	Boekwaarde 31/12/2023	dekking reserve afschr.
2023	140	Aanschaf computernetwerkbeveiligingssysteem		-	-		68.000			68.000	
2023	140	Beeldbank afd. Communicatie					61.200			61.200	
2023	120	Alarmsysteem R&O					15.148			15.148	
2023	100	Te Amo Beach					1			1	
2023	120	Alarmsysteem BC- Negenstraatjes					30.600			30.600	
Functie 140 Overige beschermende maatregelen											
2023	120	Aanleg vuurwerkbunkers/veiligheidsmarkeringen	20								
Functie 210 Wegen straten pleinen				18.377.507	18.377.507		11.820.601	8.085.227	1.216.040	20.896.841	429.878
2012	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20	1.009.636	1.009.636		-	-	100.963	908.672	
2013	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20	2.668.703	2.668.703		-	-	242.610	2.426.094	
2014	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20	2.155.856	2.155.856		-	-	179.655	1.976.201	
2021	150	Diverse wegenprojecten BU		1	1		-	-	-	1	
2014	110	Renovatie - Pasangrahan	20	63.278	63.278		-	-	-	63.278	
2014	120	Meubilair - Pasangrahan	10	31.645	31.645		-	-	15.821	15.823	
2017	120	Straatnaam borden Elite Safety	5	-	-		-	-	-	-	
2018	120	Telefooncentrale	5	3.505	3.505		-	-	3.504	1	
2015	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20	1.503.076	1.503.076		-	-	115.621	1.387.455	
2017	150	Diversen straten, wegen en pleinen	20	713.519	713.519		-	-	47.568	665.951	
2018	150	Diverse werkz w.o. Kaya Nikiboko Noord	20	726.703	726.703		-	-	45.419	681.284	
2021	150	Wegen en straten 2019	20	1.108.544	1.108.544		-	-	65.209	1.043.336	65.209
2021	150	Wegen en straten 2020	20	1.091.839	1.091.839		-	-	60.658	1.031.181	60.658
2021	150	Wegen en straten 2021	20	487.271	487.271		-	-	25.646	461.625	25.646
2021	150	Diverse wegen	20	2.129.029	2.129.029		-	-	112.054	2.016.975	112.054
2021	110	Onderhoud gebouwen	20	113.063	113.063		-	-	5.951	107.113	5.951
2021	150	Infrastructuur nieuwbouw R&O	20	813.238	813.238		-	-	42.802	770.436	42.802
2022	110	Vissershuisje	40	49.680	49.680				1.242	48.438	1.242
2022	110	Bouw vuurwerkopslagplaats Kruit huis (BU)		1	1			-		1	
2022	120	Investering lichtpunten 2022	10	350.000	350.000				35.000	315.000	
2022	150	Wegen en ruimte onderhoud	20	287.104	287.104				14.355	272.749	14.355
2022	150	Kaya Gratitut	20	57.923	57.923				2.896	55.027	2.896
2022	150	Kaya Aruaco	20	76.760	76.760				-	76.760	-
2022	150	Kaya Soeur	20	1.268.185	1.268.185				63.409	1.204.776	63.409
2022	150	Kaya Amatista	20	67.009	67.009		94.632		-	161.641	-
2022	150	Kibra Montanja	20	75.423	75.423				3.771	71.652	3.771
2022	150	Visserspier Sorobon	20	161.338	161.338				8.067	153.271	8.067
2022	150	Onderh.afwteringsysteem kaya Nikiboko Zuid	20	44.011	44.011				2.201	41.811	2.201
2022	150	Herinrichten Kaya Grandi	20	888.790	888.790		322.210		-	1.211.000	-
2022	150	Wegen Antriole en Santa Clara	20	86.320	86.320				4.316	82.004	4.316
2022	150	Brionplein	20	19.753	19.753				988	18.765	988
2022	150	Mamparia Kutu	20	93.908	93.908				4.695	89.213	4.695
2022	150	Woning project FCB	20	55.968	55.968				2.798	53.170	2.798
2022	150	Kaya Somuntuno	20	127.440	127.440				6.372	121.068	6.372
2022	150	Kaminda Bruchi Janga	20	48.972	48.972				2.449	46.523	2.449
2022	150	Kaya Berlin		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Neerlandia		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Crestian		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Platina		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Carlito A.Nicolaas		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Piedra Precioso		1	1				-	1	
2022	150	Verkeersradars en detectie software		1	1				-	1	
2022	150	GISIB wegenprogramma Bonaire		1	1				-	1	
2022	150	Kaya Nikiboko Zuid & Kaya Corona		1	1				-	1	
2022	150	Kaya E.B.Sint Jago		1	1				-	1	

Jaar	bal. code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Boekwaarde 01/01/2023	Boekwaarde 01/01/2023 na stelselwijziging	Herallocatie	Vermeerderingen	Bijdrage derden	afschr. kosten	Boekwaarde 31/12/2023	dekking reserve afschr.
2022	150	Kaya Saturnus		1	1			-		1	
2022	150	Boulevard M.A. Pourier		1	1			-		1	
2022	150	Kaya Gobernador Debrot		1	1		968.669	968.669		1	
2022	150	Kaya Gavilan		1	1			-		1	
2022	150	Kaminda Djabou		1	1		950.116	950.116		1	
2022	150	Voorbereiding en management		1	1			-		1	
2023	100	Gronden gelegen in het National Park Washington						1		1	
2023	120	Investering lichtpunten 2023					480.000			480.000	
2023	150	Regenafoer					46.245			46.245	
2023	150	Inrichting openbare ruimte					397.518			397.518	
2023	150	Bouw 4 afdakjes te Sorobon					61.511			61.511	
2023	150	Verharding Kaminda di Lac en Santa Clara					80.072			80.072	
2023	150	Realiseren nieuwe duikerbrug Cargill					256.940			256.940	
2023	110	Renovatie Passangrahan					245.256			245.256	
2023	150	Kaya Rubi/Amatista					246.657			246.657	
2023	150	Kaya Calixta					216.000			216.000	
2023	150	Kaya Aruaco					58.373			58.373	
2023	120	Inrichten hemelwaterafoer te KSLB					27.766			27.766	
2023	150	Frezen/overlagen rotonde Hato					105.236			105.236	
2023	150	Kaya Aruaco					279.582			279.582	
2023	150	Bestrating Parke Plaza Chikoe Goloe					118.377			118.377	
2023	110	Vissershuisje Playa Frans					5.915			5.915	
2023	110	Monumentale wand Tia Sani Rincon					15.565			15.565	
2023	150	Verkeersborden-verkeersmaterieel					135.391			135.391	
2023	110	Sentro Mediko Suit					45.552			45.552	
2023	110	Renovatie havenkantoor					58.274			58.274	
2023	110	Restauratie slavenhutjes witte pannen					57.890			57.890	
2023	110	Restauratie slavenhutjes oranje pannen					57.630			57.630	
2023	150	Visserspier Sorobon					99.312			99.312	
2023	150	Kaya Aruaco					87.116			87.116	
2023	150	Legoblokken rooi Rincon					23.468			23.468	
2023	150	Conditiemeting wegen					63.802			63.802	
2023	110	Fort Oranje toren en muur					49.067			49.067	
2023	150	Kaya Piedra Precioso (BU)					259.740	259.739		1	
2023	150	Kaya Neerlandia (BU)					72.083	72.082		1	
2023	150	Herinrichting Kaya Grandi (BU)					490.881	490.880		1	
2023	150	Kaya Saturnus (BU)					1.109.403	1.109.402		1	
2023	150	Kaya E.B. Sint Jago (BU)					536.242	536.241		1	
2023	150	Boulevard M.A. Pourier (BU)					83.119	83.118		1	
2023	150	Kaya Korona (BU)					1.295.354	1.295.353		1	
2023	150	Kaya C.D. Crestian (BU)					17.170	17.169		1	
2023	150	Proefsleuven (BU)					91.197	91.196		1	
2023	150	Reconstructie Belnem (BU)					994.260	994.259		1	
2023	150	Reconstructie perceel 3 playa (BU)					107.285	107.284		1	
2023	150	Reconstructie perceel 2 (BU)					162.135	162.134		1	
2023	150	Kaya J.E. Nicolaas (BU)					154.432	154.431		1	
2023	150	Kaya Rubi (BU)					544.475	544.474		1	
2023	150	Wegen rondom scholen					146.966	146.965		1	
2023	150	Kaya Rita (BU)					101.717	101.716		1	
		Functie 222 Verkeersmaatregelen te water		3.038.814	3.038.814		363.614	-	203.155	3.199.274	42.050
2004	150	Beveiliging haven	20	11.043	11.043		-	-	5.521	5.521	
2008	150	Bolderproject haven	25	314.947	314.947		-	-	28.631	286.315	

Jaar	bal. code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Boekwaarde 01/01/2023	Boekwaarde 01/01/2023 na stelselwijziging	Herallocatie	Vermeerderingen	Bijdrage derden	afsch. kosten	Boekwaarde 31/12/2023	dekking reserve afschr.
2009	150	Bolderproject haven	25	1.028.087	1.028.087		-	-	85.674	942.413	
2010	150	Bolderproject haven	25	81.573	81.573		-	-	6.275	75.298	
2013	130	Loodsboot	20	385.040	385.040		-	-	35.003	350.036	
2021	150	Havenfaciliteiten	25	967.145	967.145		-	-	42.050	925.095	42.050
2022	130	Boot	20	153.727	153.727		79.808		-	233.536	
2022	120	Camera	10	97.252	97.252		35.654		-	132.906	-
2021	150	Zuidpier BU		1	1		-		-	1	
2023	150	Vervanging waterleiding Noordpier		-	-		23.236			23.236	
2023	150	Hekken Haven					197.489			197.489	
2023	150	Voorbereidingskrediet Containerhaven					27.427			27.427	
		Functie 341 Agrarische zaken, jacht en visserij		278.490	278.490		1.238.426	605.935	69.179	841.802	12.240
2013	110	Schuur	20	19.319	19.319		-	-	1.757	17.563	
2014	110	Schuur	20	80.795	80.795		-	-	6.733	74.062	
2021	150	Agrarische zaken	20	34.586	34.586		-	-	1.820	32.765	1.820
2021	150	LVV	20	83.571	83.571		-	-	4.398	79.172	4.398
2022	120	Landbouwmachines LVV	10	60.217	60.217				6.022	54.195	6.022
2022	110	Renovatie slachthuis (BU)		1	1		577.793	577.793		1	
2022	110	Opzet greenhouses in de wijken (BU)		1	1			-		1	
2023	120	Schaduwhallen project voedselbank Bonaire					59.780	-		59.780	
2023	112	Onderwijshuisvesting SGB	10				572.711		48.450	524.261	
2023	110	Tuinhuus Rincon en LVV (BU)					28.143	28.142		1	
		Functie 480 Uitgaven onderwijs		25.961.865	25.961.865	-1.110.209	4.205.392	2.525.183	322.163	26.209.702	55.000
2021	112	Huisvesting scholen 2019	30	1.485.000	1.485.000		-	-	55.000	1.430.000	55.000
2018	112	Renovatie Colegio Luis Betran	40	967.330	967.330		-	-	26.872	940.458	
2018	112	Uitbreiding school Liceo Boneriano	40	1.383.755	1.383.755		-	-	38.446	1.345.309	
2014	112	Renovatie collegio San Bernardo & Nieuwbouw Watapan	40	5.234.062	5.234.062		-	-	161.783	5.072.278	
2016	112	Reina Beatrix & Renovatie gymzalen	40	1.400.815	1.400.815		-	-	40.062	1.360.753	
	195	Onderwijshuisvesting (activa in bestelling)		14.313.476	14.313.476	-1.110.209	-	-	-	13.203.267	
2022	112	Buurthuizen Family Justice Center	40	952.427	952.427			-	-	952.427	-
2022	112	Civieltechnische werk nieuwbouw Pelikaan	40	225.000	225.000			-	-	225.000	-
2023	112	Renovatie Kristu Bon Wardador	40				3.635.392	2.525.183		1.110.209	
2023	112	Uitbreiding MBO	40	-	-		570.000			570.000	
		Functie 530 Sport		2.246.794	2.246.794		2.967.725	2.132.866	315.328	2.766.325	23.773
2012	160	Diverse sportterreinen	15	460.394	460.394		-	-	92.079	368.315	
2013	160	Diverse sportterreinen	15	971.990	971.990		-	-	161.998	809.992	
2014	160	Diverse sportterreinen	15	20.978	20.978		-	-	2.997	17.981	
2015	160	Diverse sportterreinen	15	275.854	275.854		-	-	34.481	241.372	
2021	120	Sport (verlichting)	10	15.600	15.600		-	-	1.950	13.650	1.950
2021	160	Lichtmasten	15	288.566	288.566		-	-	20.612	267.954	20.612
2021	160	Sportvelden	15	16.287	16.287				1.211	15.076	1.211
2022	160	Sportfaciliteiten en Dragstrip	20	197.124	197.124		834.848	-	-	1.031.972	
2022	160	Kunstgras voetbalstadion Antonio Trenidad (BU)		1	1			-		1	
2023	160	Prowise en randapparatuur (BU)					19.877	19.876		1	
2023	160	Renovatie stadion Antonio Trenidad (BU)					575.180	575.179		1	
2023	160	Kunstgras voetbalstadion Jossy Boekhoudt ballpark (BU)					492.686	492.685		1	
2023	160	Stadion Pablo Kroon (BU)					17.140	17.139		1	
2023	160	Voetbalveld Elion Flores (BU)					137.028	137.027		1	
2023	160	Voetbalveld ATC (BU)					75.038	75.037		1	
2023	160	Beachpark Rudy Boezem (BU)					98.706	98.705		1	
2023	160	Stadion Playa (BU)					393.689	393.688		1	
2023	160	Lichtinstallatie atletiekbaan (BU)					20.913	20.912		1	
2023	160	Drijvend zwembad					239.045	239.044		1	
2023	160	Atletiekmaterialen (BU)					63.575	63.574		1	

Jaar	bal. code	STAAT VAN ACTIVA	afs. per	Boekwaarde 01/01/2023	Boekwaarde 01/01/2023 na stelselwijziging	Herallocatie	Vermeerderingen	Bijdrage derden	afsch. kosten	Boekwaarde 31/12/2023	dekking reserve afschr.
Functie 600 Alg. beheer soc. voorz. en maatsch. dienstverl				-	-		1.050.768	1.029.760	-	21.008	-
2023	160	Parke Nemencio (BU)					100.832	100.831		1	
2023	110	Sentro di Bario Amboina (BU)					299.151	299.150		1	
2023	160	Speeltoestellen (BU)					38.392	38.391		1	
2023	120	Opzetten greenhouses (BU)					52.000	51.999		1	
2023	112	Parkeerterrein Kolegio Strea Briante (BU)					239.322	239.321		1	
2023	112	Renovatie Watapana school Rincon (BU)					235.700	235.699		1	
2023	160	Parke Tului (BU)					48.121	48.120		1	
2023	112	Parkeerterrein Skol San Luis Beltran (+BU)					37.250	16.249		21.001	
Functie 630 Sociaal cultureel werk				6	6		-	-	-	6	-
2021	110	Buurthuizen Nikiboko BU		1	1					1	
2021	110	Opvang slachtoffer BU		1	1					1	
2021	110	Bes4kids BU		1	1					1	
2022	110	Bouw leslokaal/keuken Kolegio San Luis Beltram		1	1					1	
2022	140	Aanschaf/implementatie kindplanner software		1	1					1	
2022	150	Aanleg loopbeugels en paden (BU)		1	1					1	
Functie 650 Kinderopvang				-	-		197.160	-	-	197.160	-
2023	160	Aanleg dak Sportveld Tera Kora					19.610			19.610	
2023	112	Ondergrond keuken Skol San Luis Beltran					21.465			21.465	
2023	112	KDV/NSO Noah					54.585			54.585	
2023	112	Renovatiewzh. Watapana School Rincon 16-Nov'2023					21.500			21.500	
2023	112	Renovatie en inrichting keuken Bon Kwido					80.000			80.000	
Functie 700 Volksgezondheid				1	1		-	-	-	1	-
2022	120	Apparatuur neonatale gehoorscreening PG (BU)		1	1					1	
Functie 723 Milieubeheer				2	2		7.160.921	2.483.690	-	4.677.233	-
2022	120	Aansluiting jachtafvalwatertank (BU)		1	1					1	
2022	120	Sargassum keerscherm (BU)		1	1					1	
2023	100	Plantage Fontein					3.420.954	2.360.000		1.060.954	
2023	150	Pompstation jachtafvalwater					112.083	-		112.083	
2023	150	Rioolwaterzuiveringsinstallatie SONA					1			1	
2023	150	Uitbreiding RWZI/Aansluiten vacuumpotten (+BU)					3.627.883	123.690		3.504.193	
Functie 822 Overige volkshuisvesting				286.368	5.716.978		2.479.961	-	8.187	8.188.752	3.425
2001	110	Volkswoningen nieuwbouw	40	190.480	190.480		-	-	4.762	185.718	
2021	110	Sociale woningbouw 2020	30	95.888	95.888		-	-	3.425	92.463	3.425
2023	110	Prefab Huizen	30				256.240			256.240	
2023	150	Infrastructuur FCB	20		5.430.610		2.223.721			7.654.331	
Totaal-generaal				53.773.905	59.204.515		33.729.186	16.862.661	2.713.272	72.247.559	940.039
Recapitulatie naar balansposten:											
100		- gronden en terreinen		1.115.082	1.115.082		3.420.986	2.360.000	-	2.176.068	-
110		- woonruimten en bedrijfsgebouwen		639.746	639.746		1.846.444	905.085	23.869	1.557.236	10.617
112		- huisvesting scholen		11.648.389	11.648.389		5.467.925	3.016.452	370.613	13.729.249	55.000
120		- duurzame bedrijfsmiddelen		596.418	596.418		1.897.794	51.999	71.601	2.370.611	9.962
130		- vervoermiddelen		941.993	941.993		79.808	-	87.753	934.048	49.697
140		- automatiseringsmiddelen		2.000.320	2.000.320		852.025	-	517.167	2.335.179	321.986
150		- grond-, weg- en waterbouw. werken		20.287.288	25.717.898		16.989.524	8.208.917	1.328.892	33.169.614	470.954
160		- sportaccommodaties		2.231.194	2.231.194		3.174.680	2.320.208	313.378	2.772.288	21.823
195		- activa in bestelling		14.313.476	14.313.476	-1.110.209	-	-	-	13.203.267	-
Totaal-generaal				53.773.905	59.204.515	-1.110.209	33.729.186	16.862.661	2.713.272	72.247.560	940.039

De investeringen waarbij de vermeerdering (nagenoeg) overeenkomt met de vermindering betreffen investeringen die betaald zijn uit Bijzondere Uitkeringen.

Staat van kredieten per 31 december 2023

	Functie omschrijving	Begroot	Realisatie t/m 2023	Restant budget	gereed in 2023
001	Audiovisueel apparatuur	209.000	152.531	56.469	ja
001	Kerstversiering Passangrahan	13.200	10.381	2.819	ja
001	Ambtswoning gezaghebber	185.200	-	185.200	nee
002	Aanschaf ICT middelen	323.000	141.877	181.123	nee
002	Digitale archiefbewaarkaats	200.000	52.880	147.120	nee
002	Digitalisering	400.000	307.284	92.716	nee
002	Aanschaf en installatie generator	100.000	-	100.000	nee
002	Aanschaf telefoons 2023	100.000	46.432	53.568	nee
002	Centraal overheidsgebouw	50.000	32.720	17.280	nee
002	Vorbereidingskrediet renovatie Passangrahan	74.000	74.000	-	ja
002	Vorbereidingskrediet renovatie Bestuurskantoor	50.000	-	50.000	nee
002	Informatiesystemen Grondzaken	200.000	45.245	154.755	nee
002	Informatiesysteem civiele werken	200.000	-	200.000	nee
002	Aanschaf Fortinet accesspoints/afonden wifi	30.000	30.000	-	ja
002	Meubilair en dergelijke(n)	150.000	150.750	-750	ja
002	Opzetten en inrichting klantcontact centrum OLB	150.000	74.200	75.800	nee
002	Renovatie pand tot KSC	3.000.000	642.405	2.357.595	nee
002	Aanschaffen laptops/randapparturen - flex plek 2023	175.000	175.000	-	ja
002	Aanschaf computernetwerkbeveiligingssysteem	68.000	68.000	-	ja
002	Implementatie E-governance	450.000	419.273	30.727	nee
002	Aanleg vuurwerkbunkers en veiligheidsmarkeringen	500.000	-	500.000	nee
210	Vervanging en nieuwe lichtpunten 2023	480.000	480.000	-	ja
210	Regenafvoer	150.000	46.245	103.755	nee
210	Inrichten terreinen/parkeren rondom SGB/MBO	2.500.000	-	2.500.000	nee
210	Inrichten terreinen/parkeren rondom Pelikaan	2.000.000	-	2.000.000	nee
210	Inrichting openbare ruimte	800.000	397.518	402.482	nee
210	Bouw 4 afdakjes te Sorobon	62.000	61.511	489	ja
210	Herinrichting Kaya Grandi	1.211.000	1.211.000	-	ja
210	Verharding Kaminda di Lac en Santa Clara	81.000	80.072	928	ja
210	Betonverharding Kaya Amatista	162.000	161.641	359	ja
210	Realiseren nieuwe duikerbrug wetlands Cargill	257.000	256.940	60	ja
210	Aanleggen slipways	300.000	-	300.000	nee
210	Renovatie Passangrahan	486.000	245.256	240.744	nee
222	Loodsboot	250.000	233.536	16.464	nee
222	Camera's haven	100.000	100.000	-	ja
222	Vorbereidingskrediet Containerhaven	50.000	27.427	22.573	nee
222	Vervanging waterleiding Noordpier	24.000	23.236	764	ja
222	Hekken haven	150.000	197.489	-47.489	nee
341	Schaduwhallen project voedselbank Bonaire	60.000	59.780	220	ja
341	Landbouw Veeteelt en Visserij, veestallen	70.000	-	70.000	nee
341	Fish Attracting Devices	50.000	-	50.000	nee
341	Dienstwagens en materialen LVV	90.000	-	90.000	nee
400	Aflossen Renteloze lening Onderwijshuisvesting	1.005.263	1.005.263	-	ja
480	Uitbreiding MBO	570.000	570.000	-	ja
530	Sportfaciliteiten en Dragstrip	1.200.000	1.031.972	168.028	nee
530	Reserveringsysteem, sportvelden	75.000	-	75.000	nee
530	Automatisering verlichting sportvelden	165.000	-	165.000	nee
530	Pick-up en bus Indebon	70.000	-	70.000	nee
	TOTAAL	19.045.663	8.611.863	10.433.800	

3. Overzicht subsidies en inkomensoverdrachten

STAAT VAN SUBSIDIES 2023

bedragen x 1.000

Functie	Toelichting	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting na wijziging	Rekening 2023
300	Fundashon Tienda pa Konsumido Bonaire	34	34	68	68
300	Tourism Corporation Bonaire		2.000	2.000	2.000
310	Stichting Beheer Bedrijfsfondsen Bonaire (voormalig CKB)		128		
310	Fundashon Tienda pa Konsumido Bonaire	34			
341	Agrarische zaken/LVV subsidie tractor tbv kunuku's/ Subsidie tractor van diverse	2	15	15	8
341	Dierenartsenpraktijk/Klinika Veterinario Bonaire N.V.	37	37	37	37
341	Stichting Dierenasiel Bonaire	28	28	28	28
341	Stichting Donkeyshelp	70	70	70	70
341	Initieren ontwikkelings landbouw en veeteelt w.o. Piskabon	150	50	150	150
341	Diverse instanties		250	50	-
400	Stichting Voeding op school	182	182	182	182
400	Stichting Scholengemeenschap Bonaire	59			
480	Stichting Lerens is Leuk	96	125	115	115
480	Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire - bruidschat	70	70	70	70
480	Stichting Expertisecenter Onderwijs Zorg Bonaire	73	72	98	100
480	Transworld radio Bonaire tbv klaslokaal	11	11	11	11
480	Stichting Scholengemeenschap Bonaire	42	260	48	48
480	Betonbouw Bonaire N. V.	57		57	57
480	Ocean View Villas	76		83	83
480	Triple Threat	43		48	48
480	Diverse instanties			8	
482	Fundashon Formashon Pa Mayan	659	659	659	659
530	Buitensportaccommodaties - Bonaire Overheid Gebouwen (BOG)	2.346	760	735	135
530	Diverse sport aangelegenheden	140	76	175	168
530	Piskabon		-		4
530	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)	35	33	33	5
530	Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers				23
530	Diverse sport aangelegenheden	4			
530	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)	20			
540	Servisio di Kultura , Arte i Literatura (SKAL)		400	247	76
540	Regatta te land (Massive Productions Bonaire)			75	75
540	Dia di Rincon				12
540	Dia di Rincon (Komishon Herensia Kultural)			33	34
540	Kanta bo Boneiru (Stichting Bonaire Youth Ent)			25	25
540	Stichting Bonaire Youth Ent				6
540	Festival di Tumba (KLAVE)			15	15
540	Simadan Chana i Doeï (KLAVE)			6	6
540	Art Culture Education Foundation				31
540	Fundashon Mangasina di Rei	240	240	300	300
540	School of Performing Arts Bonaire	35	15	100	100
540	Stichting Kunst en Cultuur van Bonaire	26	26	30	30
540	Fundashon Akademia Papiamentu	30	30	97	97
540	Fundashon Klave	10			
540	Stichting Plataforma Cultural		22	110	110
540	Fundashon Lesa ta dushi		2		
540	Stichting Bonaire Youth Entertainment - Kas di Musika	20	20	45	45
540	Art Culture Education Foundation	27	20	28	28
540	Servisio di Kultura , Arte i Literatura (SKAL)			5	0
540	Organiseren van Kanto pa Boneiru door Stichting Bonaire Youth Entertainment	24	15		
540	Organiseren van Regatta te Land		33		
540	Diverse instanties		250		
540	Fundashon Historiko Kultural Boneriano	42	42		
540	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)				50

Functie	Toelichting	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting na wijziging	Rekening 2023
540	Art Culture Education Foundation				10
540	Stichting Plataforma Cultural				22
540	Piskabon				7
541	Fundashon Historiko Kultural Boneriano			71	74
541	School of Performing Arts Bonaire				10
541	Diverse instanties		250	179	34
541	Fundashon Mangasina di Rei	18			
560	Tourism Corporation Bonaire	2.000			
560	Organiseren van Karneval		35	35	35
560	Organiseren van Dia di Rincon		35	35	19
560	Organiseren van Dia di Rincon (Komishon Herensia Kultural)				9
560	Bonairedag in het buitenland-Bonaire Evenements		6	6	5
560	Regatta (Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers)				25
560	Diverse instanties			74	3
600	Uitvoering Begrafeniswet BES		11	11	29
600	Uitvoering Wet Primair Onderwijs / Schoolbenodigdheden		190	190	97
600	Overige financiële steun/overbruggingsgelden		117	117	127
600	Armoedebestrijding	231	232	232	66
600	Fundashon Alzheimer Bonaire (symposium)				15
600	Project tur mucha ta konta (School of Performing Arts Bonaire)				50
600	Centrum voor Jeugd en Gezin (Aksesio)				54
600	Stichting ADRA	185	185	185	185
600	Sociale Agenda "Kansen voor Allen" (BU)				36
630	Sociale Kanstraject Jongeren - SKJ (BU)	565	421	421	400
630	Sociale Kanstraject Jongeren - SKJ (BU)				174
630	NGO-platform	96	96	96	95
630	Uitvoering Integraal Kind Centrum (IKC)		300	300	86
630	Fundashon Antriol Avanti	50	50	50	62
630	Oderhoud buurthuis	16			
630	Stichting Lezen en schrijven		-		51
630	Fundashon Toeloei Domacasse		-		3
630	Centrum voor Jeugd en Gezin (Aksesio)	3.439	4.947	4.947	4.935
630	Fundashon Toeloei Domacasse				12
640	Fundashon Konsulta pa Grandinan	34	37	37	41
640	Bijdragen aan groepen 60- plussers		7	7	
640	Viering Dag van mantelzorg/Stichting Mantelzorg Bonaire	10	5	5	
640	Fundashon Alzheimer Bonaire		8	8	
650	Stichting voeding op school	30			
650	Compensatie hoge energiekosten	94			
650	Ondersteunen van opvang organisaties & maatwerksubsidie	25			
650	Transport van/naar kinderopvang		-		14
650	Ondersteunen van opvang organisaties in noodsituatie		400	400	
650	Organiseren trainingen/activiteiten/veldcoördinaties/licentiehouder Kaleid.		100	100	40
650	Maatwerksubsidie		50	50	48
650	Huisvesting opknappen kinderopvang organisatie		193	193	
651	Stichting MiVaBo Bonaire		-		1
651	MiVA leuning		-		3
651	Stichting Mantelzorg Bonaire		33	33	10
710	Stichting Mantelzorg Bonaire				3
710	Fundashon Alzheimer Bonaire	8	8	8	8
710	Subsidie decompressieank		48	40	
721	Reiniging (Selibon NV)	1.577	1.577	2.089	2.089
723	Stichting Nationale Parken Bonaire	64	64	64	64
TOTAAL		13.164	15.380	15.838	14.158

4. Verzamel en consolidatiestaat

CONSOLIDATIESTAAT

bedragen x USD 1.000

Functie	LASTEN									BATEN					
	Niet in te delen	10 Salaris	30 Pers.van derden	31 Energie	34 Overige goederen	42 Inkomens overdr.	60 - Reserve	61 Kapitaal-lasten	TOTAAL LASTEN	32 - Huren en pachten	34 Overige goederen	40 - Belasting	41 - Overdrachten	60 - Reserve	TOTAAL BATEN
001 Bestuursorgaan	-	1.745	60	20	1.793	-	3	7	3.628	4	0	-	284	250	538
002 Bestuursapparaat	-	13.336	5.324	1.142	9.970	-	1.176	572	31.520	-	696	-	2.568	1.149	4.413
003 Burgerzaken	-	658	22	-	290	-	-	-	970	-	-	346	-	-	346
020 Eigend. niet voor de openb. dienst bestemd	-	976	218	-	135	-	-	-	1.329	0	5	3.278	-	43	3.326
130 Rampenbestrijding	-	-	142	-	201	-	-	-	343	-	-	-	337	-	337
140 Overige beschermende maatregelen	-	518	-	-	26	-	-	-	544	-	-	682	-	-	682
210 Wegen, straten en pleinen	-	252	255	-	12.080	-	2.255	1.216	16.058	-	-	-	9.296	2.812	12.108
211 Verkeersmaatregelen te land	-	139	-	-	19	-	-	-	158	-	-	120	-	19	139
222 Verkeersmaatregelen te water	-	876	95	23	682	-	36	203	1.915	-	13	929	-	42	983
300 Economische Zaken	-	720	151	-	695	2.068	40	-	3.674	-	-	127	31	-	158
310 Handel en Industrie	-	-	117	-	33	-	4	-	154	141	-	-	-	154	295
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	-	275	108	-	1.271	293	-	21	1.967	-	81	-	606	212	899
400 Algemeen beheer Onderwijs	-	466	124	-	21	182	-	-	794	-	-	-	-	-	-
480 Gemeenschappelijke uitg./ink. onderwijs	-	-	-	-	10.964	483	573	371	12.391	-	10	-	10.216	940	11.166
482 Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	659	-	-	659	-	-	-	-	-	-
510 Openbaar bibliotheekwerk	-	245	119	-	189	-	140	-	693	-	157	-	184	43	383
530 Sport	-	816	62	-	4.245	384	-	315	5.822	-	-	-	2.966	454	3.420
540 Kunst	-	293	-	-	531	1.080	-	-	1.903	-	-	-	-	342	342
541 Oudheidkunde/musea	-	-	37	-	96	118	-	-	251	-	-	-	-	-	-
560 Maatschappelijke leefbaarheid	-	-	-	-	144	96	-	-	240	-	2	-	-	-	2
600 Alg. beheer soc. voorz. en maatsch. dienstve	-	464	608	-	6.927	657	-	-	8.656	-	-	-	7.589	-	7.589
611 Werkgelegenheid	-	-	-	-	443	-	-	-	443	-	-	-	443	-	443
630 Sociaal-cultureel werk / jeugd en jongerenw	-	-0	60	-	1.116	5.818	-	-	6.994	-	-	-	1.610	-	1.610
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	41	-	-	41	-	-	-	-	-	-
650 Kinderopvang	-	269	55	-	3.879	102	197	-	4.502	-	-	-	3.852	-	3.852
651 Dagopvang gehandicapten	-	-	-	-	556	14	-	-	570	-	-	-	490	60	550
700 Algemeen beheer volksgezondheid	-	1.217	365	-	1.306	-	2.500	-	5.388	-	5	-	1.386	2.885	4.276
710 Preventieve en curatieve gezondheidszorg	-	-	-	-	618	10	-	-	628	-	-	-	518	-	518
720 Slachthuizen	-	255	9	-	18	-	-	-	283	-	-	225	-	-	225
721 Reiniging	-	-	-	-	2.130	2.089	-	-	4.219	-	-	2.130	-	-	2.130
722 Riolering en Waterzuivering	-	-	-	-	4.258	-	600	-	4.858	-	-	-	138	1.200	1.338
723 Milieubeheer	-	119	186	-	4.315	64	3.616	-	8.300	-	-	-	404	5.049	5.453
725 Overige openbare hygiene	-	290	-	-	12	-	-	-	303	-	-	0	-	-	0
822 Overige volkshuisvesting	-	91	5	-	3.148	-	2.978	8	6.230	-	-	527	2.901	964	4.393
920 Belastingen	-	-	555	-	402	-	-	-	957	-	-	25.742	-	-	25.742
921 Algemene uitkeringen	-	-	-	-	-	-	12.096	-	12.096	-	-	-	53.230	-	53.230
922 Algemene uitgaven/inkomsten	33	119	-	-	5.065	-	844	-	6.061	-	1.280	-	-	24	1.304
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	33	24.138	8.677	1.186	77.579	14.158	27.058	2.713	155.542	145	2.247	34.105	99.050	16.642	152.189